

MARLUS

SCANDINAVIAN INSTITUTE OF MARITIME LAW

Anne Ingeborg F Reiestad

Erstatningsansvar ved avslutning av petroleumsvirksomhet

– med særlig fokus på forurensningsskader

Erstatningsansvar ved avslutning av petroleumsvirksomhet

– med særlig fokus på forurensningsskader

Anne Ingeborg F Reiestad

Marlus nr. 447
Sjørettsfondet
Nordisk institutt for sjørett
Universitetet i Oslo

© Sjørettsfondet, 2015

ISSN: 0332-7868

Sjørettsfondet
Universitetet i Oslo
Nordisk institutt for sjørett
Postboks 6706 St. Olavs plass
N-0130 Oslo

Telefon: 22 85 96 00
Telefaks: 22 85 97 50
E-post: sjorett-adm@jus.uio.no
Internett: www.jus.uio.no/nifs

Redaktør: Professor dr. juris Trond Solvang
Bidrag sendes til trond.solvang@jus.uio.no

Abonnement og løssalg:
Den norske bokbyen <http://bokbyen.no/butikk> - post@bokbyen.no

Trykk: 07 Xpress as

Innhold

1	INNLEDNING.....	5
1.1	Presentasjon av tema og problemstillinger	5
1.2	Rettskilder.....	8
1.3	Avgrensning av tema	11
1.4	Sentrale hensyn og argumentasjonslinjer i erstatningsretten	12
1.5	Bakgrunn	16
1.5.1	Aktivitetene i avslutningsfasen	16
1.5.2	Nærmere om fjerningsarbeidets ulike faser.....	17
1.5.3	Risikobildet i avslutningsfasen.....	18
1.5.4	Disponeringsplanen	19
2	ERSTATNINGSRETT SOM VIRKEMIDDEL I PETROLEUMSRETTE.....	23
2.1	Innledning	23
2.2	Erstatningsregler som særskilt gjelder forurensningsskade	24
2.3	Erstatning for tillatt forurensning	27
2.4	Erstatningsrett som virkemiddel ved forurensningsskader.....	29
3	OPPDRAUGSGIVERANSVAR	31
3.1	Innledning	31
3.2	Generelt om oppdragsgiveransvar i norsk rett.....	31
3.3	Oppdragsgiveransvar etter petroleumsloven	33
3.3.1	Ansvarssubjektet i petroleumsloven	33
3.3.2	Rettighetshavers rolle i petroleumsvirksomheten	36
3.3.3	Betydningen av salg.....	39
3.3.4	Konklusjon	40
3.4	Oppdragsgiveransvar etter forurensningsloven	41
3.4.1	Ansvarssubjekt i forurensningsloven § 55.....	41
3.4.2	Åpner forurensningsloven § 55 for at flere kan bli solidarisk ansvarlige?	46
3.4.3	Betydningen av salg.....	48
3.4.4	Konklusjon	49
4	ANSVARETS OMFANG OG UTSTREKNING I TID.....	50
4.1	Innledning	50
4.2	Utløpt utvinningstillatelse	50
4.3	Petroleumslovens virkeområde i avslutningsfasen.....	55

4.4	Planleggingsfasen.....	61
4.4.1	Skader som oppstår som følge av mangelfull planlegging.....	61
4.4.2	Betydningen av myndighetenes godkjenning av disponeringsplanen	62
4.4.3	Særlig om ansvar for valg av kontraktører	64
4.5	Klargjøringsfasen.....	67
4.5.1	Risikobildet i klargjøringsfasen	67
4.5.2	Petroleumslovens virkeområde under klargjøringsfasen.....	68
4.6	Fjerningsfasen	70
4.6.1	Risikobildet i fjerningsfasen	70
4.6.2	Petroleumslovens virkeområde under fjerningsfasen	70
4.7	Transportfasen	72
4.7.1	Risikobildet i transportfasen	72
4.7.2	Petroleumslovens virkeområde under transportfasen.....	72
4.8	Sluttdisponeringsfasen	78
4.8.1	Risikobildet i sluttdisponeringsfasen	78
4.8.2	Petroleumslovens virkeområde under sluttdisponeringsfasen.....	80
5	ANSVAR VED ANNEN BRUK OFFSHORE	93
5.1	Innledning	93
5.2	Ansvar etter petroleumsloven.....	93
5.3	Ansvar etter forurensningsloven.....	94
5.4	Ansvar for sluttdisponering etter annen bruk	96
6	ANSVAR VED ETTERLATELSE	99
6.1	Innledning	99
6.2	Ansvar etter petroleumsloven.....	99
6.3	Answarets varighet	102
6.4	Ansvar etter forurensningsloven.....	103
7	FORHOLDET MELLOM DE ULIKE ANSVARSGRUNNLAGENE..	105
7.1	Forhold mellom bestemmelsene.....	105
7.2	Betydningen av å skille mellom ulike ansvarsgrunnlag.....	108
8	AVSLUTTENDE BETRAKTNINGER	110
	LITTERATURLISTE.....	114
	SJØRETTSFONDETS UTGIVELSER	119

1 Innledning

1.1 Presentasjon av tema og problemstillinger

Emnet for denne fremstillingen er omfanget og fordelingen av erstatningsansvaret for skader som kan oppstå i forbindelse med fjerning og disponering av installasjoner som har vært brukt i petroleumsvirksomhet på norsk kontinentalsokkel.

Siden begynnelsen av 70-tallet har det vært stadig økende aktivitet på den norske kontinentalsokkelen og et stort antall oljeplattformer og andre innretninger er utplasserte. Det står i dag omtrent 500 innretninger¹ på sokkelen som benyttes til utvinning av petroleum.² Nå, drøye 40 år etter at petroleumsvirksomheten startet, begynner flere av disse innretningene å nærme seg enden av sin levetid og produksjonen går mot slutten på flere petroleumsfelt. Da oppstår behovet for å rydde opp etter virksomheten. Mange av innretningene på norsk sokkel skal tas ut av bruk de nærmeste årene, og det er forventet at man vil se en stor økning i antall innretninger som tas ut av bruk rundt år 2020.³ Når innretningene ikke lenger skal brukes i petroleumsvirksomheten, er hovedregelen etter norsk lov at de skal fjernes og tas inn til land for endelig disponering. Dette er en omfattende og risikofylt oppgave. Innretningene utgjør flere millioner tonn stål og betong, og inneholder betydelige mengder farlig avfall.

Oljeselskapene⁴ som er rettighetshavere etter utvinningstillatelser på norsk sokkel vil normalt ikke ha mulighet for eller interesse av selv å gjennomføre arbeidet med fjerning. Behovet for å fjerne petroleumsinretninger fra kontinentalsokkelen har ført til at det er etablert egne selskaper som tar på seg fjerningsoppdrag, og egne anlegg på land for de-

¹ Dette tallet omfatter flytende og faste stål- og betonginnretninger og undervannssystemer.

² Jf. Norsk Sokkel nr. 2, Stavanger 2010 s. 39.

³ Jf. Norsk Sokkel nr. 2 2010 s. 39.

⁴ Heretter omtalt som rettighetshaver.

montering av petroleumsinstallasjoner. Under fjerningsprosessen må de som utfører arbeidet håndtere kjemiske stoffer, petroleumsrester og andre stoffer som installasjonene kan inneholde, på en miljømessig sikker måte. Det er tale om kompliserte arbeidsoperasjoner og store installasjoner som skal hugges opp. Dette skaper ulike former for risiko for skade på omgivelsene. Faren for forurensning av tilgrensende områder er særlig aktuell, og erstatningsansvar for forurensningsskader vil derfor stå sentralt i fremstillingen. Petroleumsloven er det sentrale lovverket for petroleumsvirksomheten.⁵ Den inneholder erstatningsregler som gjelder særskilt for avslutningsfasen, i tillegg til regler som regulerer ansvar for forurensningsskader fra petroleumsvirksomheten. Erstatningsansvar for forurensningsskader kan også pålegges etter forurensningsloven som vil gjelde både for rettighetshaverne og aktører som tar på seg fjernings- og opphuggingsoppdrag.⁶ Formålet med denne avhandlingen er å fastlegge ansvarsforholdene i avslutningsfasen av petroleumsvirksomheten etter disse to lovene.

Alle de alternative disponeringsløsningene reiser særskilte problemstillinger rundt plassering av erstatningsansvar for de innretningene som skal disponeres. Særlig når innretninger skal fjernes oppstår det vanskelige spørsmål, som vil bli sentrale for i det følgende. Det er rettighetshaverne som etter petroleumsloven er ansvarlige for gjennomføringen av fjerningsoperasjonen. Den organisasjonsmessige oppdelingen av arbeidet og kontraktsforholdet mellom rettighetshaver og oppdragstaker vil i seg selv skape spørsmål om ansvarsfordeling etter loven. Etter petroleumslovens erstatningsregler kan rettighetshaver holdes ansvarlig for skader som er voldt av selvstendige oppdragstakere. Avhandlingen drøfter bakgrunnen for dette, og vurderer rekkevidden av oppdragsgiveransvaret. Avhandlingen tar også for seg adgangen til å stille opp et oppdragsgiveransvar etter forurensningsloven.

Hovedproblemet når det gjelder å fastlegge grensene for rettighets-

⁵ Lov 29. november 1996, nr. 72 om petroleumsvirksomhet (heretter petroleumsloven eller petrol.).

⁶ Lov 13. mars 1981 nr. 6 om vern mot forurensninger og avfall (heretter forurensningsloven eller forurl).

havers ansvar etter petroleumsløven er at arbeidet med å fjerne en innretning befinner seg i grensen mellom petroleumsvirksomheten og landbasert industrivirksomhet. Mens det er petroleumsløven som regulerer petroleumsvirksomheten, er annen landbasert industri regulert av annen lovgivning. Fjerningsarbeidet vil bestå i å flytte installasjonen fra feltet offshore til et anlegg på land der det som oftest vil bli videre demontert eller hugget opp, og materialene vil bli disponert på ulikt vis etter hva det er tale om. Etter hvert som dette arbeidet skrider fram vil det bli flyttet til et annet geografisk område og fremstå som ganske ulikt rettighetshavers ordinære virksomhet. Rettighetshavers ansvar etter petroleumsløven avgrenses ut fra begrepet «*petroleumsvirksomhet*» i petrl. § 1-4, som angir petroleumsløvens virkeområde. På ett eller annet tidspunkt i løpet av fjerningsprosessen vil arbeidet bevege seg utenfor det som kan betegnes som «*petroleumsvirksomhet*» og ikke lenger være regulert av petroleumsløven. Problemstillingen blir derfor hvorvidt de ulike aktivitetene som finner sted i avslutningsfasen er «*petroleumsvirksomhet*».

Så langt har det vært få prosesser om ansvarsforholdene i avslutningsfasen, men med det store antallet installasjoner som skal fjernes i løpet av de kommende tiårene, må en anta at dette kan bli en svært aktuell og omfattende problemstilling.

Ett av de største anleggene for rivning av offshore-innretninger i Norge er AF Decom Miljøbase i Vats i Rogaland. Anlegget har i de senere år mottatt flere nedlagte innretninger fra Ekofiskfeltet, der oljeselskapet Conoco Phillips er operatør og rettighetshaver. I 2013 gikk Raunes Fiskefarm, et oppdrettsselskap i nærområdet, til erstatningssøksmål mot Conoco Phillips med påstand om at rivningsarbeidet som pågikk ved anlegget i Vats hadde medført støy, rystelser, forurensning av vann og omdømmeproblemer. Dette hadde ført til et stort økonomisk tap for fiskefarmen, både knyttet til fiskedød og inntektstap, i tillegg til at ulempene gjorde det nødvendig å relokalisere hele fiskefarmen. Fiskefarmen hevdet at det var Conoco Philips som i kraft av å være rettighetshaver hadde ansvaret for de skader petroleumsvirksomhet og avvikling av denne måtte resultere i, og at også et erstatningskrav derfor kunne

rettes mot Conoco Phillips.⁷ Conoco Phillips motstred kravet, og fremholdt i pressen at «[n]år installasjoner er fjernet fra sine lokasjoner offshore og levert godkjent anlegg, er Conoco Phillips ute av bildet og ansvaret opphører. AF Decom har ansvar for virksomheten av mottaksanlegget som de eier og driver for egen regning og risiko».⁸ Stavanger tingrett kom til at saken er foreldet,⁹ og spørsmålet om erstatningsansvar ble ikke realitetsbehandlet. Saken er imidlertid et godt eksempel på en type konflikt som kan oppstå ved fjerning av en innretning, der det er uenighet om ansvarsforholdene.

Petroleumsloven åpner også for at innretninger som skal tas ut av bruk kan overlates til annen bruk utenfor petroleumsvirksomheten. I særlige tilfeller kan innretninger også etterlates der de står. Disse disponeringsalternativene reiser nye spørsmål om ansvarets utstrekning i tid. Etterlatte innretninger kan bestå i flere hundre år, og spørsmålet blir hvor lenge rettighetshavers ansvar for skader vedvarer. Ved overlattelse til annen bruk oppstår i tillegg spørsmålet om fordelingen av ansvar mellom tidligere rettighetshaver og den nye brukeren. Her reiser spørsmålet om ansvarsfordeling seg både for eventuelle skader som oppstår mens den nye bruken pågår og for den endelige disponeringen av innretningen når den nye bruken opphører.

1.2 Rettskilder

Avhandlingen vil ta utgangspunkt i de lovfestede erstatningsreglene i petroleumsloven og forurensningsloven. Ved tolkningen av disse reglene vil hensyn og argumentasjonslinjer fra alminnelig ulovfestet erstatningsrett være viktige tolkningsfaktorer.

Petroleumslovens ansvarsbestemmelser er omtalt i en rekke forskjellige forarbeider, av både nyere og eldre dato. Det reiser seg derfor spørsmål om hvilken relevans de ulike forarbeidene har i dag. Her skal man merke seg at någjeldende petroleumslov, som trådte i kraft i 1996, erstattet den

⁷ Jf. <http://www.nrk.no/rogaland/frifunnet-for-forurensning-1.11545260>.

⁸ Jf. <http://www.h-avis.no/nyheter/ikke-hoyt-kvikksolvniva-1.8254731>.

⁹ Stavanger Tingrett, 14. februar 2014, saksnr.13-078057TVI-STAV.

tidligere loven av 1985.¹⁰ Den nye loven inneholder vesentlige endringer på enkelte områder, mens store deler er videreført fra den eldre loven uten realitetsendringer.

De første reglene som ble gitt innenfor norsk petroleumsvirksomhet var Kongelig resolusjon av 9. april 1965 som sikret statlig styring og kontroll med petroleumssressursene på norsk kontinentalsokkel. Siden den gang har regelverket blitt meget omfattende, men hovedprinsippene i resolusjonen av 9. april 1965 er i stor grad videreført i petroleumsløvene av 1985 og 1996.¹¹ Reglene om erstatningsansvar er også blitt videreført og utviklet siden de tidligere årene. Flere av bestemmelsene vi finner i den nåværende loven er videreført fra petroleumsløven av 1985 uten endringer. Dette gjelder regelen om solidarisk ansvar i § 10-9 og kapitlene 7 og 8 om henholdsvis forurensningsskade og erstatning til norske fiskere for skader som følger av petroleumsvirksomheten. Disse bestemmelsene er ikke særskilt omtalt i forarbeidene til nåværende petroleumsløve, og man må derfor se hen til eldre forarbeider. Petroleumsløvens virkeområde har til en viss grad blitt endret i de ulike versjonene av loven, men avgrensningen mot annen virksomhet er i hovedsak den samme i eldre lovgivning og i nåværende lov. Der bestemmelsene er likelydende i nåværende lov og i eldre versjoner, vil det ved fastleggingen av gjeldende rett også være relevant å se hen til tidligere versjoner av loven og deres forarbeider. Man må likevel ta hensyn til at både petroleumsvirksomheten og samfunnet forøvrig har utviklet seg i løpet av de siste tiårene, og at problemstillinger som er aktuelle i dag ikke nødvendigvis var gjenstand for oppmerksomhet da de eldre forarbeidsuttalelsene ble gitt.

Petroleumsløven kapittel 5 om avslutning av petroleumsvirksomhet er nytt i nåværende lov. Tidligere hadde man regler om fjerning og hjemfallsrett for innretninger som skulle tas ut av bruk, men ikrafttredelsen av kapittel 5 utgjorde en vesentlig utvidelse av reguleringen og en rekke endringer.¹² På 80- og 90-tallet hadde spørsmålet om fjerning eller

¹⁰ Lov 22. mars 1985 nr. 11 om petroleumsvirksomhet (opphevet)(heretter petroleumsløven av 1985).

¹¹ Jf. Ulf Hammer mfl., *Petroleumsløven*, Oslo 2009, s. 27.

¹² Se petroleumsløven av 1985 § 30.

annen disponering av innretninger etter bruksopphør vært gjenstand for økende oppmerksomhet internasjonalt, og det hadde blitt inngått flere internasjonale avtaler som ga regler og retningslinjer rundt spørsmålet.¹³ Kapittelet ble utredet i NOU 1993: 25 og videre forberedt sammen med resten av den nye loven. Det er uttalelser om bestemmelsene i kapittel 5 også i Ot.prp. nr. 43 (1995-1996).

Det finnes på nåværende tidspunkt ingen publisert rettspraksis om erstatningsansvar ved avslutning av petroleumsvirksomhet. Det er avsagt en dom om skattespørsmål i forbindelse med avslutning av petroleumsvirksomheten, men de spørsmål dommen reiser har ikke relevans for den problemstillingen som skal behandles i det følgende.¹⁴ Det vil bli vist til rettspraksis fra alminnelig erstatningsrett der dette er relevant.

Petroleumsloven er grundig behandlet i teorien. Mye av den juridiske teorien på området knytter seg imidlertid til tidligere versjoner av petroleumsloven. Ettersom mange av bestemmelsene som vil bli omtalt også fantes i tidligere versjoner av loven, er også teorien som behandler de eldre bestemmelsene av interesse. Problemstillinger rundt avslutningsfasen er et nokså nytt tema og er bare i begrenset grad blitt behandlet i teorien.

Det vil også bli vist til ulike dokumenter utarbeidet av myndighetene og private organisasjoner. Blant annet blir det vist til en rapport fra Miljødirektoratet¹⁵, Petroleumstilsynets hjemmesider og en veiledning fra Det Norske Veritas.¹⁶ Disse uttalelsene har lav rettskildemessig vekt, men gir en indikasjon på hvordan petroleumsloven er blitt tolket.

Avhandlingens kapittel 4 tar også for seg tre disponeringsvedtak fra Olje- og energidepartementet. Disse har blitt brukt for å forsøke å danne et bilde av hvordan bestemmelsene i petroleumslovens kapittel 5 blir tolket og anvendt av myndighetene. Formålet med å anvende vedtakene

¹³ Bl.a. OSPAR-traktaten som ble signert i 1992 og IMO-retningslinjene av 1989, som er bindende for parter til UNCLOS.

¹⁴ Rt. 2004 s. 1921.

¹⁵ Daværende Klima- og forurensningsdirektoratet (Klif).

¹⁶ Jf. hhv. Klif, «Avvikling av utrangerte offshoreinstallasjoner», <http://www.ptil.no/om-samtykker/fjerningsfasen-article9928-764.html> og Håndbok i konsekvensutredning ved offshore avvikling, Det norske Veritas, Stavanger 2001.

var å se på hvilke aktiviteter som er omtalt og beskrevet i departementets vedtak for å se om dette kan bidra til fastleggelsen av petroleumslovens virkeområde i avslutningsfasen. Ettersom det dreier seg om et begrenset utvalg er det imidlertid ikke tilstrekkelig grunnlag til å si noe om praksis mer generelt, og det er usikkert hvorvidt det i det hele tatt foreligger nok praksis på dette område til at det eventuelt kan få betydning for tolkningen av lovens bestemmelser.

1.3 Avgrensning av tema

Emnet for denne avhandlingen er å fastlegge ansvarsforholdene i avslutningsfasen i henhold til bakgrunnsretten. Fremstillingen avgrenses mot spørsmål om hvordan ansvaret fordeles i kontrakten mellom partene. Lovgivningen er ikke til hinder for at partene inntar en ansvars klausul i kontrakten der for eksempel fjerningsselskapet pålegges erstatningsansvaret for skade på tredjemann.¹⁷ Den endelige fordelingen av ansvaret mellom partene kan altså være annerledes enn det som følger av loven. En slik klausul er imidlertid bare bindende mellom partene, slik at skadelidte til en hver tid kan rette sitt krav mot den som etter loven er den ansvarlige. Dersom partene seg imellom har avtalt en løsning som viker fra loven, må dette løses gjennom et eventuelt krav om regress.¹⁸ Reguleringen av ansvar i kontrakt faller imidlertid utenfor rammene for denne fremstillingen og vil ikke bli behandlet ytterligere.

I tillegg til petroleumsloven og forurensningsloven vil enkelte andre ansvarsgrunnlag bli kort behandlet der de er særlig aktuelle. Det tas likevel ikke sikte på å behandle ethvert ansvarsgrunnlag som kan tenkes å føre frem.

¹⁷ Et unntak fra dette er reglene i petrl. kap. 7 om forurensningsskade, der ansvaret er kanalisert mot rettighetshaver, jf. § 7-4, og det fremgår av § 7-5 at rettighetshaver ikke kan søke regress fra noen som er fritatt fra ansvar etter § 7-4. Dette vil bli behandlet nærmere under punkt 3.3.1.

¹⁸ Jf. Hans Jacob Bull, *Tredjemansdekninger i forsikringsforhold*, Oslo 1988, s. 27.

1.4 Sentrale hensyn og argumentasjonslinjer i erstatningsretten

Et av de mest grunnleggende prinsippene bak erstatningsretten er skadevolderprisnippet, som tilsier at den som volder en skade på en annen, bør bære ansvaret for skaden. Erstatningsrettens funksjon er å fordele risikoen for tap etter en vurdering av hvilken risiko skadevolderen bør ta ansvaret for, og hvilke skadelidte selv bør bære følgene av. En uskyldig skadelidt bør, der en risikoavveining tilsier det, få dekket sitt tap av den som har forårsaket skaden.¹⁹ Dette blir ofte betegnet som hensynet til reparasjon. Ved vurderingen av hvilken risiko skadevolderen bør bære ansvaret for, kan det også oppstå spørsmål om fordeling av ansvar mellom forskjellige potensielle ansvarssubjekter. Et klassisk eksempel på dette er spørsmålet om arbeidsgiver eller arbeidstaker bør bære ansvaret for en skade arbeidstakeren har voldt i tjenesten. I denne fremstillingen er et sentralt spørsmål hvordan ansvaret skal fordeles mellom ulike selskaper eller aktører som er involvert i avslutningen av petroleumsvirksomhet.

Det er særlig i situasjoner med sammensatte eier- og driftsforhold rundt den skadevoldende aktiviteten at spørsmålet om ansvarsfordeling oppstår. Under avslutning av petroleumsvirksomheten reiser spørsmålet seg både der innretningen overlates til annen bruk enn i petroleumsvirksomheten og der en uavhengig kontraktør utfører fjerningsarbeidet. Spørsmålet blir i disse tilfellene om det fulle ansvaret hviler på fjernings-selskapet eller de nye brukerne av innretningen, eller om også rettighets-haverne kan holdes ansvarlige for skade etter at de har overlatt innretningen til andre. Her vil de grunnleggende hensynene bak erstatningsretten kunne gi en indikasjon på hvordan ansvaret bør fordeles.

Erstatningsansvar kan ilegges på ulike ansvarsgrunnlag. To hovedtyper av ansvarsgrunnlag er skyldansvar, eller culpa-ansvar, og objektivt ansvar. Ved skyldansvar tas det utgangspunkt i en aktsomhetsvurdering, der det avgjørende spørsmålet er om skadevolderen i en gitt situasjon

¹⁹ Jf. bl.a. Peter Lødrup, *Lærebok i erstatningsrett*, Oslo 2005 s. 79 og Nils Nygaard, *Skade og ansvar*, 5. utgave, Bergen 2000.s. 19.

burde handlet annerledes.²⁰ Ansvar som bygger på uaktsomhet, culpa-ansvar, kan gjøres gjeldende overfor enhver på ulovfestet grunnlag. Hvilke krav som stilles til skadevolder vil variere ut fra skadevolders individuelle forutsetninger. Utgangspunktet vil være hva man kunne forvente av den konkrete skadevolderen i den konkrete situasjonen, og må knyttes til de faktiske forutsetninger og kunnskaper som skadevolderen hadde på det aktuelle tidspunktet.

En annen form for ansvar er det objektive ansvaret, som er helt uavhengig av skyld. Reglene om objektivt ansvar har utviklet seg gjennom rettspraksis siden 1860-tallet, da utviklingen av ny teknologi og industri også skapte nye former for risiko i samfunnet.²¹ Skader voldt av industri og annen virksomhet kunne ikke alltid føres tilbake til uaktsom opptreden, men kunne være forårsaket av teknisk svikt eller mangler, eller en uunn-gåelig risiko ved normal drift. Culpa-ansvaret var ikke lenger tilstrekkelig for å ivareta skadelidtes behov og en ny form for ansvar trengte seg fram. Det nye ansvarsgrunnlaget ble i begynnelsen betegnet som ulovfestet ansvar for farlig bedrift, men har senere utviklet seg til å få et videre anvendelsesområde. Vilkårene for å ilegge ansvar på ulovfestet grunnlag er at skaden må være utslag av en risiko som er skapt ved virksomhet, eller drift, ting eller innretning, som den påstått ansvarlige har tilstrekkelig sterk tilknytning til. Risikoen må være stadig og typisk for den aktuelle virksomheten. I tillegg må den fremstå som ekstraordinær for skadelidte, hvilket vil si at den må overstige det som kan betegnes som «dagliglivets risiko». Utviklingen av det ulovfestede objektive ansvaret har også gitt grunnlag for lovfestede regler om objektivt ansvar. Slike regler finnes også i forurensningsloven og petroleumsløven. Før de lovfestede reglene om objektivt ansvar ble inntatt i petroleumsløven, var det en allmenn oppfatning om at de ulovfestede reglene om objektivt ansvar ville gjelde for forurensningsskader fra petroleumsvirksomheten.²²

Både når det gjelder skyldansvar og objektivt ansvar er det et min-stevilkår at skadevolderen hadde tilstrekkelig tilknytning til risikoen for

²⁰ Jf. bl.a. Nygaard (2000) s. 172.

²¹ Jf. bl.a. Nygaard (2000) s. 248.

²² Jf. NOU 1973: 8 Erstatningsansvar for forurensningsskader, s. 16.

skade til at det er rimelig at han skal bære ansvaret for den.²³ Vurderingen av tilknytningskriteriet vil gjøres ut fra de faktiske forhold i den konkrete situasjonen, og ut fra de hensyn som ligger til grunn for erstatningsreglene.

Et sentralt hensyn i så måte er hensynet til reparasjon, som er presentert over. For at reparasjonshensynet skal begrunne at skadevolder skal bære tapet som har blitt påført en skadelidt, må skadevolder ha en slik tilknytning til risikoen at det er rimelig at ansvaret veltes over på ham.

Valget mellom potensielle skadevoldere kan også gjøres ut fra hensynet til prevensjon.²⁴ Dersom en part vet at han vil bli stilt til ansvar for eventuell skade han forvolder, vil dette kunne være en ekstra motivasjon for å treffe forebyggende tiltak for å unngå skade eller på annen måte minimere risikoen for skade på tredjemann. I industrien vil det blant annet innebære å benytte best mulig teknologi, føre tilsyn med utøvelsen av virksomheten og iverksette rutiner for helse, miljø og sikkerhet. Dersom det er flere aktuelle ansvarssubjekter bør det være den aktøren som kan treffe tiltak for å redusere risikoen for skade som skal holdes ansvarlig. Dette er den som har best informasjon om alle relevante forhold og som er i en faktisk og reell posisjon som gjør det mulig for ham å redusere risikoen.²⁵

De legislative hensynene bak det objektive ansvaret skiller seg til dels fra de som gjelder for culpa-ansvaret, og interesseavveiningen mellom skadelidte og skadevolder skjer ut fra andre premisser. Prevensjonshensynet er av mindre betydning, bortsett fra i tilfellene der skaden er et utslag av teknisk svikt eller mangler. Et sentralt hensyn bak det objektive ansvaret er derimot synspunktet om at ansvaret bør bæres av den som har interesse i at den virksomheten som volder skade blir utført. Den som tjener på virksomheten bør også stå ansvarlig for de skadene virksomheten påfører andre. Dette vil også være en rettfærdig løsning; ingen

²³ Jf. Nygaard (2000) s. 180 og 254.

²⁴ Jf. bl.a. Lødrup s. 84 flg. og Nygaard (2000) s. 20.

²⁵ Bugge, s. 517.

bør kunne drive en inntektsbringende virksomhet på andres bekostning.²⁶ En videre forgreining av interessesyndpunktet er tanken om at skaden er en driftskostnad for den som driver virksomheten.²⁷ Eieren eller den som driver virksomheten kan ofte overføre tapet videre ved å innkalkulere det i driftskostnadene i budsjettet. Dessuten har han ofte mulighet til å pulverisere risikoen ved å tegne forsikring.²⁸ Der ansvaret gjelder risikoer som er konstante og særegne for den aktuelle virksomheten, er det mer nærliggende at innehaveren av virksomheten eller tingen skal bære tapet, enn den enkelte skadelidte.

Interessesyndpunktet har nær sammenheng med polluter pays-prinsippet, som er et sentralt prinsipp innenfor miljøretten. I sin opprinnelige betydning innebærer prinsippet at forurenseren selv skal betale for de rensiltak han blir pålagt av en offentlig myndighet, slik at disse utgiftene ikke skal falle på myndighetene og dermed skattebetalerne. Senere har prinsippet blitt utviklet til også å innebære at forurenseren skal dekke den gjenværende forurensning han forårsaker, blant annet gjennom privatrettslige regler om erstatningsansvar for forurensnings-skade.²⁹ Prinsippet tilsier at det er den som forurenser som må betale for skadeutgifter og gjenoppretting av forurensete områder, og ikke den enkelte skadelidte eller befolkningen ellers. I en erstatningsrettslig kontekst kan altså prinsippet forstås som en videreføring av reparasjonsprinsippet.

De hensynene og prinsippene som har blitt presentert overfor, vil kunne veilede i vurderingen av ansvars plassering mellom to potensielle ansvarssubjekter. Dersom hensynene i større grad slår inn mot en av partene, bør det være denne som holdes ansvarlig for påført skade. Et sentralt spørsmål i denne fremstillingen vil være hvorvidt erstatningsreglene i petroleumsloven overhodet komme til anvendelse. Ved vurderingen av petroleumslovens rekkevidde i tilfeller der lovtekst og forarbeider ikke gir noe entydig svar, vil det også være naturlig å se hen til tilknytnings-

²⁶ Jf. Bjarte Askeland, *Erstatningsrettslig identifikasjon*, Oslo 2002 s. 54 og Bugge s. 518.

²⁷ Jf. Askeland s. 55.

²⁸ Jf. Nygaard (2000), s. 21.

²⁹ Jf. Hans Chr. Bugge, *Forurensningsansvaret*, Oslo 1999, s. 180-181.

kriteriet etter ulovfestet rett og de legislative hensynene bak erstatningsretten. Så lenge tilknytningskriteriet er oppfylt, bør også de lovfestede reglene tolkes slik at ansvar kan pålegges etter disse reglene. Man bør legge den tolkning til grunn som fører til best mulig koherens mellom de ulovfestede og lovfestede reglene, og som er mest i tråd med de hensyn som disse reglene bygger på.

1.5 Bakgrunn

1.5.1 Aktivitetene i avslutningsfasen

For å kunne foreta en nyansert vurdering av fordelingen av ansvar, er det nødvendig å se nærmere på de aktivitetene som skjer under avslutningsfasen og hvordan dette arbeidet er organisert. Petroleumsvirksomheten deles gjerne inn i faser. Lete- og utbyggingsfasen betegner de innledende aktivitetene som foregår før petroleumproduksjonen settes i gang. Videre kommer produksjonsfasen eller driftsfasen, der petroleum utvinnes fra grunnen. Med avslutningsfasen menes de aktiviteter som skjer i forbindelse med at petroleumsutvinningen ved en innretning opphører, og den ikke lenger skal brukes innen petroleumsvirksomhet.

Avslutningsfasen i petroleumsvirksomheten er regulert i petroleumsløven kapittel 5. Petroleumsløven § 5-1 stiller opp ulike alternative disponeringsmåter for utrangerte innretninger. Løven nevner ny bruk i eller utenfor petroleumsvirksomheten, etterlatelse på stedet, og delvis eller fullstendig fjerning av innretningen. Hvilke aktiviteter som inngår i avslutningsfasen vil altså kunne variere i stor grad, avhengig av hvilken disponeringsløsning som blir valgt.

Som nevnt er hovedregelen etter norsk rett at alle innretninger som tas ut av bruk skal tas inn til land for endelig disponering. At dette er hovedregelen fremgår ikke direkte av petroleumsløven, men av Norges folkerettslige forpliktelser.³⁰ Forpliktelsen til å fjerne gamle innretninger er begrunnet i et ønske om å tilbakeføre havområdene til sin opprinnelige

³⁰ Plikten til å fjerne innretninger fremgår i flere konvensjoner og traktater. De som stiller de strengeste kravene og som således er styrende for norsk rettstilstand er OSPAR-traktaten, OSPAR-beslutning 98/3 og IMOs retningslinjer.

tilstand og dermed unngå at havene brukes som avfallsplass for menneskelige aktiviteter. I tillegg kan mesteparten av materialet som innretningene er laget av gjenvinnes, og dermed bidrar fjerning av innretningene til å spare ressurser.

I enkelte tilfeller vil det imidlertid av sikkerhetsmessige eller miljømessige grunner ikke være forsvarlig å fjerne innretningen fra sokkelen, eller fjerning vil medføre urimelig høye kostnader. I slike tilfeller kan innretningen besluttes etterlatt på sokkelen.³¹ Dersom innretningen skal etterlates må den sikres og vedlikeholdes for å sikre en kontrollert nedbryting. Loven åpner også for en tredje mulighet, nemlig at innretningen kan overlates til en annen bruk enn petroleumsvirksomheten. Man kan tenke seg at en oljeplattform vil være av interesse for andre virksomheter enn petroleumsvirksomheten, for eksempel forskere innenfor meteorologi eller fiskeri, på grunn av sin plassering. Når den nye bruken opphører vil man på nytt måtte ta stilling til hva som skal skje med innretningen.

1.5.2 Nærmere om fjerningsarbeidets ulike faser

Det finnes flere ulike metoder for å fjerne en innretning fra sin plassering offshore.³² «*Piece small*» betegner metoden der innretningen klippes opp i mindre deler, som så fraktes inn til land i containere. Ved tungløftmetoden tas innretningen i hele moduler inn til land på store lektere eller med kranbåt. Singelløft er en metode der hele dekket og/eller understellet løftes over på en leker og fraktes inn til land i ett enkelt stykke.

Fjerningsarbeidet kan grovt deles inn i fem faser.³³ Den første fasen er «*planleggingsfasen*». Denne fasen omfatter alle planleggingsaktiviteter

³¹ OSPAR-beslutning 98/3 krever at en beslutning om å etterlate innretninger offshore sendes ut på høring og godkjennes av de øvrige traktatspartene. For en nærmere fremstilling av Norges folkerettslige forpliktelser under avslutning av petroleumsvirksomheten se bl.a. Geir Evenshaug, Avslutningsfasen i petroleumsvirksomheten i *Marius* nr. 245, Oslo 1999.

³² Jf. Klif, s. 8.

³³ Jf. Hammer mfl., s. 465. Morten Karlsen, «Fjerningskontrakter i petroleumsvirksomheten», *Marius* nr. 409, Oslo 2012 beskriver tre faser i sin avhandling på s. 19-20, nemlig klargjøring, fjerning og slutt disponering. I denne fremstillingen har jeg valgt å holde meg til Hammer mfl., som gir et mer nyansert bilde.

på land, herunder utarbeidelse av disponeringsplan og konsekvensutredning, samt inngåelse av kontrakter med oppdragstakere. I tillegg må det gjøres nødvendige undersøkelser offshore for å fastlegge hvilken tilstand innretningen befinner seg i. Den neste fasen er «*klargjøringsfasen*». I denne fasen avsluttes produksjonen, og innretningen klargjøres for fjerning. Klargjøringen innebærer nødvendig rydding og rengjøring av selve innretningen og utstyr på innretningen, blant annet prosessutstyr og rør. I tillegg omfatter fasen den fysiske sikringen av potensielt skadevoldende komponenter. Eventuelle løse deler må blant annet fjernes fra innretningen. Disse to første fasene utføres som regel av oljeselskapet selv. Den tredje fasen, «*fjerningsfasen*», omfatter de fysiske operasjoner som utføres offshore. Dette omfatter blant annet kutting av innretningen i mindre deler (avhengig av fjerningsmetode), og operasjonen med å løfte den over på fartøyer for å fraktes inn til land. Transporten av deler av innretningen fra den geografiske lokaliseringen på sokkelen og til land kan betegnes som «*transportfasen*». Den siste fasen, «*sluttdisponeringsfasen*», betegner arbeidet med opphugging, rensing, resirkulering og opprydding etter at hele eller deler av innretningen er fraktet til land.

1.5.3 Risikobildet i avslutningsfasen

Fjerning av en innretning er blant det mest risikofylte arbeidet som utføres på sokkelen. For det første medfører det en risiko å flytte på de enorme konstruksjonene. Under fjerningsprosessen utsettes innretningen, som gjerne er svekket etter flere tiår under harde klimatiske forhold i Nordsjøen, kontinuerlig for forskyvninger i balansepunkt, vektfordeling og bæreevne. Videre skjer fjerningsoperasjonen ved hjelp av kompliserte og store løfteoperasjoner, som kan medføre alvorlige skader dersom det skjer et uhell.³⁴

Fjerningsarbeidet inneholder videre en betydelig risiko for miljøskade. Det kanskje mest innlysende er faren for utslipp av petroleum, som det kan finnes rester av i rør og prosessutstyr. Det benyttes og produseres også en rekke andre skadelige stoffer i forbindelse med utvinningen av

³⁴ Jf. Karlsen, s. 21.

petroleum. Man vet at petroleumsutvinning medfører produksjon av lavradioaktivt avfall som det kan finnes avsetninger av på innretningen. Produsert vann, altså vann som følger med petroleum opp fra reservoarene, kan også inneholde en rekke miljøgifter som blant annet olje, kadmium, kvikksølv, bly og arsen.³⁵ Utslipp av avsetninger av disse stoffene kan medføre alvorlige skader på omgivelsene. I tillegg er det benyttet skadelige stoffer ved konstruksjonen av selve innretningen. Dette gjelder for eksempel asbest og andre flammehemmende midler, batterier og blyholdig maling. Når innretninger tas ut av bruk, skal de renses for alle miljøgifter og skadelige stoffer, og disse skal disponeres. Under dette arbeidet er det en høy risiko for forurensningsskader. Fjerningsoperasjonen innebærer mye «varmt arbeid», som skjærebrenning, sveising og kutting. Når dette skjer på innretninger som kan inneholde petroleumrester og andre skadelige stoffer, er risikoen for brann eller giftige avgasser til stede.³⁶

Dersom en innretning overlates til annen bruk eller etterlates på feltet vil eventuelle rester av petroleum og andre miljøgifter som befinner seg på innretningen kunne volde en forurensningsskade. Innretninger som etterlates på sokkelen vil med tiden bli brutt ned av elementene. Dersom nedbrytningen ikke skjer på en kontrollert måte vil det potensielt kunne medføre skader og ulemper for andre brukere av havet.

1.5.4 Disponeringsplanen

Avslutningsfasen i petroleumsvirksomheten er underlagt omfattende krav til planlegging og utredning. Rettighetshaver er etter petroleumsløven § 5-1 pålagt å utarbeide en disponeringsplan med en tilhørende konsekvensutredning der de ulike alternativene for disponering beskrives og vurderes. Denne skal oversendes departementet senest to år før utvinningstillatelsen utløper. Bestemmelsen i § 5-1 stiller følgende krav til innholdet i disponeringsplanen:

³⁵ Jf. Tillatelse til virksomhet etter forurensningsloven for AF Decom Offshore AS Miljøbase Vats, s. 5.

³⁶ Klima- og forurensningsdirektoratet, «Avvikling av utrangerte offshoreinstallasjoner», Oslo 2010, s. 25.

«Planen skal omfatte forslag til fortsatt produksjon eller nedstengning av produksjon og disponering av innretninger. Slik disponering kan blant annet være videre bruk i petroleumsvirksomheten, annen bruk, hel eller delvis fjerning eller etterlatelse. Planen skal inneholde de opplysninger og vurderinger som anses nødvendige for å fatte vedtak».

Nærmere krav til innholdet i en disponeringsplan følger av petroleumsforskriften §§ 43-45.³⁷ Her fremgår det at disponeringsplanen skal bestå av en avslutningsplan og en konsekvensutredning. Avslutningsplanen skal blant annet inneholde en beskrivelse av feltet og innretningen, de ulike alternativene for disponering og de tekniske, sikkerhetsmessige, miljømessige og økonomiske forhold knyttet til hvert av alternativene, samt påvirkningen disse antas å ha på andre brukere av havet. Konsekvensutredningen skal inneholde en beskrivelse av virkningen hvert av de aktuelle disponeringsalternativene kan få for nærings- og miljømessige forhold, og hva som kan gjøres for å redusere utslipp knyttet til disponering og avbøte eventuelle skader og ulemper. Denne informasjonen skal danne grunnlag for å vurdere hvilken disponeringsløsning som etter en samlet vurdering vil være den beste.

Konsekvensutredningens vurdering av miljømessige forhold skal inneholde en utredning av utslipp til luft, sjø, vann og grunn, samt miljømessige konsekvenser for habitater, forsøpling og ressursutnyttelse. Det stilles krav om vurdering av tilstanden på havbunnen og behovet for å rydde opp denne. Det Norske Veritas har utarbeidet en håndbok i ved offshore avvikling på oppdrag for Norsk olje og gass.³⁸ Her presiseres også viktigheten av å utrede konsekvenser for nærmiljøet ved opphuggingsanlegg på land dersom en innretning skal fjernes.³⁹ Fjerningsselekskapenes faste anlegg på land er konsesjonspliktige og forholdet til nærmiljøet skal allerede være vurdert ved utdelingen av drifts- og ut-

³⁷ Forskrift 27. juni 1997 nr. 653 til lov om petroleumsvirksomhet.

³⁸ Norsk olje og gass (tidligere Oljeindustriens landsforening) er en interesse- og arbeidsgiverorganisasjon for oljeselskaper og leverandørbedrifter knyttet til oljevirksomheten på norsk kontinentalsokkel.

³⁹ Jf. Håndbok i konsekvensutredning ved offshore avvikling, s. 30.

slippstillatelser ved etableringen av landanleggene. Likevel vurderes disse forholdene som sentrale ved vurderingen av de ulike disponeringsalternativene. Det anses som en viktig del av konsekvensutredningen å anbefale avbøtende tiltak for å begrense negative virkninger av arbeidet på nærmiljøet på land.

Videre skal disponeringsplanen inneholde et energiregnskap, der energiforbruk ved disponering sammenlignes med det teoretiske energiforbruket ved nyproduksjon av materialer tilsvarende den mengde som deponeres.⁴⁰ Også her inntar man et svært bredt perspektiv, og inkluderer direkte energiforbruk, som drivstoff og elektrisitet, og energiforbruk til omsmelting av metall. Disse tallene sammenlignes med forbruket ved nyproduksjon av tilsvarende metall for å vurdere hvorvidt det vil være hensiktsmessig å gjenvinne materialene.

Dersom departementet ikke er fornøyd med disponeringsplanen kan de kreve utarbeidet en ny, eller de kan kreve mer utfyllende informasjon. Departementet vil så fatte et vedtak der det fremgår hvilket disponeringsalternativ som skal gjennomføres. Rettighetshaver og eier er forpliktet etter petrl. § 5-3 til å gjennomføre departementets disponeringsvedtak. Rettighetshavers disponeringsplan og den informasjonen som fremkommer her danner i praksis mye av kunnskapsgrunnlaget for departementet når de skal fatte sitt vedtak. Det er likevel grunn til å presisere at departementets vedtak i prinsippet ikke er en godkjenning av disponeringsplanen, men et vedtak fattet på selvstendig grunnlag. Departementet kan med andre ord treffe vedtak med et annet innhold enn disponeringsplanen. I tillegg åpner § 5-3 tredje ledd for at departementet kan stille vilkår i forbindelse med vedtaket. Ved å sikre en grundig utrednings- og godkjenningsprosess, bidrar kravene til disponeringsplan og påfølgende disponeringsvedtak til at de ulike alternativene for disponering vurderes nøye ut fra en rekke kriterier. Slik sikrer man at valget av disponeringsmåte ikke utelukkende blir basert hva som er mest økonomisk gunstig for rettighetshaver, men at det også legges betydelig vekt på hensynet til blant annet miljø og andre brukere av havet.

Samlet sett viser dette at det stilles strenge krav til konsekvensutred-

⁴⁰ Jf. Håndbok i konsekvensutredning ved offshore avvikling, s. 24.

ningen, som skal være omfattende og basert på faglige vurderinger og faktiske undersøkelser og erfaringer. Det er også viktig å merke seg at disponeringsplanen inntar et svært bredt perspektiv for hvilke faktorer som anses å være relevante ved vurderingen. Disponeringsplanen skal være en helhetlig vurdering av de samlede konsekvenser ulike disponeringsalternativ vil medføre. Dette skal gi departementet et tilstrekkelig solid grunnlag for å fatte disponeringsvedtak.

2 Erstatningsrett som virkemiddel i petroleumsretten

2.1 Innledning

Som vi har sett medfører avslutningen av petroleumsvirksomheten en betydelig fare for forurensning som kan resultere i skader og ulemper for omgivelsene. Reglene om erstatningsansvar synes derfor å være et sentralt element i den rettslige reguleringen av virksomheten. Dersom man kun har erstatningsretten for øyet vil dette likevel gi et meget ufullstendig bilde av de virkemidler lovgiver har til rådighet for å hindre forurensningsskader. Erstatningsregler kan ikke benyttes som eneste virkemiddel for å påvirke ulike samfunnsaktører til å minimere risikoen for skade på samfunnet. For det første inntreer ikke erstatningsreglene før etter at en skade er oppstått. Selv om vissheten om et potensielt erstatningsansvar kan ha en preventiv effekt, vil erstatningsreglene i første rekke være reparative.⁴¹ For det andre kan det voldes en rekke skader som er av en slik art at de ikke blir tilstrekkelig dekket eller reparert ved økonomisk kompensasjon. En må søke å unngå at skaden inntreer. Derfor er det behov for å regulere virksomheten gjennom andre former for styring. Slike styringsformer er i første rekke sikkerhetsreguleringer og pålegg om hvordan virksomheten skal drives. Innenfor petroleumsvirksomheten er det blant annet fastsatte grenser for hvor store utslipp som er tillatt ved vanlig drift av virksomheten, krav til at det alltid skal anvendes best tilgjengelig teknologi, implementering av sikkerhetsrutiner og rapportering i den daglige driften, samt krav om beredskap og kompetanse dersom det skjer akutt forurensning.⁴² I tillegg kan staten pålegge gebyrer og straffansvar på aktører som ikke etterlever regelverket.

⁴¹ Se også Harald Hjort og Gunnar Meyer, *Forurensningsansvar i oljevirkomheten*, Oslo 1981, s. 23.

⁴² Se bl.a. Forurensningsloven kap. 6 og Forskrift 12. februar 2010 nr. 158 om helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten og på enkelte landanlegg (Rammeforskriften).

Disse preventive reguleringene bidrar til å senke risikoen for forurensning og andre skader.

Erstatningsretten må altså suppleres med andre typer tiltak for å hindre skader og forurensning. Dersom skaden først er inntrådt, spiller imidlertid erstatningsreglene en viktig rolle. Når det gjelder forurensningsskader har erstatningsretten også blitt utviklet og tilpasset de særlige behovene som gjør seg gjeldende for denne typen skader. Dette vil bli behandlet i det følgende.

2.2 Erstatningsregler som særskilt gjelder forurensningsskade

I den tradisjonelle erstatningsretten er det et grunnvilkår for erstatning at det foreligger et økonomisk tap. Forurensningsskader står derfor i en særstilling, ettersom mange former for miljøskade ikke vil ha erstatningsrettslig vern etter tradisjonell erstatningsrett. Mange former for miljøskade lar seg vanskelig kvantifisere som en pengeverdi. Dersom sjøfugl blir skadet eller naturområder blir tilsølt av olje, vil ikke dette nødvendigvis medføre noe økonomisk målbart tap. Dette har man tatt høyde for i en rekke nyere bestemmelser om erstatningsansvar for forurensningsskade. Etter disse bestemmelsene kan det pålegges en skadevolder å dekke det offentlige og privates utgifter til opprydning etter forurensningsskade, i tillegg til utgifter for å avverge eller begrense slik skade. Dette gjelder selv om det aktuelle området ikke er av økonomisk verdi.

Petroleumsloven kapittel 7 inneholder regler om erstatningsansvar for forurensningsskade. I § 7-1 fremgår det at ansvaret gjelder:

«skade eller tap som skyldes forurensning som følge av utstrømming eller utslipp av petroleum fra en innretning, herunder brønn, og utgifter til rimelige tiltak for å avverge eller begrense slik skade eller slikt tap samt skade eller tap som slike tiltak medfører. Som forurensningsskade regnes også skade eller tap som en fisker har lidt på grunn av reduserte fiskemuligheter.»

Det uttales i forarbeidene at «*hensynet til å beskytte naturmiljøet og til å gjenopprette den tidligere tilstand der naturen er blitt ødelagt ved forurensning [må] tillegges vesentlig vekt, uten å være strengt bundet til snevre økonomiske kriterier*».⁴³ Av dette følger at de interesser som tiltakene skal beskytte ikke trenger å være av økonomisk art. Opprensning av strender eller rensing av sjøfugl kan således omfattes av erstatningsansvaret selv om tiltakene kun ivaretar rene friluft- eller naturverninteresser. Både private og det offentlige kan få dekket utgifter til tiltak.⁴⁴

Petroleumsloven kapittel 8 inneholder regler om erstatning for økonomisk tap som petroleumsvirksomheten påfører norske fiskere som følge av at virksomheten legger beslag på fiskefelt, medfører forurensning og avfall, eller på annen måte volder skade.⁴⁵ Kapittelet ble tatt inn i petroleumsloven av 1985 ved en lovendring i 1989, og er direkte videreført i gjeldende lov. Den bestemmelsen som er mest aktuell under den aktuelle problemstillingen er § 8-3 som pålegger rettighetshaver et objektivt ansvar for skade påført fiskere som følge av forurensning og avfall. I motsetning til forurensningsansvaret i kapittel 7, gjelder forurensningsansvaret etter § 8-3 en bredere definisjon av forurensning, som følger definisjonen i forurensningsloven § 6.

Også i § 8-3 er det spesifisert at i tillegg til økonomisk tap dekker bestemmelsen «*utgifter til rimelige tiltak for å avverge eller begrense slik skade eller slikt tap samt skade eller tap som slike tiltak medfører*».

Forurensningsloven § 7 stiller opp et forbud mot forurensning som ikke er tillatt. Hva som regnes som forurensning er definert i § 6, og omfatter tilførsel av fast stoff, væske eller gass til luft, vann eller i grunnen, støy og rystelser, lys og annen stråling og påvirkning av temperaturen som er eller kan være til skade eller ulempe for miljøet. Etter forurl. § 55 jf. § 53 kan det kreves erstatning for «*skade, ulempe eller tap*» forårsaket av forurensning. Det følger av forarbeidene til bestemmelsene at så vel person-, ting- og formueskader er omfattet av bestemmelsen.⁴⁶ Hvilke

⁴³ Jf. NOU 1981: 33 s. 35 med sitat fra NOU 1973: 8.

⁴⁴ Jf. Hammer mfl. s. 535.

⁴⁵ Jf. Petrl § 8-1.

⁴⁶ Jf. Ot.prp. nr.33 (1988-1989) s. 105.

formuestap som faller inn under ansvaret beror derimot på alminnelige regler om hvilke interesser som er gitt erstatningsrettslig vern. Også her må man nok falle tilbake på et vilkår om at det kan påvises et direkte økonomisk tap, som etter alminnelig erstatningsrett. Bestemmelsen må imidlertid sees i sammenheng med en annen bestemmelse i samme kapittel, nemlig § 57 bokstav b. Her fremgår det at ansvar etter kapitlet også gjelder «*erstatning for skade, tap, ulempe eller utgifter som følge av rimelige tiltak for å hindre, begrense, fjerne eller avbøte forurensningsskade*». Bestemmelsen er altså svært lik bestemmelsene i petroleumsloven § 7-1 og § 8-3. Slik den er formulert synes bestemmelsen i forurl. § 57 bokstav b å favne enda noe videre enn de tilsvarende bestemmelsene i petroleumsloven. I tillegg til «*utgifter*» til tiltak, som også er omfattet i petroleumslovens regler, omfattes her «*skade, tap [og] ulempe*» som slike tiltak måtte medføre. De øvrige forskjellene i utformingen av bestemmelsene i henholdsvis petroleumsloven og forurensningsloven antas ikke å innebære noen realitetsforskjell. Forurensningsloven § 57 bokstav c og d, jf. § 58, gir også erstatningsrettslig vern til skader på allemannsrettigheter både i og utenfor næring. Et slikt vern finner man ikke igjen i petroleumslovens egne bestemmelser om forurensningsskade.

I petroleumsloven kapittel 5 er det inntatt en generell erstatningsbestemmelse som gjelder for avslutningsfasen i § 5-4. Denne bestemmelsen gjelder enhver «*skade eller ulempe*». Erstatningsregelen i § 5-4 avgrenser ikke mot forurensningsskade, slik at forurensningsskader i utgangspunktet også kan kreves dekket etter denne bestemmelsen. Det fremgår imidlertid ikke av bestemmelsen at også utgifter til tiltak for å avverge eller begrense forurensningsskade omfattes. Det er lagt til grunn i teorien at hvis rett til erstatning følger av spesielle regler som ikke sier hva som skal erstattes, faller man tilbake på den generelle regelen om full erstatning for det økonomiske tapet.⁴⁷ Selv om det ikke er sagt uttrykkelig at ikke-økonomisk tap skal holdes utenfor retten til erstatning, må nok vilkåret om økonomisk tap leses inn i loven.

Etter dette ser vi at både forurensningsloven og petroleumsloven

⁴⁷ Jf. Hammer mfl. s. 464 og Endre Stavang, «Det erstatningsrettslige skillet mellom økonomisk og ikke-økonomisk tap», *Tidsskrift for rettsvitenskap*, 2006, s. 170.

inneholder erstatningsregler om forurensningsskade, der skadebegrepet favner videre enn det som er tilfellet i alminnelig erstatningsrett. Etter begge lovenes bestemmelser kan det kreves erstatning for tiltak for å avverge eller rydde opp etter forurensningsskader, selv om det forurensede området ikke i seg selv har noen økonomisk verdi. Særreglene om forurensningsskade i petroleumsløven har imidlertid et snevrere anvendelsesområde, og gjelder bare for tilfeller som er særlig typiske for nettopp petroleumsvirksomheten. Forurensningsløven er ikke tilsvarende begrenset. Også på et annet punkt går forurensningsløven vesentlig lengre enn petroleumsløven i å verne om interesser som ikke er knyttet til økonomiske forhold, ettersom den også gir allemannsretter erstatningsrettslig vern.

2.3 Erstatning for tillatt forurensning

Fjerningsarbeidet medfører en høy risiko for forurensning også når gjennomføringen av arbeidet skjer som planlagt. Selv om det ikke skjer et akutt utslipp som følge av feil eller ulykke, må det påregnes at visse mengder av skadelige stoffer lekker ut i naturen. Under avslutning av petroleumsvirksomheten omfatter slik stadig forurensning blant annet utslipp til luft og vann av skadelige stoffer som finnes på og i innretningen.⁴⁸ Rettighetshaver må av den grunn søke om utslippstillatelser fra de relevante myndigheter i forkant av at fjerningsarbeidet starter. Et landbasert anlegg for opphugging og gjenvinning av innretninger regnes som et avfallsbehandlingsanlegg som i henhold til forurensningsløven § 29 vil måtte ha en tillatelse etter forurensningsløven § 11.⁴⁹ I tillegg må også disse anleggene ha særskilte tillatelser som for eksempel tillatelse fra Statens strålevern til å behandle radioaktivt avfall.

For utslipp som ikke overstiger de grensene som konsesjonen tillater kan det etter forurensningsløven § 56 kun kreves erstatning i den utstrekning forurensningen er urimelig eller unødig etter reglene i grannelova

⁴⁸ Jf. Tillatelse til virksomhet etter forurensningsløven for AF Decom Offshore AS Miljøbase Vats, s. 5.

⁴⁹ Jf. Klif s. 34.

§ 2. Dette gjelder uavhengig av hvorvidt utslippet er akutt eller stadig, altså en følge av normal drift.

I forarbeidene til bestemmelsen fremgår det:

«Betydningen av tålegrensen etter § 58 første ledd viser seg i to relasjoner. For det første skal det ikke tilkjennes erstatning for en forurensningsskade som ikke overstiger tålegrensen, selv om skadelidte har hatt økonomisk tap. Dersom tålegrensen er overskredet, skal det ved erstatningsutmålingen allikevel gjøres fradrag for den forurensningsskade skadelidte måtte ha tålt uten erstatning ut fra tålegrensebestemmelsen. Dette er den andre virkningen av tålegrensen. Tilsvarende gjelder også ved erstatning etter granneloven § 9 jf. § 2.»⁵⁰

Etter grannelova § 9 jf. § 2, kan det kreves erstatning dersom en virksomhet «urimeleg eller uturvande er til skade eller ulempe på granneeigedom». Ved vurderingen skal det tas hensyn til hva som er teknisk eller økonomisk mulig å gjøre for å hindre eller avgrense skaden, og det skal også vektlegges hva som er «venteleg etter tilhøva på staden og om det er verre enn det som plar fylgja av vanlege bruks- eller driftsmåtar på slike stader».

Den naborettslige tålegrensen er altså et minstenivå for hvilken skade som har erstatningsrettslig vern. Forurensningsskade fra lovlig virksomhet, som ligger innenfor konsesjonsgrensene og som er rimelig og nødvendig er ikke vernet av erstatningsreglene i forurensingsloven, uansett om den medfører et økonomisk tap. Dersom skaden overstiger tålegrensen, er det bare den delen av tapet som overstiger tålegrensen som kan kreves erstattet.

Dette kan gjøre at terskelen for hvilke skader som anses som erstatningsbetingende blir hevet på to måter. For det første kan det være vanskelig å trekke grensen mellom lovlig og ulovlig forurensning der utslippstillatelsen ikke angir noen konkret utslippsgrense, men angir i vage vendinger at utslipp skal holdes på et så lavt nivå som mulig uten nærmere presiseringer. I slike tilfeller vil en skadelidt måtte argumentere for at virksomheten kunne gjort mer for å begrense utslipp, hvilket vil

⁵⁰ Jf. NOU 1982: 19 s. 251.

være en vanskelig vurdering for domstolen å ta stilling til.

For det andre vil den naborettslige tålegrensen være høyere der forurenningen skjer som ledd i en virksomhet som i seg selv er samfunnsnyttig. Når det gjelder industrianlegg som driver rivningsarbeid av offshoreinstallasjoner må det dermed tas i betraktning at slike anlegg er nødvendige å ha i samfunnet, og at arbeidet etter sin art vil medføre enkelte ulemper. Ved å fjerne innretningene tilbakeføres havområdene i stor grad til sin naturlige tilstand og det unngås at etterlatte innretninger skaper problemer for fiske og skipsfart. Videre kan det meste av stålet fra innretningene resirkuleres og dermed spare ressurser. Dette tilsier at terskelen for at en forurensningsskade blir ansett som unødig eller urimelig vil være høyere enn dersom årsaken til forurenningen var en aktivitet av liten samfunnsmessig verdi.

I avgjørelsen av hva som er urimelig eller unødig etter reglene i granelova § 2 skal det videre legges vekt på hva som er «*teknisk og økonomisk mogleg å gjera for å hindra eller avgrensa skaden eller ulempa*». Så lenge virksomheten drives på best mulig måte slik at ulempene minimeres ut fra hva som er mulig hensett til arbeidets natur og tilgjengelig teknologi, kan terskelen for at et ansvar statueres tenkes å bli stilt nokså høyt. Det kan altså være vanskelig å nå fram med et krav selv om anlegget fører til forurensning som er til skade for lokalmiljøet.

2.4 Erstatningsrett som virkemiddel ved forurensningsskader

Selv om man opererer med et utvidet skadebegrep som ikke er strengt knyttet til økonomisk tap, har regimene for erstatningsansvar for miljøskader en rekke svakheter.⁵¹ For det første kan det være vanskelig i det hele tatt å påvise at det har blitt voldt en skade på miljøet, og å måle omfanget av skaden. Om det kan påvises en skade vil det ofte være vanskelig å påvise hva eller hvem som er kilden til forurenningen. Det kan være samvirkende årsaker til skaden, og skaden kan ha blitt voldt

⁵¹ Jf. Endre Nåmdal, *Ansvarsgjennombrot som grunnlag for aksjonæransvar for miljøskadar*, Bergen 2008, s. 28.

lang tid før den materialiserer seg. Dette gjør at det kan være vanskelig å spore opp forurensningskilden. I tillegg vil forurensningsskader kunne arte seg slik at mange skadelidte blir rammet, men slik at hver enkelt kun lider et mindre tap. Dersom skaden på hver enkelt er liten, vil skadelidte ofte ikke være interessert i å gå til sak, med de risikoer og kostnader som følger med.⁵² I enda større grad enn hva som gjelder for andre skader, kan erstatningsansvar for forurensningsskader ikke benyttes som eneste virkemiddel for å hindre forurensning, men må inngå som del av en helhetlig regulering.

⁵² Jf. Endre Stavang, «Erstatningsansvar som virkemiddel i miljøretten» i *Festskrift til Per Stavang: Stat politikk og folkestyre*, Bergen 1998 s. 174.

3 Oppdragsgiveransvar

3.1 Innledning

Hovedregelen etter alminnelig erstatningsrett er at det er skadevolderen som skal holdes ansvarlig for skadelidtes tap. Når en innretning skal fjernes kan det være uklart hvem som er skadevolderen ettersom det er flere ulike rettssubjekter som er involvert i arbeidet. Er det rettighetshaver, som er oppdragsgiver og forpliktet etter petroleumsloven til å gjennomføre fjerningsarbeidet, som er skadevolderen, eller blir ansvaret veltet over på oppdragstakeren som utfører arbeidet? I det følgende er spørsmålet hva et oppdragsgiveransvar innebærer og hvilken plass oppdragsgiveransvaret har i alminnelig norsk erstatningsrett. Deretter blir spørsmålet om det under avslutningsfasen av petroleumsvirksomheten er anledning til å holde oppdragsgiver ansvarlig for skader. Dette spørsmålet vil bli drøftet ut fra petroleumslovens regler og ut fra forurensningslovens regler.

3.2 Generelt om oppdragsgiveransvar i norsk rett

Oppdragsgiveransvar innebærer en aktiv identifikasjon mellom oppdragsgiver og oppdragstaker, altså at en skyldfri oppdragsgiver blir pålagt å betale erstatning for en skade som er forvoldt av sin oppdragstaker.⁵³ Hovedregelen i norsk rett er at oppdragsgiver ikke identifiseres med selvstendige oppdragstakere når sistnevnte volder skade på tredjemann.⁵⁴

Ved forberedelsen av skadeserstatningsloven ble det vurdert å innføre et objektivt ansvar for oppdragsgiver på visse områder, nemlig hvor oppdragstakerens virksomhet går inn som et naturlig ledd i oppdragsgiverens egen ervervsvirksomhet. Forslaget ble forkastet, men i forarbeidene holder man muligheten åpen for at det kan statueres et oppdrags-

⁵³ Jf. Askeland s. 19.

⁵⁴ Jf. bl.a. Askeland s. 144 og Lødrup s. 150.

giveransvar i særlige tilfeller.⁵⁵ I den norske rettslitteraturen har det vært reist spørsmål om det kan pålegges et ulovfestet oppdragsgiveransvar hvor vi står overfor hva som i engelsk rett kalles en «*non delegable duty*».⁵⁶ I Storbritannia og USA kan oppdragsgiveren bli ansvarlig for oppdragstakers brudd på en såkalt «*non delegable duty*», hvilket vil si en plikt som oppdragsgiver ikke kan videredelegere det endelige ansvaret for. Hvis slikt arbeid settes bort til andre, vil ikke oppdragsgiveren gå fri for ansvar dersom oppdragstakeren ved uaktsomhet pådrar seg et erstatningsansvar overfor tredjemann. Eksempler på slike «*non delegable duties*» er tilfeller hvor oppdragsgiver er eier av den eiendom hvis risiko førte til skaden, skader som kan føres tilbake til at arbeidet er særlig risikabelt etter sin art, og tilfeller hvor oppdragsgiver ved lov er pålagt en plikt og delegerer denne med skade på tredjemann som resultat.⁵⁷ Alle disse typetilfellene er eksempler på situasjoner der risikokilden i utgangspunktet er oppdragsgiverens ansvar og oppdragsgiverens tilknytning til risikoen er av en slik art at han ikke bør kunne fritas for ansvar ved å sette bort arbeidet til en oppdragstaker.

De fleste forfattere i norsk juridisk teori holder muligheten åpen for at det i enkelte tilfeller kan pålegges et slikt ansvar etter alminnelig erstatningsrett, men det er uklart hvor langt norsk rett går her.⁵⁸ I svensk rett gjelder det heller ingen allmenn regel om oppdragsgiveransvar, men på enkelte områder kan et slikt ansvar likevel bli aktuelt. Dette gjelder skader i forbindelse med utgravninger, drift av veier og lignende og kan også bli aktuelt hvor det påligger oppdragsgiveren en «*precicerad förpliktelse*», for eksempel en plikt som er pålagt etter offentlig forskrift.⁵⁹

Som vi har sett er et oppdragsgiveransvar ikke vanlig i norsk rett, men tanken er ikke fremmed. Dersom man sammenligner petroleumsvirksomheten med de omtalte typetilfellene der et oppdragsgiveransvar kan oppstilles i svensk, engelsk og amerikansk rett, faller petroleums-

⁵⁵ Jf. Ot.prp. nr. 48 (1965-1966) s. 42.

⁵⁶ Jf. Lødrup s. 152.

⁵⁷ Jf. Askeland s. 148.

⁵⁸ Jf. Askeland, s. 146 med videre henvisninger.

⁵⁹ Jf. Jan Hellner og Marcus Radetzki, *Skadeståndsrätt*, Stockholm 2010 s. 166.

virksomheten inn under flere av disse: Petroleumsvirksomheten, herunder avslutningsfasen, medfører en risiko for skade som klart overstiger den alminnelige risikoen i samfunnet. Videre er det rettighetshaver som i de fleste tilfeller er eier av innretningen, altså risikokilden.⁶⁰ I tillegg påhviler det rettighetshaver en forpliktelse etter petroleumsløven om å disponere innretningen når den tas ut av bruk.

3.3 Oppdragsgiveransvar etter petroleumsløven

3.3.1 Ansvarssubjektet i petroleumsløven

Petroleumsløven inneholder flere ulike sett av ansvarsregler. Tidligere har vi sett at kapittel 7 og 8 gir særregler om forurensningsskade. Det følger av § 7-3 at «[r]ettighetshaver er erstatningsansvarlig for forurensningsskade uten hensyn til skyld». Kapittel 7 inneholder også en kanalisering av ansvaret. Det følger av petroleumsløven § 7-4 at erstatningskrav mot rettighetshaver for forurensningsskade i form av utslipp av petroleum bare kan gjøres gjeldende etter petroleumsløvens regler. Videre fastslår bestemmelsens annet ledd at ansvar for forurensningsskade ikke kan gjøres gjeldende mot særskilt angitte grupper av aktører som har en tilknytning til rettighetshavers virksomhet. Det gjelder blant annet oppdragstakere, leverandører av utstyr og ansatte. Rettighetshaver kan heller ikke søke regress fra disse gruppene, jf. § 7-5. Konsekvensen blir at ansvaret for forurensningsskade kanaliseres til rettighetshaver. Denne ansvarskanaliseringen er i forarbeidene begrunnet slik: «Det er rettighetshaveren som har tillatelse til å drive virksomheten. Rettighetshaveren har den avgjørende myndighet. Han har inntektene av virksomheten og bør også ha risikoen for forurensningsskade som den fører med seg.»⁶¹ Det fremholdes også at dersom entreprenører kunne holdes ansvarlig for slik skade ville dette medføre en vesentlig risiko som ikke ville stå i forhold til den økonomiske vinning som de får ved deltakelse i petroleumsvirksomheten. Kanaliseringsbestemmelsen er altså innført delvis etter en

⁶⁰ Jf. Hammer mfl., s. 437.z

⁶¹ Jf. NOU 1981: 33 s. 21.

betraktning av hvem som står nærmest til å bære risikoen for et utslipp av petroleum, og delvis for å beskytte andre deltakere i petroleumsvirksomheten. Disse andre deltakerne er gjerne underentreprenører som utfører oppdrag for rettighetshaveren. Deres arbeid kan forårsake store forurensningsskader, men de har ikke samme økonomiske interesse i virksomheten som en rettighetshaver.

Også etter § 8-3 om forurensningsskader påført norske fiskere er rettighetshaver den ansvarlige. Forarbeidene forutsetter også her en ansvarskanalisering mot rettighetshaver, men man har i motsetning til i kapittel 7 ikke inntatt en egen bestemmelse om dette. I petrl. § 8-3 andre ledd annet punktum har man i stedet lagt til grunn alminnelige ansvarsregler i regressomgangen. Det fremgår her at «*[r]ettighetshaver kan gjøre gjeldende regressansvar mot den direkte skadevolder eller rederen dersom de ellers gjeldende ansvarsvilkår er oppfylt*». Sempel uaktsomhet er dermed tilstrekkelig til at direkte skadevolder kan gjøres ansvarlig.

Rettighetshaver holdes altså ansvarlig på objektivt grunnlag for forurensningsskader fra petroleumsvirksomheten, både etter kapittel 7 og § 8-3. Ansvaret går lenger enn det som følger av ulovfestede erstatningsregler og det alminnelige arbeidsgiveransvaret etter skadeserstatningsloven § 2-1,⁶² ved at rettighetshaver holdes ansvarlig uavhengig av hvorvidt det er han selv eller en av hans ansatte som volder skaden, eller om denne voldes av selvstendige oppdragstakere.

I § 5-4 om erstatningsansvar i avslutningsfasen av petroleumsvirksomheten er ansvarssubjektet formulert på følgende måte:

«Den som er forpliktet til å gjennomføre disponeringsvedtak etter § 5-3 er ansvarlig for skade eller ulempe som voldes forsettlig eller uaktsomt i forbindelse med disponering av innretningen eller gjennomføring av vedtaket ellers»

Bestemmelsen viser tilbake til § 5-3, der det fremgår at hovedregelen er at det er rettighetshaver og eier som er ansvarlige for gjennomføring av disponeringsvedtaket. Disse er også ansvarlige for skader som voldes i forbindelse med avslutningen av virksomheten. Rettighetshaver er altså

⁶² Lov av 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning.

ansvarlig for uaktsomme handlinger utført av selvstendige oppdragstakere også etter denne bestemmelsen. I avslutningsfasen trekkes det også inn et ytterligere ansvarssubjekt, nemlig eier.

Årsaken til at loven utvider kretsen av ansvarssubjekter her i forhold til lovens øvrige bestemmelser, er at myndighetene i enkelte tilfeller vil ha behov for å kunne forholde seg til begge rettssubjekter. Normalt vil rettighetshaver og eier være samme selskap eller gruppe av selskaper, men ved å utvide kretsen av plikt- og ansvarssubjekter tar man høyde for at innretningen har blitt overdratt, eller at det ikke foreligger noen formell rettighetshaver. Også i tilfeller der rettighetshaver for eksempel leier innretningen, men blir slått konkurs før disponeringen er gjennomført, vil myndighetene ha behov for å holde seg til eieren av plattformen og kreve at han gjennomfører disponeringen.⁶³ I det følgende vil slike særtilfeller bli sett bort fra og det legges til grunn at rettighetshaver og eier er samme rettssubjekt.

Bestemmelsen i § 5-4 inneholder ikke noen kanaliseringbestemmelse. Både rettighetshaver og oppdragstakere kan med andre ord pådra seg erstatningsansvar også etter andre regler. Der krav rettes mot oppdragstakerne vil imidlertid rettighetshaver kunne holdes solidarisk ansvarlig etter bestemmelsen i petroleumsløven § 10-9. Her fremgår det at dersom noen som utfører oppdrag for rettighetshaver blir erstatningsansvarlig overfor tredjemann, hefter rettighetshaver i samme omfang og solidarisk med skadevolder for erstatningskravet. Dette gjelder også dersom ansvaret påhviler en underentreprenør. Bestemmelsen pålegger altså rettighetshaver et objektivt ansvar for erstatningsbetingende handlinger fra sine kontraktører. Regelen om solidarisk ansvar utgjør ikke noe selvstendig ansvarsgrunnlag, men forutsetter at erstatningskravet bygger på et annet selvstendig grunnlag. Tilsvarende bestemmelse har vært inntatt siden de første reglene om petroleumsvirksomhet ble gitt i 1965, og har blitt videreført i de etterfølgende lovene om petroleumsvirksomheten. Da regelen ble innført ble den begrunnet med at rettighetshaver ofte ville benytte seg av selvstendige utenlandske selskaper til å utføre oppdrag og

⁶³ Jf. Hammer mfl. s 437.

at disse ofte ville være umulig å saksøke i Norge.⁶⁴ I ettertid har regelen også blitt begrunnet med at det kan være vanskelig for skadelidte å finne fram til skadevolderen eller skadevolderens arbeidsgiver. Ved å gjøre rettighetshaver solidarisk ansvarlig med skadevolder vil skadelidte som regel være sikret oppgjør for skaden.⁶⁵

I alle erstatningsreglene i petroleumsloven utpekes rettighetshaver som ansvarssubjektet. Innenfor petroleumsvirksomheten har man også valgt å lovfeste et oppdragsgiveransvar, slik at rettighetshaver holdes ansvarlig for skade hans oppdragstakere volder tredjemenn. Her har det vært lovgivers ønske at rettighetshaver skal være ansvarlig utad for skader som petroleumsvirksomheten medfører. I avslutningsfasen har det dermed ingen betydning for ansvarsforholdene at arbeidet utføres av en selvstendig oppdragstaker.

En årsak til at det er behov for et lovfestet oppdragsgiveransvar i petroleumsloven er måten virksomheten er oppbygget på. I det følgende skal vi se nærmere på hvilken rolle rettighetshaver har i petroleumsvirksomheten, og hvorfor det er grunn til å pålegge rettighetshaver et lovfestet oppdragsgiveransvar.

3.3.2 Rettighetshavers rolle i petroleumsvirksomheten

Rettighetshaver er definert i petroleumsloven § 1-6 bokstav j som *«fysisk eller juridisk person, eller flere slike personer, som etter loven her eller tidligere lovgivning innehar en tillatelse til undersøkelse, utvinning, transport eller utnyttelse»*.

Rettighetshaver er altså et selskap eller en gruppe selskaper som sammen innehar utvinningstillatelsen på det aktuelle feltet. Sammen med operatøren, forestår rettighetshaver ledelsen og organiseringen av petroleumsvirksomheten innenfor sin egen tillatelse. Operatøren er betegnelsen på den som på vegne av rettighetshaver står for den daglige driften av petroleumsvirksomheten.⁶⁶ Operatøren behøver ikke å være

⁶⁴ Jf. Innstilling 2: Om forskning og utnyttelse av undersjøiske petroleumsforekomster med utkast til kongelig resolusjon. Utredninger nr. 44, Oslo 1965, s. 58-59.

⁶⁵ Jf. NOU 1979: 43 s. 40.

⁶⁶ Jf. Petrl. § 1-5 k).

en av rettighetshaverne, men vil som hovedregel være det.⁶⁷

Det er imidlertid ikke rettighetshavers egne ansatte som utfører størsteparten av arbeidet i virksomheten. Gjennom alle faser av virksomheten utfører rettighetshaverne og operatøren bare en begrenset del av selve virksomheten ved hjelp av egne ansatte. I stedet engasjeres selvstendige selskaper til å utføre arbeid på oppdragsbasis. Disse vil igjen engasjere egne underentreprenører. Det oppstår altså en kontraktspyramide, der rettighetshaver er på toppen, og de ulike kontraktører og underkontraktører er knyttet til rettighetshaver direkte og indirekte gjennom kontraktsforhold.⁶⁸

Også når en innretning skal fjernes vil rettighetshaver inngå kontrakter med selskaper som har spesialisert seg på arbeid med demontering og rivning av innretninger, og også her vil det oppstå en kontraktspyramide. Det kan være ulike selskaper som utfører tungløft, transport, rensing og hugging. Mottaksanleggene på land vil for eksempel være underkontrahenter til det selskapet som har inngått fjerningskontrakten med rettighetshaver, og vil først bli involvert i arbeidet når plattformen ankommer anlegget. Formålet i denne fremstillingen er å fastlegge ansvarsforholdene mellom rettighetshaver på den ene siden, og oppdragstakerne på den andre siden. Forholdet mellom ulike underkontrahenter faller således utenfor fremstillingen. For enkelthets skyld benyttes betegnelsen «*fjerningsselskap*» for alle selvstendige aktører som utfører arbeid med fjerning av innretninger, uten å skille mellom disse.

Ettersom virksomheten i praksis utføres av mange ulike selvstendige selskaper, har både myndighetene og eventuelle private skadelidte behov for en sentral aktør å forholde seg til. Både i forholdet mellom rettighetshaver og selvstendige oppdragstakere og i forholdet mellom rettighetshaver og operatøren er det rettighetshaver som har den øverste myndigheten. Det er rettighetshaver som er utpekt som plikt- og ansvarssubjekt i petroleumsløven, og rettighetshaveren har således et overordnet ansvar for at virksomheten drives innenfor lovens rammer. Dette ansvaret kommer særlig klart til uttrykk gjennom petroleumsløven § 10-6. Bestem-

⁶⁷ Jf. Hammer mfl., s. 97.

⁶⁸ Jf. Bull (1988), s. 18.

melsen pålegger alle aktørene innenfor petroleumsvirksomheten en plikt til å etterleve loven, forskrifter og enkeltvedtak gitt med hjemmel i loven. I tillegg pålegges rettighetshaver et særskilt ansvar for å påse at enhver som utfører arbeid for seg overholder bestemmelser gitt i eller i medhold av loven. Denne såkalte påse-plikten gjelder både for egne ansatte og for selvstendige oppdragstakere og deres eventuelle underentreprenører. Plikten kan karakteriseres som en overordnet oppfølgingsplikt.⁶⁹ Påse-plikten innebærer at rettighetshaver må etablere styringssystemer og føre jevnlig tilsyn med at alle som utfører oppdrag for ham etterlever de øvrige kravene som stilles til virksomheten. Det vil i hovedsak være operatør, og ikke rettighetshaver eller eier, som har den aktive handlingsplikten og som direkte er forpliktet til i det daglige å påse at petroleumsvirksomheten skjer i tråd med lov og forskrift.⁷⁰ Siden operatøren står for den daglige driften av virksomheten, vil rettighetshavernes påse-plikt være knyttet til å kontrollere at operatøren overholder sine plikter, herunder operatørens egen påse-plikt.

Rettighetshaveren må ikke bare ta standpunkt til det han får seg forelagt fra operatøren, men har en selvstendig plikt til å sikre seg at han får tilstrekkelig informasjon om virksomheten. Rettighetshavers plikt innebærer derfor at han skal påse at operatøren har et tilfredsstillende sikkerhetsstyringssystem, at operatøren har en organisasjon som er tilstrekkelig kvalifisert og har tilstrekkelig kapasitet og at operatøren ivaretar problemområder og andre forhold som myndighetene har særlig fokus på.⁷¹ Påse-plikten i § 10-6 kan sees i sammenheng med bestemmelsen i § 10-9 som pålegger rettighetshaver et solidaransvar dersom noen som utfører oppdrag for ham pådrar seg et erstatningsansvar. Solidaransvaret befester ytterligere at det er rettighetshaver som har det overordnede ansvar for all aktivitet som foregår i alle faser av petroleumsvirksomheten.

Rettighetshavers ansvar for virksomheten er også presisert i reglene som regulerer avslutningsfasen. Det er rettighetshaver som har ansvaret

⁶⁹ Jf. Hammer mfl., s. 756.

⁷⁰ Jf. Veiledning til Rammeforskriften, kommentarer til § 7.

⁷¹ Jf. Hammer mfl., s. 764.

for å utarbeide disponeringsplanen etter § 5-1. Petroleumsløven § 5-3 pålegger videre rettighetshaver og eier en plikt til å sørge for at departementets vedtak om disponering blir gjennomført. Gjennomføringsplikten er for det første en plikt til å sørge for at innretningen rent faktisk blir disponert, men må også innebære at det er rettighetshavers ansvar at disponeringen skjer på den måten som blir foreskrevet i disponeringsvedtaket. Dette vil videre innebære at det er rettighetshaver og eiers ansvar å sørge for at sikkerhetstiltak og tiltak som skal redusere negativ miljøpåvirkning rent faktisk blir gjennomført. Sett i sammenheng med bestemmelsen i § 10-6 kan bestemmelsen leses som en presisering og videreføring av den generelle påse-plikten. Rettighetshaver må også i forbindelse med gjennomføringen av disponeringsvedtaket sørge for at arbeidet skjer i tråd med de til enhver tid gjeldende bestemmelser.

3.3.3 Betydningen av salg

Ofte når en innretning besluttet fjernet, inneholder fjerningskontrakten også et salg av innretningen. Dette innebærer at selskapet som utfører fjerningsoperasjonen på et gitt tidspunkt også overtar eierskapet til innretningen. Spørsmålet blir om det vil ha betydning for ansvarsfordelingen mellom rettighetshaver og fjerningsselskapet at rettighetshaver på et tidspunkt ikke lenger er eier av innretningen.

Erstatningsreglene i petroleumsløven kapittel 7 og 8 utpeker rettighetshaver som ansvarssubjekt. Begrepet «rettighetshaver» knytter seg som vi har sett til innehavelsen av en utvinningstillatelse, og ikke til eierskap av en innretning. Et salg av innretningen i forbindelse med fjerningsoperasjonen vil således ikke ha betydning for ansvarsreguleringen etter disse bestemmelsene.

Det følger av § 5-3 fjerde ledd at dersom en innretning er overdratt i medhold av § 10-12, er rettighetshaver og den nye eieren i fellesskap forpliktet til å sørge for at vedtak om disponering blir gjennomført, med mindre departementet bestemmer noe annet. Bestemmelsen i § 10-12 foreskriver at departementet må godkjenne overdragelser av faste innretninger. Når en innretning er kuttet løs fra sokkelen er det imidlertid

lagt til grunn at den ikke lenger er å anse som en fast innretning.⁷² Departementets godkjenning etter § 10-12 vil dermed ikke være påkrevet ved salg av en innretning som er kuttet løs fra sokkelen, og § 5-3 fjerde ledd vil heller ikke komme til anvendelse.

Dersom salget skjer etter at innretningen er kuttet fra sokkelen vil dette imidlertid skje senere i tid enn disponeringsplanen blir utformet og departementet treffer sitt disponeringsvedtak. Det vil altså være rettighetshaver som er forpliktet i disponeringsvedtaket. Ettersom ansvaret etter § 5-4 retter seg mot «den som er forpliktet til å gjennomføre disponeringsvedtak etter § 5-3» vil et eventuelt salg etter at disponeringsvedtaket er fattet ikke få noen betydning for hvem som er ansvarssubjekt etter § 5-4.

3.3.4 Konklusjon

Erstatningsreglene i petroleumsloven utpeker rettighetshaver som den ansvarlige også når skaden er voldt av selvstendige oppdragstakere. Det er altså rettighetshaver som etter petroleumsloven er ansvarlig for eventuelle skader som voldes av fjerningsselskapet under avslutningsfasen av petroleumsvirksomheten.

Et lovfestet oppdragsgiveransvar er nødvendig i petroleumsvirksomheten fordi det er en rekke ulike selvstendige oppdragstakere som utfører arbeid i alle faser av virksomheten. Både for myndighetene og private skadelidte ville det medføre praktiske vanskeligheter å identifisere den konkrete skadevolderen dersom det ikke fantes et overordnet ansvarssubjekt for hele virksomheten. Som øverste myndighet skal rettighetshaveren sørge for en helhetlig kontroll og styring med alle forhold ved virksomheten og under alle faser. Ønsket om at rettighetshaver skal bære det overordnede ansvaret for virksomheten har kommet til uttrykk gjentatte ganger i forarbeidene til petroleumsloven og er begrunnet i hensynet til rettighetshaverens avgjørende myndighet over virksomheten, og at vedkommende har inntektene fra denne.⁷³

⁷² Jf. NOU 1993: 25 s. 8.

⁷³ Jf. bl.a. NOU 1981: 33 s. 21.

3.4 Oppdragsgiveransvar etter forurensningsloven

3.4.1 Ansvarssubjekt i forurensningsloven § 55

Spørsmålet i det følgende er hvem som kan holdes ansvarlig etter reglene i forurensningsloven dersom det voldes en forurensningsskade under arbeidet med å fjerne en innretning. I fortsettelsen av dette blir spørsmålet om både rettighetshaver og fjerningsselskapet kan holdes ansvarlige, eller om ansvaret kun hviler på en av partene.

Ansvarsgrunnlaget er formulert på følgende måte i forurensningsloven § 55 første ledd:

«eier av fast eiendom, gjenstand, anlegg eller virksomhet som volder forurensningsskade, er ansvarlig [...] uten hensyn til egen skyld, dersom eieren også driver, bruker eller innehar eiendommen m.v. I motsatt fall hviler slikt ansvar alene på den som faktisk driver, bruker eller innehar eiendommen m.v., for så vidt skaden ikke skyldes forhold som også eieren hefter for etter ellers gjeldende erstatningsregler.»

Utgangspunktet er at eieren av forurensningskilden er ansvarlig, men bestemmelsen stiller opp et ytterligere vilkår for ansvar ved at vedkommende også må drive, bruke eller inneha eiendommen eller virksomheten. En eier som ikke «driver, bruker eller innehar» virksomheten, fritas for ansvar. I slike tilfeller er det den som har den aktive tilknytningen til driften som blir ansvarlig. Her er det imidlertid et viktig unntak; eieren blir nemlig solidarisk ansvarlig dersom han også hefter for skaden etter ellers gjeldende erstatningsregler.

Ansvarssubjektet i forurensningsloven er ikke enkelt formulert, og hvem som kan holdes ansvarlig i et konkret tilfelle, kan være uklart. Under forberedelsen av loven hadde lovkomiteen foreslått å formulere ansvarssubjektet som «den som er ansvarlig for forurensningsskade», og overlate den nærmere fastleggingen av hvem dette faktisk skulle dreie seg om til domstolene. Dette ble begrunnet med at det området som reguleres er så vidt og så nyansert at generelle regler om disse spørsmål etter utvalgets syn ikke var mulig å utforme på en tilfredsstillende måte.

Man mente at det ville være mer hensiktsmessig å overlate utformingen av de konkrete grensedragningene til rettspraksis.⁷⁴ Forslaget ble kraftig kritisert for at det ikke forsøkte å bestemme mer presist hvem som bærer forurensningsansvaret. Det ble pekt på at det for eksempel ved distribusjon av bensin i tankvogner ikke var klart om ansvaret påhvilde transportøren eller oljeselskapet.⁷⁵ Etter dette ble lovteksten endret til det som er dagens ordlyd.

I tilfeller der eieren og driveren eller brukeren er den samme, er ansvaret etter dagens bestemmelse nokså enkelt å plassere. I situasjoner der det er to ulike subjekter som hver for seg oppfyller ansvarsvilkårene, som i eksempelet med distribusjon av bensin i tankvogner, kan identifiseringen av ansvarssubjektet også etter dagens bestemmelse by på utfordringer. I avslutningsfasen av petroleumsvirksomheten møter man en lignende situasjon, der spørsmålet blir om det er rettighetshaver eller fjernings-selskapet som skal bære ansvaret for en eventuell forurensningsskade. Her er det viktig å bemerke at så lenge rettighetshaver er ansvarlig for skaden etter petroleumsløven, vil han uansett bli solidarisk ansvarlig også etter forurensningsloven, jf. unntaket i § 55 første ledd annet punktum. Spørsmålet i det følgende er hvem av partene som kan holdes ansvarlig direkte etter forurensningslovens regler.

En naturlig forståelse av begrepet «*drive*» er at ansvarssubjektet selv må utøve de faktiske aktiviteter som skjer. Ordlyden tilsier også at vedkommende må ha en viss myndighet over driften, eller interesse av den.

Under klargjøringsfasen er rettighetshaver eier av innretningen, og det er vanligvis rettighetshavers ansatte selv som foretar arbeidet. Rettighetshaver oppfyller dermed kriteriene i § 55, ettersom han både «*eier*» innretningen og «*driver*» virksomheten som volder forurensningsskade. På dette stadiet er det liten tvil om at rettighetshaver kan holdes ansvarlig etter forurensningsloven dersom det voldes en skade som ikke blir dekket av særreglene i petroleumsløven.

I de senere fasene (fjernings-, transport- og sluttdisponeringsfasen) vil

⁷⁴ Jf. NOU 1982: 19 s. 250.

⁷⁵ Jf. Erling Selvig, «Miljøskadeansvar i Norge», *Jussens Venner* 1984 s. 97, sitert i Ot.prp. nr.33 (1988-1989) s. 66.

rettighetshaver være «*eier*» av petroleumsvirksomheten, og han vil som regel være «*eier*» av innretningen. Han vil dermed fremdeles oppfylle eierkriteriet i forurl. § 55. Spørsmålet blir om rettighetshaver faktisk «*driver, bruker eller innehar*» virksomheten eller innretningen i disse fasene ettersom arbeidet på dette tidspunktet blir utført av en selvstendig oppdragstaker. Hva som ligger i dette vilkåret kan være vanskelig å avgrense.

Under fjernings- og transportfasen er det oppdragstaker, altså fjerningsselskapet, som «*eier*» fartøyene som kutter, løfter og frakter innretningen til land, og som «*driver*» rivnings- og transportvirksomheten. Under sluttdisponeringsfasen kan man på tilsvarende vis si at det er fjerningsselskapet som «*eier*» og «*driver*» anlegget på land og den virksomheten som foregår der.

Samtidig kan det argumenteres for at rettighetshaver fremdeles «*driver*» virksomheten i kraft av at det er han som er oppdragsgiver. Som oppdragsgiver kan rettighetshaver øve innflytelse på hvordan arbeidet skal utføres. Videre inngår oppdraget som en del av rettighetshavers virksomhet – nemlig petroleumsvirksomheten. Rettighetshaver er etter petroleumsloven pålagt ansvaret for å gjennomføre disponeringen av innretningen. Som vi har sett under punkt 3.3.2 benytter rettighetshaver seg i stor grad av selvstendige oppdragstakere under alle faser av petroleumsvirksomheten, dette er slik petroleumsvirksomheten på norsk sokkel er bygget opp. Oppdraget i fjerningsfasen kan sees som en egen virksomhet, men den inngår også som en del rettighetshavers virksomhet i et større bilde.

Spørsmålet om det kan pålegges et oppdragsgiveransvar etter forurensningsloven § 55 er også behandlet i teorien.

Bugge argumenterer for at vilkåret «*driver, bruker eller innehar*» i all hovedsak må forstås slik at det tilsvarer «*ha, gjøre eller sette i verk*», og argumenterer på denne måten for at oppdragsgivere i en rekke tilfeller må kunne holdes ansvarlige etter bestemmelsen i § 55.⁷⁶ Det er rettighetshaver som «*setter i verk*» aktivitetene som skjer i avslutningsfasen, og en slik tolkning vil dermed klarere peke ut rettighetshaver som ansvarlig, sammenlignet med «*driver*»-kriteriet. Bugge argumenterer med at

⁷⁶ Jf. Bugge s. 560.

det er slik ansvarssubjektet er formulert i flere andre bestemmelser i loven, blant annet i § 7 som blant annet pålegger den ansvarlige en tiltaksplikt for å hindre forurensning, og i § 76 som pålegger en plikt til å refundere privates eller offentliges utgifter til tiltak for å hindre forurensning. Ved å innfortolke denne passusen i § 55 blir også den som «*setter i verk*» noe forurensende må være omfattet av bestemmelsen.⁷⁷ Konsekvens- og harmonibetraktninger kan anføres til støtte for denne tolkningen. Det synes lite logisk at den som utpekes som ansvarlig etter §§ 7 og 76 ikke skal bli erstatningsansvarlig for forurensningsskader. Også etter grannelova er den som «*setter i verk*» noe som er til skade for naboeiendommen ansvarlig. For å oppnå best mulig koherens mellom de ulike regelsettene, bør kretsen av ansvarlige etter forurensningsloven § 55 ikke innskrenkes i forhold til disse bestemmelsene. Selv om ordlyden i § 55 er formulert annerledes, er det ikke holdepunkter for å anta at lovgiver ønsket å innskrenke kretsen av de som vil kunne bli erstatningsansvarlige i forhold til de som blant annet har kostnadsansvar etter loven. Tvert imot var formålet med de nye erstatningsreglene dels å slå klarere fast hva som var gjeldende rett, dels å styrke skadelidtes stilling.

Dersom en slik tolkning legges til grunn, vil rettighetshaver bli ansvarlig etter forurl. § 55 i alle fasene av fjerningsprosessen ettersom det er rettighetshaver som «*setter i verk*» arbeidet.

Bugges standpunkt er imidlertid ikke den eneste mulige fortolkningen av ansvarssubjektet i § 55. Askeland argumenterer i en annen retning. Han mener at verken oppdragsgiver eller oppdragstaker faller inn under en naturlig forståelse av ordlyden «*driver, bruker eller innehar*», og at § 55 første ledd dermed ikke passer på oppdragstilfellene.⁷⁸ Videre antar han at lovgiver heller ikke etter kritikken ved lovforberedelsen har ønsket å ta stilling til det vanskelige oppdragsgivertilfellet, men ville overlate dette til rettspraksis. Askeland mener at man i oppdragsgivertilfellene må bygge på et ulovfestet oppdragsgiveransvar. Dette forankres i bestemmelsen i § 55 første ledd annet punktum som henviser til «*ellers gjeldende erstatningsregler*». Da vil det avgjørende bli måten forurensningen skjer

⁷⁷ Jf. Bugge s. 560.

⁷⁸ Jf. Askeland s. 174.

på. Dersom forurensningen er et utslag av oppdragets karakter, bør oppdragsgiveren bli ansvarlig. Hvis skaden derimot kan føres tilbake til måten oppdraget er utført på, bør ansvaret hvile på oppdragstakeren. Et ulovfestet oppdragsgiveransvar for rettighetshaver kan begrunnes i de hensynene som ble beskrevet under punkt 3.2. Det dreier seg om et oppdrag som etter sin art medfører en høy risiko for skade på omgivelsene, oppdraget blir utført i rettighetshavers interesse, og rettighetshaver er forpliktet etter loven til å gjennomføre arbeidet.

Dersom man anvender denne løsningen, vil man altså kunne pålegge rettighetshaver et oppdragsgiveransvar i de tilfellene der det voldes en forurensningsskade i avslutningsfasen, og skaden er et utslag av oppdragets art. Hvis innretningen kollapser under transportfasen og dette skaper en forurensningsskade, vil hendelsen nokså klart kunne føres tilbake til oppdragets art. I praksis vil det trolig oppstå mange tilfeller der det vil være vanskelig å fastslå hvorvidt skaden er et resultat av oppdragets art eller måten det er blitt utført på. Arbeidet i avslutningsfasen medfører etter sin art høy fare for forurensning, og noe forurensning må påregnes i ethvert tilfelle. Ettersom arbeidet i seg selv medfører fare for forurensning, vil enhver forurensningsskade i utgangspunktet være et utslag av oppdragets art. Dette stiller på sin side krav til måten oppdraget skal utføres på. Man vil så godt som alltid kunne peke på ytterligere tiltak som kunne ha vært iverksatt eller utført på en bedre måte. I de fleste tilfeller vil en forurensningsskade være forårsaket av en kombinasjon mellom disse to faktorene. Der feilen kan føres tilbake til både oppdragets art og måten det blir utført på, bør også ansvaret pålegges både oppdragsgiver og oppdragstaker.

I teorien er det altså ulike synspunkter på hvordan bestemmelsen i § 55 skal tolkes og anvendes i oppdragstilfellene. Både Askeland og Bugge er imidlertid av den oppfatning at oppdragsgiver bør kunne holdes ansvarlige for forurensningsskader som oppstår under utførelsen av oppdraget. Dette er også i tråd med flere av de legislative hensynene som ble presentert under punkt 1.4. Utførelsen av et oppdrag vil som regel skje i rettighetshavers interesse. Oppdragsgiver kan være pålagt etter loven å utføre det aktuelle arbeidet, som tilfeller er i avslutningsfasen av petro-

leumsvirksomhet, og oppdragsgiver vil i mange tilfeller ha økonomisk interesse i den aktuelle virksomheten. Videre vil oppdragsgiver ofte ha de beste forutsetningene for å iverksette tiltak for å minimere risikoen for skade, ved at han er den som har størst helhetlig kunnskap om eventuelle risikoer og muligheten for å implementere avbøtende tiltak.

Både Askeland og Bugge sine tolkninger av § 55 kan føre til at ansvaret både kan pålegges rettighetshaver og fjerningsselskapet. Dette aktualiserer spørsmålet om hvorvidt forurensningsloven § 55 åpner for et solidaransvar.

3.4.2 Åpner forurensningsloven § 55 for at flere kan bli solidarisk ansvarlige?

Spørsmålet om hvorvidt bestemmelsen i forurl. § 55 åpner for at flere kan være erstatningsansvarlige samtidig, ble til dels drøftet i forarbeidene, ved at det ble vurdert å innføre en kanalisering av ansvaret. Det uttales om ansvarskanalisering at:⁷⁹

«en slik løsning vil gi et klart svar på hvem som skal dekke skaden, og derved avskjære usikkerhet og tvist om ansvarsspørsmålet. Slik klarhet vil også ha en sterkere preventiv effekt, idet oppfordringen til skadeforebyggelse da har en entydig adresse. Det må også legges atskillig vekt på at man gjennom en kanalisering (i noen grad) vil unngå dobbeltforsikring».

En ansvarsbestemmelse som klart utpeker ett ansvarssubjekt vil altså ha fordeler ved at det skaper tydelighet, slik at den ansvarlige får en sterkere oppfordring til å iverksette tiltak for å minimere skaderisikoen og tegne forsikring. Man unngår utydelige ansvarsforhold der de ulike aktørene enten lar være å iverksette tiltak og legger ansvaret på andre, eller at flere tegner forsikring for samme forhold, hvilket vil være samfunnsøkonomisk ineffektivt.

På den annen side påpeker forarbeidene at en kanalisering av ansvaret forbi enkelte naturlige ansvarsledd vil kunne bryte med det alminnelige

⁷⁹ Jf. Ot.prp. nr. 33 (1988-1989) s. 67.

skadevolderprinsipp som ellers står sterkt i norsk erstatningsrett og at kanalisering til ett bestemt ansvarssubjekt kan innebære en redusert dekningsmulighet for skadelidte.⁸⁰ Utover å peke på disse hensynene gir ikke forarbeidene noe svar på om flere kan holdes ansvarlig for samme skade. Forarbeidene drøfter spørsmålet om ansvarskanalisering i relasjon til forholdet mellom eier og utøver, men ikke spørsmålet om hva som blir løsningen dersom begge disse oppfyller vilkårene i § 55.⁸¹

Falkanger mener at «*reglene i første ledd innebærer en kanalisering av det objektive ansvar: Det er én (utøveren) som skal være bærer av dette ansvar*».⁸² Falkangers oppfatning er altså at formuleringen i § 55 første ledd innebærer at det kun er en av partene som kan holdes ansvarlig også dersom en virksomhet har sammensatte bruks- og eierforhold. Nygaard og Bugge går imidlertid imot dette synet. Nygaard mener at dersom flere parter hver for seg oppfyller vilkårene i første ledd, er begge ansvarlige. Han uttaler om eksempelet med transport av bensin at:⁸³

«Dersom oljeselskapet eig oljeproduktet og sjølv driv distribusjonsverksemda, har selskapet eigaransvar etter første punktum. Og dersom transportøren eig transportmidlet og sjølv driv transportverksemda, fyller også han ansvarsvilkåra etter første punktum. Begge er ansvarssubjekt for det objektive forureiningsansvaret i § 55. Og så langt begge kvar for seg er ansvarlege for same skade, blir det solidaransvar etter skl. § 5-3».

Bugge legger også til grunn at loven må tolkes slik at det kan være flere ansvarssubjekter der hvor det er sammensatte eier- og driftsforhold, og flere forhold som kan sies å «*volve*» forurensningsskade. Han skriver om dette at:⁸⁴

⁸⁰ Jf. Ot.prp. nr. 33 (1988-1989) s. 67.

⁸¹ Jf. NOU 1982:19 s. 120 og 20 samt Bugge, s. 563.

⁸² Jf. Thor Falkanger, «Sjøtransportøren og den norske forurensningsloven» i *Festskrift til Kurt Grönfors*, Stockholm 1991 s. 156.

⁸³ Jf. Nils Nygaard, «Om ansvarssubjekt etter forureiningslova § 55» *Ånd og rett: festskrift til Birger Stuevold Lassen*, Oslo 1997, s. 789-790.

⁸⁴ Jf. Bugge s. 565.

«§55 [kan] ikke være slik å forstå at det ikke kan være flere eiere og flere utøvere som er ansvarlige samtidig, når forurensningen kan sies å voldes f.eks. både av en eiendom, en virksomhet og en gjenstand, og disse har forskjellige eiere som hver for seg oppfyller vilkåret i § 55 første ledd».

I oppdragstilfeller argumenterer Bugge for at tilsvarende løsning må anvendes så fremt oppdragstakerens virksomhet er selvstendig og «sideordnet» med oppdragsgiverens eierforhold.⁸⁵ Det er nettopp dette som er forholdet under avslutningsfasen av petroleumsvirksomhet. En forurensningsskade som voldes i denne fasen kan sies å bli voldt både av selve innretningen, av petroleumsvirksomheten og av fjerningsvirksomheten. Både rettighetshaver og fjerningsselskapet oppfyller kriteriene i § 55, avhengig av hvilket forhold eller virksomhet man knytter vurderingen til. Nygaard og Bugge sin konklusjon er den som ligger nærmest til en naturlig forståelse av ordlyden i bestemmelsen, og en slik løsning gir også skadelidte det beste vernet. Det er vanskelig å se at ordlyden i § 55 inneholder en slik kanalisering som Falkanger argumenterer for, og forarbeidene gir heller ikke noen støtte til et slikt syn. Etter dette blir konklusjonen at forurensningsloven § 55 åpner for solidaransvar.

3.4.3 Betydningen av salg

Også ved anvendelse av reglene i forurensningsloven oppstår spørsmålet om betydningen av at innretningen blir solgt. Vil det være av betydning for ansvarsforholdene om fjerningskontrakten innebærer at fjerningsselskapet på et tidspunkt overtar eierskapet til innretningen? Når det gjelder forurensningsloven må spørsmålet besvares bekreftende. Forurensningsloven § 55 første punktum angir som nevnt eieren av det som volder forurensningsskade som den ansvarlige. Dersom rettighetshaver ikke lenger er eier vil han ikke oppfylle dette vilkåret, og kan ikke holdes ansvarlig for eventuelle skader som oppstår etter at innretningen er overdratt. Så lenge den som har overtatt eierskapet til innretningen også «driver, bruker eller innehar» innretningen, er det han som er ansvarlig

⁸⁵ Jf. Bugge s. 593.

etter forurensningslovens regler. Ved et eventuelt salg til fjerningsselskapet, vil også ansvaret etter forurensningsloven veltes over på dette selskapet.

3.4.4 Konklusjon

Ansvars plasseringen etter forurensningsloven § 55 er ikke tydelig angitt i loven. Lovgiver har trolig ikke ønsket å angi ansvarssubjektet mer spesifikt, ettersom bestemmelsen skal regulere et vidt og nyansert område, og det ville være svært utfordrende å gi spesifikke regler på en tilfredsstillende måte. Det har kommet frem ulike oppfatninger i teorien av hvordan bestemmelsene skal tolkes. Anvendt på avslutningsfasen i petroleumsvirksomheten gir disse teoriene til dels ulik ansvarsfordeling mellom rettighetshaver og fjerningsselskap, og de ulike løsningene er presentert over. Det er uklart hva som ville blitt løsningen dersom spørsmålet ble forelagt domstolene.

4 Ansvarets omfang og utstrekning i tid

4.1 Innledning

I kapittel 3 har vi sett at rettighetshaver kan holdes ansvarlig for skader som voldes av selvstendige oppdragstakere. Det kan imidlertid oppstå tilfeller der utvinningstillatelsen utløper eller blir levert inn før avslutningsfasen er gjennomført, slik at de aktuelle oljeselskapene ikke lenger er omfattet av lovens definisjon av «rettighetshaver» i § 1-6 bokstav j, som forutsetter en gyldig utvinningstillatelse. Det må derfor vurderes om det har betydning for erstatningsansvar etter petroleumsloven hvorvidt rettighetshaver fremdeles er innehaver av en gyldig utvinningstillatelse. Dette vil bli behandlet i punkt 4.2.

De ulike erstatningsreglene i petroleumsloven har forskjellige virkeområder og vilkår for at erstatningsansvar kan pålegges. Ansvar er videre begrenset til å gjelde innenfor lovens virkeområde. Rettighetshaver er bare ansvarlig så lenge de aktivitetene som foregår er omfattet av begrepet «*petroleumsvirksomhet*», jf. petrl. § 1-4 jf. § 1-6. Spørsmålet i punkt 4.3 til 4.8 er hvilke skader rettighetshaver kan bli ansvarlig for under avslutningsfasen, og hvorvidt de ulike aktivitetene i avslutningsfasen er «*petroleumsvirksomhet*».

4.2 Utløpt utvinningstillatelse

Som vi har sett angir de fleste erstatningsreglene i petroleumsloven «rettighetshaver» som ansvarssubjekt,⁸⁶ mens reglene i kapittel 5 eksplisitt tar høyde for at det ikke foreligger noen gyldig utvinningstillatelse og presiserer at ansvaret også gjelder etter at utvinningstillatelsen eventuelt utløper.

Når tillatelsen er utløpt kan det hevdes at det ikke finnes noen rettighetshaver, jf. definisjonen i petrl. § 1-6 bokstav j. Dersom begrepet tolkes strengt slik at bestemmelsene som retter seg mot «rettighetshaver»

⁸⁶ Dette gjelder bestemmelsene i §§ 7-3, 8-3, 8-4 og 8-5, samt § 10-9.

ikke kommer til anvendelse når utvinningstillatelsen utløper, vil den eneste ansvarsbestemmelsen som gjelder etter dette tidspunktet være § 5-4. Ettersom § 5-4 er et culpa-ansvar, mens ansvarsreglene for forurensningsskade i petroleumsloven kapittel 7 og 8 pålegger et objektivt ansvar, vil en slik tolkning medføre at ansvaret for forurensningsskader er objektivt der tillatelsen er gyldig, mens dersom tillatelsen er utløpt er det kun det mindre strenge culpaansvaret i § 5-4 som gjelder.

Spørsmålet blir først om det er aktuelt at avslutningsfasen finner sted uten at det foreligger en formell rettighetshaver. I henhold til § 5-1 skal rettighetshaver legge fram disponeringsplanen senest to år før bruken av en innretning antas å opphøre endelig. Dette tyder på at det i de fleste tilfeller vil foreligge en gyldig utvinningstillatelse også under avslutningsfasen. Man kan imidlertid tenke seg tilfeller der det ikke vil eksistere noen formell rettighetshaver, for eksempel hvis utredningsprosessen blir forsinket eller dersom tekniske, økonomiske eller klimatiske forhold fører til at gjennomføringen av disponeringsvedtaket ikke blir gjennomført før utvinningstillatelsen er utløpt. Det finnes eksempler på at vedtak om disponering er blitt fattet etter at utvinningstillatelsen på det aktuelle feltet er utløpt eller tilbakelevert. Departementets vedtak om disponering av rørdninger på gassfeltet Odin ble fattet etter at rettighetshavers utvinningstillatelse var tilbakelevert. Det hadde da gått fem år siden disponeringsplanen ble levert.⁸⁷ For å kunne ta stilling til hvorvidt det er grunnlag for å tolke begrepet «*rettighetshaver*» i de øvrige ansvarsbestemmelsene utvidende til også å omfatte siste rettighetshaver, er det grunn til å se nærmere på systemet for tildeling av utvinningstillatelser.

Reglene for tildeling av utvinningstillatelser er gitt i petroleumsloven kap. 3. Det fremgår av § 3-9 at en utvinningstillatelse gis for inntil 10 år. Denne første perioden er ment å benyttes til å gjøre undersøkelser i grunnen og til å bygge ut området. Såfremt rettighetshaver i denne perioden oppfyller de arbeidskrav som følger av loven og av den enkelte utvinningstillatelse, kan utvinningstillatelsen kreves forlenget. Forlengelse skal som hovedregel gis for 30 år av gangen, men kan i særlige tilfeller gis for opptil 50 år. Slike særlige tilfeller vil typisk omfatte situasjoner

⁸⁷ Jf. St.meld. nr. 47 (1999-2000) kap. 5.1.

der klimatiske, geologiske eller teknologiske utfordringer fører til at rettighetshaver behøver mer tid til å bygge ut.⁸⁸ Skulle det etter dette tidspunktet fremdeles være grunnlag for videre produksjon, åpner § 3-9 femte ledd for videre forlengelse, som gis etter departementets skjønn.

En sikker rettsvirkning av at en utvinningstillatelse utløper er at retten til å utvinne petroleum faller bort.⁸⁹ Dette medfører at også andre forpliktelser knyttet til utvinningen av petroleum faller bort. Enkelte forpliktelser fortsetter imidlertid siste rettighetshaver å hefte for. Som vi har sett gjelder dette blant annet forpliknelsen til å gjennomføre disponeringsvedtaket.

Forlengelsen av utvinningstillatelse gis som vi har sett tidlig i prosessen med å bygge ut og starte produksjon av et felt, og varigheten av en utvinningstillatelse er som hovedregel standardisert. På dette tidlige tidspunktet vil det ofte være vanskelig å fastslå hvor lenge produksjonen vil pågå. Ny teknologi kan muliggjøre utvinning som tidligere ikke var mulig eller lønnsom,⁹⁰ eller det kan gjøres nye funn som kan forlenge levetiden til et utvinningsområde. På den annen side kan svingninger i markedet eller andre økonomiske forhold gjøre at utvinningen opphører tidligere enn forutsett, eller et funn kan vise seg å være mindre enn først antatt. I sluttfasen av produksjonen vil det ofte herske reservoarmessig usikkerhet, og selv små utslag i oljeprisen kan gi store utslag i en marginal feltøkonomi. Det endelige opphørstidspunkt vil derfor kunne inntre med kort varsel.⁹¹ I tillegg kan det tenkes at gjennomføringen av disponeringsvedtaket blir utsatt, blant annet på grunn av dårlig vær eller lang saksbehandlingstid i departementet, og at utvinningstillatelsen utløper i mellomtiden. Med andre ord synes det å være noe tilfeldig hvorvidt avslutning av virksomheten på et felt skjer mens det fremdeles gjenstår lang tid før utvinningstillatelsen utløper eller om dette skjer når utvinningstillatelsen er i ferd med å utløpe.

⁸⁸ Jf. Ot.prp. nr. 43 (1995–1996) s. 37.

⁸⁹ Jf. Petrl. § 1-3.

⁹⁰ Utvikling av ny teknologi for utvinning av petroleum fra marginale felt har ført til at en rekke innretninger har blitt stående lenger enn først planlagt, jf. St.meld. 28 (2010 – 2011) kap. 5.1.

⁹¹ Jf. NOU 1993: 25 s. 38.

Dette bringer oss tilbake til spørsmålet om erstatningsreglene som gjelder «rettighetshaver», uten å eksplisitt ta høyde for at utvinningstillatelsen er utløpt, faller bort når utvinningstillatelsen utløper.

Det er uklart hvorvidt lovgiver har ment at de ulike formuleringene i ansvarsbestemmelsene i petroleumsloven skulle medføre noen materiell forskjell i de ulike bestemmelsenes virkeområde. Det kan tenkes at man simpelthen valgte begrepet «rettighetshaver» for å identifisere ansvarssubjektet, uten at man hadde avslutningsfasen i tankene, og uten at man tok hensyn til at avslutning av virksomheten også kan skje etter at utvinningstillatelsen er utløpt. Ansvarsreglene for forurensningsskade i kapittel 7 og 8, i likhet med bestemmelsen om solidarisk ansvar i § 10-9, er i all hovedsak direkte videreført fra den tidligere loven om petroleumsvirksomhet fra 1985.⁹² Ved forberedelsen av loven i 1985 var avslutning av virksomheten i liten grad blitt en aktuell problemstilling. De fleste folkerettslige forpliktelser rundt fjerning av installasjoner har også kommet til etter at denne loven trådte i kraft. Ved tolkningen av begrepet rettighetshaver i disse bestemmelsene, bør man derfor ta i betraktning at problemstillinger rundt aktiviteter som kunne finne sted etter at en utvinningstillatelse var utløpt, antakeligvis ikke sto sentralt ved utformingen av bestemmelsene. Den eldre petroleumslovgivningen hadde ikke noe eget ansvarsgrunnlag som dreide seg om avslutningsfasen. Det er imidlertid ikke uttrykkelig sagt i forarbeidene at man ikke mente at lovens øvrige ansvarsbestemmelser skulle komme til anvendelse ved nedstenging av en innretning.

Forarbeidene til § 5-4 presiserer at bestemmelsen gjelder i tillegg til, og ikke som erstatning for de øvrige ansvarsreglene i loven.⁹³ Fra dette kan man slutte at lovgiver har ment at de øvrige bestemmelsene i loven også skulle gjelde i avslutningsfasen. Det fremgår imidlertid videre av forarbeidene at «ved at ansvaret plasseres hos siste rettighetshaver tar forslaget høyde for at tillatelsen er utløpt eller oppgitt, slik at det formelt sett ikke eksisterer noen rettighetshaver lenger».⁹⁴ Uttalelsen tyder på at

⁹² Jf. Ot.prp. nr. 43 (1995-1996) hhv. s. 55 og s. 63.

⁹³ Jf. NOU 1993: 25 s. 39 og Ot.prp. nr. 43 (1995-1996) s. 52.

⁹⁴ Jf. NOU 1993: 25 s. 39.

man ved forberedelsen av den nye loven la til grunn at begrepet «*rettighetshaver*» skulle tolkes strengt. En tilsvarende uttalelse finnes i Odelstingsproposisjonen til petroleumsloven. I en kommentar til § 5-4 legger man til grunn at «*[d]ersom tillatelsen er utløpt, finnes det ikke noen rettighetshaver i lovens forstand*». ⁹⁵ Ved forberedelsen av den nye loven la man altså til grunn at bestemmelser som retter seg mot «*rettighetshaver*» ikke ville komme til anvendelse dersom utvinningstillatelsen var utløpt.

Legger man en slik tolkning til grunn vil det medføre at det blir gunstig for rettighetshaver å vente til utvinningstillatelsen løp ut før man satte i gang fjerningsarbeidet, for å minimere faren for å få et erstatningskrav rettet mot seg. Dette vil være uheldig av flere årsaker. Av sikkerhetsmessige årsaker er det ønskelig at fjerning skjer så fort som mulig etter at plattformen tas ut av bruk. ⁹⁶ Dersom plattformen blir stående ubrukt i påvente av fjerning vil det føre til raskt forfall og det vil være vanskeligere å få oversikt over innretningens tilstand. Et regime som gjør det gunstig å vente til utvinningstillatelsen er utløpt vil således kunne skape et insentiv til å forsøke å omgå loven, og kan ha uheldige konsekvenser for den praktiske gjennomføringen av en eventuell beslutning om å fjerne innretningen.

Videre fremstår en slik løsning som lite logisk. Som vi har sett fremstår det som svært vanskelig å forutse det endelige opphørstidspunktet for petroleumsproduksjon fra et felt. Samtidig gis utvinningstillatelser for en lang periode av gangen, og som hovedregel for en like lang periode uten hensyn til hvorvidt feltet er stort eller lite. Den endelige avslutningen av et felt kan altså skje både før og etter at utvinningstillatelsen er utløpt, uten at dette beror på forhold som bør ha betydning for ansvarsfordelingen ved en eventuell skade. De forhold som ligger til grunn for erstatningsreglene vil ikke endre seg om utvinningstillatelsen er utløpt. Risikobildet er det samme, og siste rettighetshaver har de samme forpliktelser i tilknytning til avslutning og disponering i begge situasjoner. Det fremstår som lite heldig at det strenge forurensningsansvaret som ellers

⁹⁵ Jf. Ot.prp. nr. 43 (1995-1996) s. 52.

⁹⁶ Jf. Klif s. 25.

gjelder, på mer eller mindre tilfeldig grunnlag kan opphøre under avslutningsfasen, der faren for forurensning er særlig høy.

Hensynet til sammenheng i regelverket og til å hindre omgåelse av loven taler altså for å tolke angivelsen av ansvarssubjekt der den er angitt som «*rettighetshaver*» utvidende, slik at lovens øvrige ansvarsregler også kommer til anvendelse i avslutningsfasen dersom fjerning skjer etter at utvinningstillatelsen utløper eller oppgis.⁹⁷ Det kan se ut som at forbedelsen av det nye kapittel 5, og formuleringen om at det «*formelt sett ikke eksisterer noen rettighetshaver lenger*», bygger på en mer innskrenkende tolkning av begrepet «*rettighetshaver*» enn hva som fremstår som hensiktsmessig ut fra reelle hensyn.

I det følgende legges det til grunn at alle ansvarsgrunnlagene i petroleumsloven i utgangspunktet kan komme til anvendelse i avslutningsfasen, uavhengig av om utvinningstillatelsen er utløpt eller ikke. For enkelhets skyld vil blir betegnelsen rettighetshaver benyttet både i forbindelse med ansvar etter § 5-4 og andre ansvarsregler, der ikke annet er uttrykkelig uttalt.

4.3 Petroleumslovens virkeområde i avslutningsfasen

Ved avslutningsfasen i petroleumsvirksomheten aktualiseres spørsmålet om grensen for petroleumslovens anvendelsesområde. Petroleumslovens saklige virkeområde er avgrenset til å gjelde «*petroleumsvirksomhet knyttet til undersjøiske petroleumsforekomster underlagt norsk jurisdiksjon*». ⁹⁸ Loven er ikke geografisk avgrenset mot aktiviteter på land ettersom sentrale deler av virksomheten kan drives fra anlegg plassert på fastlandet, og disse skal være omfattet av lovens bestemmelser. Det avgjørende er om de aktiviteter som utføres omfattes av begrepet «*petroleumsvirksomhet*». Aktivitetene som utføres når en innretning skal fjernes befinner seg i grenseland mellom petroleumsvirksomhet og annen industriell virksomhet, som er regulert i annen lovgivning. Dersom akti-

⁹⁷ Evenshaug behandler også denne problemstillingen, og kommer til samme resultat. Lovens øvrige ansvarsregler bør få anvendelse i avslutningsfasen uavhengig av hvorvidt utvinningstillatelsen er utløpt eller ikke.

⁹⁸ Jf. Petrl. § 1-4.

vitetene ikke kan betegnes som «*petroleumsvirksomhet*» faller de også utenfor de forhold som rettighetshaver kan holdes ansvarlig for etter petroleumsloven.

Hva som skal forstås med begrepet «*petroleumsvirksomhet*» kan i enkelte tilfeller være vanskelig å avgjøre og må vurderes opp mot den enkelte aktivitet. Begrepet er nærmere definert i § 1-6 bokstav c, der det fremgår at det gjelder «*all virksomhet knyttet til undersjøiske petroleumsføremønstre, herunder undersøkelse, leteboring, utvinning, transport, utnyttelse og avslutning samt planlegging av slike aktiviteter, likevel ikke transport av petroleum i bulk med skip*». Det er altså på det rene at begrepet skal tolkes vidt og også omfatter avslutning av virksomheten. Begrepet «*avslutning*» er imidlertid ikke klart definert i loven. Ut fra ordlyden isolert sett kunne man tenke seg at petroleumsloven ikke lenger kom til anvendelse etter at selve utvinningen av petroleum var avsluttet. Bestemmelsene i lovens kapittel 5 om avslutning pålegger imidlertid rettighetshaver plikter også etter opphør av produksjon. Bestemmelsene i §§ 5-3 og 5-4 omhandler blant annet gjennomføring av disponeringsvedtaket. Dette tilsier at de aktiviteter som er beskrevet i disponeringsvedtaket også er å anse som «*petroleumsvirksomhet*».

Kapittel 5 om avslutning ble forberedt i en egen NOU.⁹⁹ I forbindelse med bestemmelsen om rettighetshavers erstatningsansvar står det:¹⁰⁰

«rettighetshaver [er] ansvarlig for eventuell skade og ulempe innretningen måtte volde frem til fjerningen er gjennomført, og for gjennomføringen av selve fjerningsoperasjonen og den skade og ulempe denne måtte volde. Etter utvalgets oppfatning er fjerningsoperasjonen, i likhet med perioden mellom endelig opphør av bruk og fjerning, omfattet av petroleumsloven [...]. De ansvarsregler som ellers gjelder for petroleumsvirksomheten vil derfor komme til anvendelse. Dette er imidlertid et område hvor det er meget viktig å unngå tvil. Utvalget har derfor funnet det hensiktsmessig å lovfeste rettighetshavers ansvar direkte i den lovbestemmelse som regulerer fjerning.»

⁹⁹ NOU 1993: 25 Avslutning av petroleumsvirksomhet.

¹⁰⁰ Jf. NOU 1993: 25 s. 39.

Utvalgets forslag ble fulgt opp i odelstingsproposisjonen, det det ble uttalt at *«avslutning av petroleumsvirksomhet omfatter blant annet aktiviteter knyttet til disponering, herunder for eksempel det å fjerne en innretning»*.¹⁰¹

Etter dette fremstår det som at hele fjerningsoperasjonen er omfattet av petroleumslovens regler. Ved nærmere ettersyn ser man imidlertid at forarbeidene ikke presiserer nærmere hva som menes med for eksempel *«fjerningsoperasjonen»*, og hvorvidt dette kun sikter til selve operasjonen med å kutte innretningen løs fra sokkelen eller om også den etterfølgende disponering er omfattet. Det hersker også uenighet om de nærmere grensene for petroleumslovens anvendelsesområde. Hammer mfl. legger til grunn at ansvaret etter § 5-4 vil *«begynne allerede når planleggingen av disponeringen av innretningen og gjennomføringen av disponeringsvedtaket starter[...]»*, og *«det vil vedvare inntil alle tiltak som må utføres for å gjennomføre departementets disponeringsvedtak er oppfylt»*.¹⁰² Deres tolkning bygger på ordlyden i § 5-4, der det fremgår at ansvaret omfatter skade som voldes *«i forbindelse med disponering av innretningen eller gjennomføring av vedtaket ellers»*. Vedtaket vil etter en slik tolkning ikke være gjennomført før også arbeidet i sluttdisponeringsfasen, altså opphuggingen og rensingen av innretningen på land, er fullført. Geir Evenshaug konkluderer også i sin avhandling med at gjennomføringen av disponeringsvedtaket først vil være fullført når innretningen er tilintetgjort, og at reglene i petroleumsløven får anvendelse fram til dette tidspunktet.¹⁰³

I den tidligere nevnte saken mellom Raunes Fiskefarm og Conoco Philips fremholdt Conoco Philips at aktivitetene som fant sted på opphuggingsanlegget i Vats ikke var deres ansvar fordi det ikke dreide seg om *«petroleumsvirksomhet»*. De mente altså at avslutningsfasen av petroleumsvirksomheten var fullført på et tidligere stadium, og at opphuggingen på land var en etterfølgende håndtering som falt utenfor petroleumsløvens virkeområde.

På Petroleumstilsynets hjemmesider fremgår det, riktignok i relasjon

¹⁰¹ Jf. Ot.prp. nr. 43 (1995–1996) s. 29.

¹⁰² Jf. Hammer mfl. s. 465.

¹⁰³ Jf. Evenshaug, s. 76.

til deres tilsynsansvar, at petroleumstilsynet har ansvar for aktivitetene inntil innretningen som skal fjernes, eller delene av den, er brakt om bord i et fartøy.¹⁰⁴ Etter dette tidspunktet er Petroleumstilsynets oppfatning at det ikke lenger dreier seg om «*petroleumsvirksomhet*».¹⁰⁵

I en rapport fra Klif fremgår det videre:¹⁰⁶

«Demonteringen av innretningen til havs regnes som petroleumsvirksomhet. Når delene flyttes til lekter, er det ikke lenger petroleumsvirksomhet, men frakt til sjøs, og når de hugges eller benyttes til annen bruk, er det de aktuelle rettsområder som regulerer forholdene.»

Det bemerkes at heller ikke disse uttalelsene ikke er gitt i sammenheng med spørsmålet om erstatningsansvar.

I teorien er det lagt til grunn at grensen for lovens anvendelse ikke nødvendigvis er lik på alle områder.¹⁰⁷ Hva som er «*petroleumsvirksomhet*» må dermed vurderes både opp mot den enkelte aktivitet og opp mot den enkelte bestemmelsen i loven. Antakelig vil det være slik at jo viktigere samfunns- og sikkerhetsmessige hensyn loven i det enkelte tilfelle ivaretar, jo mer tilbøyelig vil en være til å la lovens regler komme til anvendelse. For eksempel vil man trolig være tilbøyelig til å gå lenger i anvendelsen av lovens regler som gjelder sikkerhet, arbeidsmiljø eller naturmiljø, enn om det gjelder regler av mer administrativ karakter.¹⁰⁸

Når det gjelder sitatet fra Petroleumstilsynet er det nærliggende å anta at deres vurdering av hva som ligger i begrepet petroleumsvirksomhet i første rekke er vurdert ut fra deres tilsynsområde. Petroleumstilsynet er et tilsynsorgan med ansvar for sikkerhet, beredskap og arbeidsmiljø innenfor petroleumsvirksomheten. For sjøtransport og industri på land er det andre tilsynsorganer som har slik myndighet. På dette området ville et overlapp av myndighetsområder kunne føre til administrative

¹⁰⁴ Jf. <http://www.ptil.no/om-samtykker/fjerningsfasen-article9928-764.html>.

¹⁰⁵ Muntlig opplysning.

¹⁰⁶ Jf. Klif, s. 33.

¹⁰⁷ Jf. Hammer mfl. s. 53.

¹⁰⁸ Jf. Hammer mfl. s. 53.

vansker og i det hele ha liten praktisk nytte. Når det gjelder reglene om erstatningsansvar er det imidlertid andre hensyn som spiller inn i vurderingen av hvorvidt petroleumslovens regler kommer til anvendelse. Grensene for rettighetshavers erstatningsansvar vil kunne trekkes senere i avslutningsprosessen enn tilsynsansvaret og overgangen av ansvaret vil kunne være mer flytende.

Grensen for petroleumslovens virkeområde i avslutningsfasen er ikke enkel å trekke ut fra begrepet «*petroleumsvirksomhet*». Også de andre begrepene som er benyttet i loven og forarbeidene, som «*avslutning*»¹⁰⁹, «*gjennomføring av vedtaket*»¹¹⁰ og «*fjerning*»¹¹¹ gir rom for tolkning og tvil om hvilke aktiviteter som faktisk omfattes.

Grensene for rettighetshavers ansvar i forbindelse med fjerning har i liten grad vært drøftet i juridisk teori. Tilsvarende problemstillinger har imidlertid vært drøftet når det gjelder oppdragsgiveransvaret i § 60 i petroleumsloven av 1985, som er videreført i nåværende lov § 10-9. Rettighetshaver hefter etter denne bestemmelsen solidarisk for ethvert erstatningsansvar pådratt av hans oppdragstakere, som vi har sett tidligere. Ansvarsbestemmelsen i § 10-9 sier ikke selv noe om hvilke typer skadeforvoldelser den gjelder og hvilken saklig eller geografisk tilknytning skadene eventuelt må ha til petroleumsvirksomheten. Ansvaret etter § 5-4 er begrenset til å gjelde skader som oppstår i forbindelse med gjennomføring av disponeringsvedtaket, men er utover dette ikke avgrenset. Begge disse bestemmelsene holder rettighetshaver ansvarlig for skader som kan oppstå eller materialisere seg andre steder enn på anlegg og innretninger som kun driver med petroleumsvirksomhet, og som kan forårsakes av oppdragstakere med varierende tilknytning til rettighetshaver og den sentrale virksomheten. De to bestemmelsene gir altså opphav til en likeartet vurdering av hvor sterk tilknytning til petroleumsvirksomheten som kreves for at rettighetshaver skal pålegges et erstatningsansvar, og argumentasjonen rundt oppdragsgiveransvaret i § 10-9 kan dermed også anvendes på § 5-4 om ansvar i avslutningsfasen.

¹⁰⁹ Jf. Petrl. § 1-6.

¹¹⁰ Jf. Petrl. § 5-4.

¹¹¹ Jf. NOU 1993: 25 s. 39.

I spørsmålet om oppdragsgiveransvarets utstrekning, er det i teorien lagt til grunn at det vil være avgjørende om den virksomhet som har voldt skaden er spesifikk for petroleumsvirksomheten, eller i det minste har funnet sted innenfor rettighetshaverens naturlige geografiske og saklige domene.¹¹² I eldre petroleumsløvgivning var virkeområdet til loven avgrenset geografisk slik at den i utgangspunktet ikke fikk anvendelse på land. Ettersom utviklingen i virksomheten førte til at større deler av petroleumsvirksomheten også skjer på land, er denne begrensningen ikke videreført i nåværende petroleumslø. Avgjørende etter nåværende lov er de aktiviteter som foregår. Det er dermed ikke lenger grunn til å legge avgjørende vekt på den geografiske plasseringen av aktivitetene.

Grensen for petroleumslovens virkeområde og rettighetshavers ansvar må altså trekkes etter en samlet vurdering av forholdets tilknytning til petroleumsvirksomheten. Det synes liten grunn til å strekke oppdragsgiveransvaret så langt at det dekker skader som oppstår i en liten produksjonsbedrift som lager standardiserte og ukompliserte deler til bruk på en fast plattform. Dette er ikke «*petroleumsvirksomhet*». På den annen side er det i teorien lagt til grunn at det er lite tvilsomt at petroleumslovens regler får anvendelse om det voldes skader under utrustning av en plattform før den fraktes ut til feltet eller ved andre kompliserte operasjoner som er særegne for petroleumsvirksomheten.¹¹³ Det samme må gjelde i avslutningsfasen. Dersom en lastebil som frakter containere med ferdig kuttet og sortert metall fra en innretning til et smelteverk kommer i en ulykke på veien til smelteverket er dette klart nok ikke en hendelse som rettighetshaver kan holdes ansvarlig for. På dette tidspunktet er rettighetshavers eneste tilknytning til risikoen at det dreier seg om metall som tidligere har vært i bruk i petroleumsvirksomheten. Både selve aktiviteten og skaderisikoens tilknytning til petroleumsvirksomheten er på dette tidspunktet meget fjern og avledet. Spørsmålet i det følgende

¹¹² Jf. Hans Jacob Bull, «Erstatningsansvar i petroleumsvirksomheten», *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 1986 s. 107 og Knut Kaasen, «Erstatningsrettslige konsekvenser av sikkerhetsmessig svikt ved petroleumsvirksomhet», *Marius* nr. 95 (Oslo 1984) s. 35.

¹¹³ Jf. Kaasen, s. 35.

blir om aktivitetene i de ulike fasene av fjerningsarbeidet har tilstrekkelig sterk tilknytning til petroleumsvirksomheten til at rettighetshavers ansvar etter petroleumsløven fremdeles gjelder.

4.4 Planleggingsfasen

4.4.1 Skader som oppstår som følge av mangelfull planlegging

Det er liten tvil om at planleggingen av avslutningsfasen, herunder utarbeidelsen av disponeringsplan og konsekvensutredning, er «*petroleumsvirksomhet*», jf. petrl. § 1-4 jf. § 1-6 bokstav c. Ved at planleggingsfasen danner grunnlaget for alt senere arbeid, kan planleggingsfasen få konsekvenser også på et mye senere tidspunkt. Man kan tenke seg at det voldes en skade under avslutningsfasen som kunne vært unngått dersom risikoen hadde vært tatt høyde for i avslutningsplanen og disponeringsvedtaket. Dersom disponeringsplanen og de øvrige planene for avslutningsfasen ikke er utarbeidet grundig nok, kan dette medføre store skader på tredjemann. Sett i lys av de svært omfattende kravene til utredning i disponeringsplanen, kan det tenkes et vidt spekter av skadetyper som kan være erstatningsbetingende som følge av mangler ved disponeringsplanen. En slik skade kan aktualisere seg på et hvert stadium i avslutningsprosessen.

Under planleggingen kan det være både forhold ved innretningen og forhold ved omgivelsene som er mangelfullt utredet og som fører til en skade. Et eksempel på det første kan for eksempel være at man ikke har innhentet informasjon om tilstedeværelsen av skadelige stoffer, og ikke utviser tilstrekkelig forsiktighet under fjerning eller transport av innretningen, eller at skadelige stoffer blir etterlatt på en innretning som overlates til annen bruk eller etterlates offshore. Et annet eksempel er at man i disponeringsplanen ikke har innhentet tilstrekkelig informasjon og dermed overser et fiskeoppdrettsanlegg som ligger i nærheten av den valgte ruten for ilandføring av innretningen, og som tar skade av operasjonen.

Slike mangler ved planleggingen vil ikke realisere seg i noen skade

før på et senere stadium i avslutningsfasen. Dersom det kan påvises at det er utvist uaktsomhet i forbindelse med planleggingen vil det likevel være naturlig å si at uaktsomheten ble utvist allerede i planleggingsfasen, selv om skaden aktualiserer seg senere. Ettersom planleggingen av avslutningsfasen er «*petroleumsvirksomhet*», og dermed underlagt rettighetshavers ansvar, jf. petrl. § 1-4, kan et erstatningskrav for mangelfull planlegging reises mot rettighetshaver etter ansvarsreglene i petroleumsloven.

I praksis vil det kunne være vanskelig å påvise at planleggingen har vært mangelfull. En rekke forhold som har betydning for skaderisikoen i avslutningsfasen vil det være umulig eller svært krevende å skaffe full oversikt over. Innretninger som er flere tiår gamle og som potensielt har gjennomgått flere modifikasjonsarbeider kan det være umulig å skaffe komplett oversikt over. Rettighetshaver har ofte begrenset informasjon om hvordan innretningen i sin tid ble bygget, samt hvilke endringer som er gjort ved senere vedlikehold eller modifikasjoner. Innretningene vil normalt også inneholde miljøgifter og annet farlig avfall som i større eller mindre grad er kartlagt og reflektert i operatørselskapets rapporter, tegninger og spesifikasjoner.¹¹⁴ Dersom informasjon om innretningens tilstand ikke er mulig å oppdrive, kan det ikke være grunnlag for å si at planleggingen har vært mangelfull. Dette betyr selvsagt ikke at et erstatningsansvar vil være utelukket dersom en skade voldes på et senere tidspunkt, men så lenge man ikke kan konstatere uaktsomhet i forbindelse med planleggingen, må aktsomhetsvurderingen gjøres med utgangspunkt i forholdene på etterfølgende tidspunkt da skaden voldes.

4.4.2 Betydningen av myndighetenes godkjenning av disponeringsplanen

Som vi har sett overfor under punkt 4.4.1 vil det kunne være grunnlag for å statuere uaktsomhet dersom et forhold ikke har blitt utredet og følgen blir at tredjemann påføres en skade. Det må imidlertid forutsettes at fremgangsmåten vil være godkjent av departementet gjennom dispo-

¹¹⁴ Jf. Trond Sollund og Ragnar Mysen, «Kontraktsmessige utfordringer ved fjerning av innretninger på norsk sokkel», *Lov og Rett* 2009, s. 522.

neringsvedtaket. Man kan dermed spørre om det bør fritta rettighetshaver for ansvar at fremgangsmåten har vært godkjent av departementet, og at det er nettopp den godkjente fremgangsmåten som forårsaker skade.

Dersom departementets godkjenning av avslutningsplanen skal kunne fritta rettighetshaver for ansvar, må forutsetningen være at departementet har kapasitet og kunnskap nok om den aktuelle innretningen og de øvrige forholdene i den konkrete saken til å gjøre en grundig vurdering av hvorvidt hvert enkelt punkt i disponeringsplanen var tilstrekkelig redegjort for. Dette ville nærmest medføre at departementet utredet forholdene i like stor grad som rettighetshaver, noe som fremstår som en lite hensiktsmessig bruk av ressurser og som loven ikke synes å legge opp til. Kongelig resolusjon av 8. desember 1972 inneholdt en bestemmelse om at godkjenning eller tillatelse fra departementet til den handling eller innretning som hadde voldt en skade eller ulempe, ikke fritok rettighetshaver for ansvar.¹¹⁵ Denne bestemmelsen ble ikke videreført i petroleumsløven av 1985 da man la til grunn at det samme ville følge av alminnelige rettsregler.¹¹⁶ Dette må også gjelde i de tilfeller der departementet har godkjent rettighetshavers disponeringsplan, slik at en godkjenning av disponeringsplanen ikke fritar rettighetshaver for ansvar selv om det i ettertid fremkommer at den godkjente utredningen var mangelfull.

Spørsmålet blir mer komplisert dersom departementets vedtak ikke angir den samme disponeringsløsningen eller framgangsmåten som den rettighetshaver har angitt som sin foretrukne løsning i disponeringsplanen. Man kan for eksempel tenke seg at en disponeringsplan konkluderer med at det vil være mest hensiktsmessig å etterlate en innretning fordi innretningen har svekket bæreevne og det er høy risiko for at den ikke vil tåle å fjernes. Dersom myndighetene likevel kommer til at innretningen bør fjernes og innretningen kollapser under fjerningsoperasjonen, kan dette medføre skader som rettighetshaver hefter for på objektivt grunnlag. Da blir spørsmålet om ansvaret kan veltes over på myndighetene. Det virker riktignok lite sannsynlig at myndighetene vil pålegge et selskap å fjerne en innretning, dersom selskapet selv anser det som

¹¹⁵ Jf. Kongelig resolusjon av 8. desember 1972 § 51 andre ledd.

¹¹⁶ Jf. NOU 1979: 43 s. 87.

uforsvarlig av sikkerhetsmessige hensyn og selskapets standpunkt har gode grunner for seg. Dette er særlig usannsynlig ettersom departementet vil føre en dialog med rettighetshaver vedrørende disponeringssaken, også under utarbeidelsen av disponeringsplanen.¹¹⁷ I de fleste tilfeller vil derfor departementet og rettighetshaver være enige om den beste disponeringsløsningen. Skulle det likevel skje, kan det argumenteres for at selskapets ansvar må kunne lempes eller at de i det minste må kunne søke regress hos myndighetene. Dette må i alle fall være tilfelle dersom det er klar årsakssammenheng mellom skaden og sikkerhetsmessige forhold som rettighetshaver har påpekt men som departementet ikke har vektlagt. Dersom man i eksempelet over tenker seg at det skjer en forurensningsskade under fjerningsprosessen som ikke har noen sammenheng med innretningens svekkede bæreevne, må rettighetshaver selv bære ansvaret for disse skadene.

4.4.3 Særlig om ansvar for valg av kontraktører

Planleggingsfasen innebærer også å inngå kontrakter med fjernings-selskapene som gjennomfører store deler av arbeidet i avslutningsfasen. Som vist over har rettighetshaver etter bestemmelsen i § 10-6 en lovfestet plikt til å følge opp oppdragstakere og sørge for at de etterlever regelverket. I forarbeidene blir det blant annet uttalt at: 118

«Rettighetshavers oppfølgingsplikt innebærer at rettighetshaver før og under kontraktsinngåelse samt ved gjennomføring av virksomheten, skal føre kontroll med at alle deltagere er kompetente og kvalifiserte til å drive petroleumsvirksomhet. Videre skal rettighetshaver følge opp disse ved utøvelsen av petroleumsvirksomheten. Rettighetshaver skal også føre kontroll med at innretninger og utstyr som tas i bruk, vedlikeholdes i samsvar med gjeldende rammer for virksomheten.»

Rettighetshaver har altså et ansvar for å påse at oppdrag utføres av egnede selskaper, og for å instruere dem om hvordan arbeidet skal gjennomføres.

¹¹⁷ Jf. Ot. prp. nr. 43 (1995-1996) s. 21.

¹¹⁸ Jf. Ot.prp. nr. 43 (1995-1996) s. 62

Dette ansvaret vil omfatte å kontrollere at en aktuell oppdragstaker har de nødvendige kunnskaper og offentlige tillatelser for å utføre det aktuelle arbeidet, og at arbeidet rent faktisk blir gjennomført på tilfredsstillende måte.

Spørsmålet blir om det å engasjere en uskikket oppdragstaker vil kunne danne grunnlag for et erstatningsansvar. Et tilsvarende spørsmål er blitt behandlet i Høyesterett i to saker, som ikke dreide seg om petroleumsvirksomhet. I Lier-dommen hadde Lier kommune hyret inn en person til å kvitte seg med en stor mengde pivetmasse.¹¹⁹ Da denne massen ikke hadde blitt disponert på forsvarlig vis, men derimot tømt i en nærliggende bekk, oppsto det skader på en nærliggende eiendom som drev kyllingoppdrett og ørretklekkeri. Kommunen ble holdt ansvarlig på subjektivt grunnlag. Høyesterett vektla at det dreide seg om et risikofylt arbeid som måtte utføres på en bestemt måte, og at kommunen ikke hadde presisert dette eller fulgt opp oppdragstaker.

En lignende argumentasjon finner man i asfaltklumpdommen, der en gutt kom alvorlig til skade etter å ha blitt truffet i hodet av en asfaltklump.¹²⁰ Klumpen var blitt kastet ut av et vindu av en entreprenør som utførte arbeid på et skolebygg. Entreprenøren, et beskjedent lite firma, hadde fått tillatelse av kommunen til å kaste asfalten ut vinduet, og selv om kommunens representant hadde satt som vilkår at området ble forsvarlig avsperrert og at det ble stilt vakt ved sperringen så lenge utkastingen pågikk, ble dette ikke ansett tilstrekkelig. Høyesterett la også vekt på at kommunen ikke hadde ført tilsyn med at disse vilkårene ble overholdt, og uttaler at *«[d]et virker urimelig at kommunen skulle kunne henskyte ansvaret for et av den godkjent risikofylt tiltak vedkommende en kommunal bygning til et entreprenørfirma av så beskjedne dimensjoner at det ikke hadde sørget for ansvarsforsikring og ikke er ansett søkegodt.»*

I begge dommene ble oppdragsgiver holdt ansvarlige på grunn av at både utvelgelsen av og kontrollen med oppdragstakeren var utilstrekkelig. I begge tilfellene var utførelsen av arbeidet i utgangspunktet oppdrags-

¹¹⁹ Rt. 1967 s. 697.

¹²⁰ Rt. 1967 s. 597.

givers plikt, og arbeidet medførte en synbar risiko for skade på tredjemen. Det kan i tråd med disse dommene slutes at en oppdragsgiver, når det gjelder risikofylte oppdrag, har ansvar for å velge forsvarlige oppdragstakere, instruere oppdragstakere om særlige risikomomenter ved arbeidet og å følge opp at særskilte sikkerhetstiltak blir iverksatt og fulgt.¹²¹ Dersom dette ikke blir gjort, kan oppdragsgiver holdes erstatningsansvarlig på selvstendig grunnlag.

I petroleumsvirksomheten er plikten til å følge opp oppdragstakere presisert gjennom bestemmelsen i petroleumsloven § 10-6. I spørsmålet om det kan være erstatningsbetingende dersom påse-plikten ikke blir overholdt kan det også trekkes paralleller til de omtalte dommene. Petroleumsvirksomheten dreier seg også om risikofylt arbeid som krever teknisk og sikkerhetsmessig kompetanse. Det kan slutes fra de overnevnte dommene at dersom rettighetshaver ikke har kontrollert fjernings-selskapets kompetanse og ikke i tilstrekkelig grad sørger for å følge opp arbeidet i tråd med påse-plikten i § 10-6, vil rettighetshaver kunne bli erstatningsansvarlig dersom oppdragstakeren volder en skade.

Rettighetshavers ansvar for valg av kontraktør er i prinsippet noe annet enn å holde rettighetshaver ansvarlig for oppdragstakerens culpa. Det er på det rene at rettighetshaver vil bli solidarisk ansvarlig etter petrl. § 10-9 for ethvert erstatningskrav en oppdragstaker pådrar seg under utførelsen av petroleumsvirksomhet og at de øvrige bestemmelsene i loven også innebærer et oppdragsgiveransvar, jf. over i punkt 3.3.1. Noen ganger er det imidlertid ikke mulig å konstatere noen feil hos oppdragstakeren, eller skaden voldes under utførelsen av en aktivitet som ikke er regulert av petroleumsloven. I slike tilfeller vil man likevel kunne holde rettighetshaver ansvarlig dersom man kan konstatere at rettighetshaver selv har utvist uaktsomhet allerede ved planleggingsfasen. Man flytter altså aktsomhetsvurderingen tilbake i tid, og uaktsomheten består i at rettighetshaver ikke i tilstrekkelig grad har kontrollert oppdragstakerens kompetanse. For å konstatere culpa hos rettighetshaver må det kreves at rettighetshaver kunne ha oppdaget at oppdragstakeren var uskikket til å utføre oppdraget og det må ha vært årsakssammenheng mellom ret-

¹²¹ Se også om dommene Askeland s. 154.

tighetshavers manglende kontroll og skadens inntreden.

Å pålegge rettighetshaver et slikt ansvar bidrar til å ivareta hensynet til prevensjon, i det rettighetshaver, dersom han vet at han kan holdes ansvarlig som oppdragsgiver, får en sterk oppfordring til å velge forsvarlige oppdragstakere. I avslutningsfasen har ikke rettighetshaver noen sterk egeninteresse i innretningen, ettersom den ikke lenger skal benyttes i petroleumsvirksomheten, og har i utgangspunktet ingen sterke insentiver til å involvere seg aktivt i fjerningsprosessen.¹²² Ved at det stilles krav til rettighetshavers valg av oppdragstaker, bidrar loven til å unngå at valget kun baseres på hvilken tilbyder som krever lavest pris for å utføre oppdraget, uten hensyn til virksomhetens erfaring og dokumenterte kompetanse. I tillegg vil rettighetshaver ha en ytterligere oppfordring til å påse at oppdragstakeren faktisk etterlever de krav som de aktuelle sikkerhetsreguleringer til en hver tid stiller. Dette vil i sin tur kunne bidra til å luke ut useriøse aktører fra markedet og skjerpe standarden for helse, miljø og sikkerhetsrutiner gjennom hele fjerningsprosessen.

Situasjonen som er skissert overfor legger til grunn at oppdragstakeren er så dårlig kvalifisert at det i seg selv kan anses som uaktsomt å engasjere ham til å utføre oppdraget. Også her vil det finnes uklare grensetilfeller, og det er vanskelig å si nøyaktig hvilke krav man skal stille til valg av og oppsyn med kontraktøren.

Det kan selvsagt også oppstå skader på tredjemann selv om oppdragstaker i utgangspunktet er kvalifisert til å utføre arbeidet. I den videre fremstillingen vil det legges til grunn at planlegging og valg av oppdragstaker er tilfredsstillende.

4.5 Klargjøringsfasen

4.5.1 Risikobildet i klargjøringsfasen

Det skjer ingen store fysiske operasjoner i klargjøringsfasen som medfører noen stor risiko for skade. I forbindelse med plombering av brønner og rør og rensing av prosessutstyr kan det imidlertid voldes forurensnings-

¹²² Jf. Karlsen s. 134.

skader. Ettersom arbeidet skjer langt fra land er det en begrenset krets av utenforstående som ferdes i området. Alle faste innretninger på kontinentalsokkelen har en sikkerhetssone på 500 meter rundt innretningen. En sikkerhetssone er et geografisk avgrenset område med forbud mot opphold, gjennomfart og operasjoner av uvedkommende fartøy. Denne vil også bli opprettholdt under klargjøringsfasen, og det er dermed liten fare for at uvedkommende fartøy befinner seg i nærheten av innretningen mens arbeidet pågår.

4.5.2 Petroleumslovens virkeområde under klargjøringsfasen

Det avgjørende for at petroleumsloven skal få anvendelse på de aktivitetene som skjer i klargjøringsfasen er om aktivitetene som foregår er omfattet av begrepet «*petroleumsvirksomhet*», jf. petrl. § 1-4 jf. § 1-6 bokstav c. Som vi har sett omfatter begrepet også avslutning av virksomheten. Klargjøringsfasen er den innledende delen av avslutningsfasen. Arbeidet skjer på plattformen som fortsatt befinner seg på sokkelen offshore og innebærer blant annet avslutning av produksjonen. Det synes lite tvilsomt at dette er «*petroleumsvirksomhet*». Når innretningen klargjøres for fjerning vil innretningen og alle aktiviteter som skjer på den være omfattet av petroleumslovens regler, på samme måte som under produksjonsfasen.

Dersom det skulle oppstå en skade under klargjøringsfasen, er et aktuelt ansvarsgrunnlag petrl. § 5-4. En tenkelig skade som kan oppstå under klargjøringsfasen er at et utenforstående fartøy befinner seg i nærheten av innretningen og påføres en skade. En forutsetning for at rettighetshaver skal bli erstatningsansvarlig etter § 5-4 er at noen som utfører arbeid for ham under gjennomføring av disponeringsvedtaket forsettlig eller uaktsomt har voldt en skade. Siden arbeidet i klargjøringsfasen vil pågå innenfor sikkerhetssonen på 500 meter rundt innretningen, er det ingen tredjepersoner som har adgang til området. Dersom et eventuelt fartøy forviller seg innenfor sikkerhetssonen vil ikke dette bero på uaktsomhet fra rettighetshaver eller noen som arbeider for ham, og ansvar kan følgelig ikke pålegges rettighetshaver etter bestemmelsen i

§ 5-4. Dersom det derimot ikke er opprettholdt noen sikkerhetssone eller denne ikke er forsvarlig merket, og det er dette som fører til at skaden inntreffer vil derimot uaktsomhetskravet måtte være oppfylt. Det samme vil være tilfellet dersom en uaktsom handling under arbeidet på innretningen volder skade på et fartøy som befinner seg utenfor sikkerhetssonen.

Under klargjøringsfasen kan det både skje utstrømming av petroleum fra brønner som skal stenges, og rensingen av prosessutstyr og tanker kan føre til at petroleum som ligger i utstyret slipper ut og forårsaker en skade, eller medfører kostnader til gjenoppretting av naturtilstanden. Da produksjonen stanset ved Ekofisk I, anslo man at det befant seg ca. 10,300 m³ med olje inne i Ekofisktanken¹²³ i tillegg til at annet prosessutstyr også inneholdt hydrokarboner.¹²⁴ Etter petrl. § 7-3 er rettighetshaver ansvarlig uten hensyn til skyld for skade eller tap som skyldes forurensning som følge av utstrømming eller utslipp av petroleum fra en innretning.¹²⁵ Et utslipp av petroleum under klargjøringsfasen vil omfattes av reglene for forurensningsskade i petroleumsloven § 7-3 slik at rettighetshaver blir ansvarlig.

Det er også en risiko for at det skjer andre typer forurensningsskader enn utslipp av petroleum under klargjøringsfasen ettersom rørsystemene på og rundt innretningen kan inneholde avleiringer av lavradioaktivt materiale og andre miljøgifter.¹²⁶ Under arbeidet med rensing av disse rørene kan man tenke seg at det lekker ut rester av skadelige stoffer. Som vi har sett vil ikke den snevre definisjonen av forurensning i petroleumsloven kapittel 7 omfatte denne typen forurensningsskade. Petroleumsloven § 8-3 om forurensningsskade påført norske fiskere har en bredere definisjon av forurensning, som sammenfaller med definisjonen i forurensningsloven. Dersom det lekker ut skadelige stoffer som påfører norske fiskere en skade, vil de kunne kreve erstatning fra rettighetshaver etter regelen i § 8-3. Eventuelle andre skadelidte må bygge kravet sitt på § 5-4

¹²³ Ekofisktanken ble benyttet til å separere produsert vann.

¹²⁴ Jf. Konsekvensutredning til Ekofisk 1, s. 59.

¹²⁵ Jf. § 7-3 jf. § 7-1.

¹²⁶ Jf. Konsekvensutredning til Ekofisk 1, s. 58-59.

som forutsetter uaktsomhet og som ikke har et utvidet skadebegrep, eller på andre regler.

4.6 Fjerningsfasen

4.6.1 Risikobildet i fjerningsfasen

I fjerningsfasen kuttet plattformene løs fra sokkelen i større eller mindre biter, avhengig av fjerningsmetode. I denne fasen kan skjærebrenning og annet varmt arbeid medføre en risiko for forurensning ved at skadelige materialer som finnes i malingen på installasjonene frigis når de varmes opp.¹²⁷ Operasjonene rundt løfting av innretningen innebærer fare for fysiske uhell, som for eksempel at en innretning velter eller at en del av en innretning blir mistet under operasjonen med å fjerne den. På dette tidspunktet er alle brønner og rør blitt plumbert, og det er i utgangspunktet minimal fare for utslipp av petroleum og andre miljøgifter som befinner seg i prosessutstyr. Dersom det skjer et uhell under en løfteoperasjon, eller når innretningen rives, er det imidlertid nærliggende å tenke seg at det kan skje en lekkasje til tross for at rørene i utgangspunktet er sikret.

På samme måte som i klargjøringsfasen vil det bli opprettholdt en sikkerhetssone rundt innretningen, som minker risikoen for at et eventuelt uhell skal få konsekvenser for tredjeparter. Sikkerhetssonen har størst betydning når det gjelder fysiske uhell, som for eksempel at man mister ned en del av en innretning under en løfteoperasjon. Ved utslipp av miljøgifter vil sikkerhetssonen ha mindre betydning, ettersom et utslipp vil kunne spre seg og få skadevirkninger også utenfor sikkerhetssonen.

4.6.2 Petroleumslovens virkeområde under fjerningsfasen

Spørsmålet i det følgende er om arbeidet i fjerningsfasen er omfattet av petroleumslovens regler, eller med andre ord om aktiviteten som foregår er «*petroleumsvirksomhet*», jf. petrl. § 1-4 jf. § 1-6 bokstav c. I fjernings-

¹²⁷ Jf. Klif s. 27.

fasen innebærer arbeidet kompliserte operasjoner som er typiske for petroleumsvirksomheten, blant annet skjærebrenning og tunge løft av innretninger med kran. Som vi har sett under punkt 4.3 er det også fastslått i forarbeidene at fjerningsoperasjonen er omfattet av petroleumslovens regler. Det fremstår etter dette som klart at arbeidet i fjerningsfasen omfattes av begrepet «*petroleumsvirksomhet*».

I fjerningsfasen skjæres innretningen løs fra sokkelen, og vil etter at den er kuttet løs fra sokkelen ikke lenger regnes som en «*innretning*» i petroleumslovens forstand.¹²⁸ Definisjonen av forurensning i § 7-1 omfatter «*utstrømming eller utslipp av petroleum fra en innretning*», og avgrenser dermed mot utslipp som skjer fra konstruksjoner som ikke faller inn under lovens definisjon av «*innretning*». Et eventuelt utslipp av petroleum som skjer etter at innretningen er blitt kuttet løs fra sokkelen vil etter dette ikke omfattes av reglene om erstatning for forurensningsskade i petroleumsloven kapittel 7.

Lovens øvrige erstatningsbestemmelser er ikke knyttet opp mot «*innretning*»-begrepet, og vil komme til anvendelse også i fjerningsfasen. Dersom innretningen for eksempel kollapser under fjerningsoperasjonen og dette påfører andre brukere av havområdet en skade eller ulempe, kan rettighetshaver holdes ansvarlig etter reglene i petrl. § 5-4, så fremt det kan påvises at skaden er voldt ved uaktsomhet enten fra rettighetshaver eller fjerningsselskapet. Dersom fiskere blir rammet av en forurensningsskade under fjerningsfasen kan de rette krav mot rettighetshaver etter § 8-3.

Som vi så under punkt 4.4.1, kan rettighetshaver holdes ansvarlig for skader som voldes som følge av mangelfull planlegging. En slik skade kan for eksempel tenkes å aktualiseres under fjerningsfasen. Man kan tenke seg at plattformen kollapser under en løfteoperasjon og det ikke kan påvises at det er blitt utvist uaktsomhet i forbindelse med selve løftet. Dersom det da kan påvises at planleggingen av fjerningsoperasjonen var mangelfull, for eksempel ved at man hadde feilberegnet innretningens balansepunkt eller styrke, kan det være anledning til å holde rettighetshaver ansvarlig for den mangelfulle planleggingen. I så tilfelle vil ikke

¹²⁸ Jf. NOU 1993: 25 s. 8.

uaktsomheten ha blitt utvist under selve fjerningsfasen, men på et tidligere tidspunkt, og det er uaktsomheten ved planleggingen som vil være erstatningsbetingende.

4.7 Transportfasen

4.7.1 Risikobildet i transportfasen

Under transportfasen blir innretningene eller deler av dem fraktet inn til land. Det største risikomomentet i denne fasen er trolig at uforutsigbare værforhold kan gjøre at transporten må stanses eller at det skjer en ulykke med skipet eller innretningen. Dette kan utgjøre et hinder for andre brukere av havet, særlig dersom skipsleiene i området er smale eller grunne. Også i denne fasen er det fare for forurensningsskade dersom farlig avfall eller kjemikalier havner over bord. Det kan også skje sammenstøt med andre fartøy. Dersom det skjer et sammenstøt under transport av store konstruksjoner kan dette medføre store skader på den andre parten.

4.7.2 Petroleumslovens virkeområde under transportfasen

Spørsmålet i det følgende er om aktivitetene i transportfasen er «*petroleumsvirksomhet*» i petroleumslovens forstand.

Alle fasene av petroleumsvirksomheten innebærer operasjoner som grenser mot og går over i sjøtransport. Både flyttbare plattformer, transport av olje i bulk og transport av plattformer til og fra felt innebærer elementer av både sjøtransport og petroleumsvirksomhet. Det samme gjelder seismiske undersøkelser av havbunnen. Mens petroleumsloven er den sentrale loven for petroleumsvirksomhet, er det annen lovgivning, blant annet sjøloven, som regulerer sjøtransport. For enkelte av operasjonene i petroleumsvirksomheten som grenser mot sjøtransport, er spørsmålet om hvilken lov som skal regulere aktiviteten direkte regulert i loven. Dette gjelder blant annet frakt av petroleum i bulk med skip, som ikke faller inn under petroleumslovens virkeområde.¹²⁹ I andre tilfeller

¹²⁹ Jf. Petrl. § 1-6 c).

må spørsmålet avgjøres gjennom en konkret vurdering der de aktivitetene som foregår må sees i sammenheng med lovenes anvendelsesområde.

Det følger av forarbeidene til petroleumsloven at «[n]år det gjelder forflytning av innretninger kommer loven i likhet med gjeldende lov ikke til anvendelse. Med forflytning tenkes først og fremst på en flyttbar innretnings bevegelse til og fra det felt den skal betjene, hva enten forflytningen skjer for egen maskin eller ved slep. Slike forflytninger reguleres av sjøfartslovgivningen». ¹³⁰ Årsaken til at man ikke ville omfatte flyttbare innretninger var altså at man anså slik virksomhet for å være tilfredsstillende regulert i sjøfartslovgivningen. I sjøretten følger hovedregelen for ansvar utenfor kontrakt av sjøloven § 151, der det fremgår at rederen er ansvarlig for skader forårsaket ved feil eller forsømmelse i tjenesten av skipsfører, mannskap, los, slepebåt eller andre som utfører arbeid i skipets tjeneste. Sjøloven § 191 gir særlige regler om oljesøl fra skip, og pålegger et objektivt ansvar på skipets eier. For skader som følger av oljesøl fritas en rekke nærmere bestemte subjekter for ansvar. Dette gjelder blant annet bortfrakteren og skipets reder, dersom denne ikke også eier skipet. Dette medfører at ansvaret på samme måte som i petroleumsloven kap. 7 blir kanalisert til den som loven angir som ansvarssubjekt, nemlig skipets eier.

Avgrensningen mot forflytning av innretninger tilsier at petroleumslovens regler ikke kommer til anvendelse når en innretning skal transporteres inn til land for disponering. Dette synes også å være i tråd med den funksjonelle avgrensningen av petroleumslovens virkeområde som følger av lovens § 1-4. Dersom man anser forflytning av innretninger som sjøtransport synes det i utgangspunktet å være tilfredsstillende å anvende sjøloven og andre relevante lover på denne aktiviteten. Dette synet kan imidlertid vanskelig forenes med de betraktningene rundt petroleumslovens virkeområde som kom frem under punkt 4.3. Både ordlyden i § 5-3 og 5-4 som taler om «gjennomføring av [disponerings] vedtaket» og uttalelsene i forarbeidene der det fremgår at både fjerning og den etterfølgende disponering av en innretning er petroleumsvirksomhet, tilsier at også transportfasen må omfattes av petroleumslovens

¹³⁰ Jf. Ot.prp. nr.43 (1995-1996) s. 30.

virkeområde. Der disponeringsvedtaket inneholder en forpliktelse om å frakte innretningen til land er vedtaket ikke gjennomført før etter at innretningen er transportert inn til land.

I forarbeidene til 1985-loven finner vi igjen den samme formuleringen om at loven ikke kommer til anvendelse på forflytning. Samme sted ble det imidlertid presisert at «*med forflytning forstås imidlertid ikke flyteevnen til en innretning for fast plassering på feltet mens den er under bygging eller under tauing mellom byggestedet og feltet*».¹³¹ Denne presiseringen er ikke tatt med videre i forarbeidene til nåværende petroleumslav, men bestemmelsen er likelydende. Sammenholdt med nåværende § 1-6 bokstav g jf. bokstav a, der det fremgår at bygging og plassering av en innretning omfattes av begrepet «*petroleumsvirksomhet*» og dermed reguleres av lovens bestemmelser, synes det nokså klart at loven kommer til anvendelse for transporten av en nybygget innretning ut til feltet.

En annen uttalelse i forarbeidene tilsier at man også har ment at loven skal komme til anvendelse på inntauing til land:

*«Når det gjelder lovens saklige virkeområde i paragrafens første ledd påpeker Justisdepartementet i sin uttalelse at det bør klargjøres enten i lovteksten eller i forarbeidene at loven kommer til anvendelse ikke bare i den utstrekning det faktisk drives undersøkelser etter og utvinning m.v. av petroleum, men også i visse faser både forut for og etter undersøkelses- og utvinningsfasen.[...] Loven må f.eks. gjelde i samband med redningsaksjoner etter ulykker, eventuell inntauing til land o.s.v.»*¹³²

Den siterte uttalelsen er en gjengivelse av Justisdepartementets uttalelse i forbindelse med lovforberedelsen av den tidligere loven av 1985 og kan dermed kun tillegges begrenset vekt. Olje- og energidepartementet, som utformet loven, ga ikke noen uttrykkelig tilslutning til at loven skal gjelde for inntauing til land, men bekreftet at ordet petroleumsvirksomhet er ment å dekke en videre virksomhet enn det å faktisk forestå undersøkelse og utvinning m.m. Så lenge transportmetoden er den samme, taler hensynet til system i loven for at reglene også må være like uavhengig av om plattformen er ny og skal plasseres på feltet eller om den er utrangert

¹³¹ Jf. Ot.prp. nr.72 (1982-1983) s. 37.

¹³² Jf. Ot.prp. nr.72 (1982-1983) s. 36.

og skal fraktes inn til land. Petroleumslovens virkeområde har ikke blitt endret nevneverdig på dette punktet, og argumentasjonen må derfor kunne overføres til någjeldende lov.

Når en innretning transporteres ut til feltet kan dette enten skje ved slep eller ved frakt på skip. På den tiden da petroleumsloven ble skrevet var det første alternativet den vanligste fremgangsmåten, altså at hele eller store deler av innretninger ble slept ut fra land. I nyere tid er det blitt vanligere å frakte innretninger ut i moduler på skip, som så settes sammen ute på feltet. Transport av en innretning som skal fjernes kan skje på ulike måter avhengig av hvilken metode for fjerning man velger å bruke i det konkrete tilfellet. Som redegjort for over, i punkt 1.5.2, vil innretningen kunne fraktes inn til land på skip i større eller mindre biter avhengig av hvilken metode som anvendes. Hele eller deler av innretninger kan også taues inn til land med slepebåt.¹³³ Det kan i denne forbindelse stilles spørsmål ved hvorvidt man i større grad vil være tilbøyelig til å betegne de aktiviteter som skjer under transportfasen som «*petroleumsvirksomhet*» dersom transporten skjer ved slep av hele eller store deler av innretninger enn der innretningen løftes over på skip for å fraktes til land eller fraktes i containere.

Da loven ble gitt anvendelse på plassering av innretninger, var som nevnt hovedregelen at dette skjedde ved slep. Det må derfor antas at lovgiver har hatt en slik situasjon for øyet da loven ble utformet og gitt anvendelse på plassering av innretninger. Operasjonen med å få konstruksjonen flytende og slepe den til eller fra offshore lokasjon er en sikkerhetsmessig og miljømessig utfordrende operasjon. Dette gjelder i enda større grad i avslutningsfasen, der innretningen må løsnes fra havbunnen og på kontrollert vis gis oppdrift slik at den flyter. Det kreves grundig planlegging, beregning av stabilitet og balanse og overvåkning av innretningen under utførelsen av operasjonen for å kunne gjennomføre en vellykket transport. Disse aktivitetene er typiske for petroleumsvirksomheten, og har mindre til felles med vanlig sjøtransport. Operasjonens særlige risikomomenter knytter seg til innretningens vekt og størrelse,

¹³³ Lastebøyen Draugen ble tauet inn til land for opphugging i 2012, jf. Sunnhordland Avis 9. november 2013 s. 9.

og representerer en type risiko som er typisk for petroleumsvirksomheten. Aktivitetens art gjør det naturlig å anse en slik transportmåte som «*petroleumsvirksomhet*» i lovens forstand.

Spørsmålet blir om også frakt av innretninger på skip er omfattet av petroleumslovens virkeområde. Det følger av petroleumsloven § 1-6 at forsynings- og hjelpefartøy ikke er å anse som innretninger i lovens forstand. Med hjelpefartøy menes offshore servicefartøy. Slepefartøy vil således være å anse som hjelpefartøy.¹³⁴ Det samme må antas å være tilfelle for skip som frakter petroleumsinnretninger inn til land på andre måter. Enkelte aktiviteter på slike hjelpefartøy er ikke nødvendigvis regulert av petroleumslovgivningen. Petroleumsvirksomhet som foregår om bord på fartøyene vil likevel være omfattet av loven. Mer presist vil aktiviteter knyttet til for eksempel navigasjonen av lekteren eller skipet som frakter en innretning inn til land være regulert av sjøfraktlovgivningens regler, samtidig som den petroleumsvirksomheten som pågår om bord er regulert av petroleumsloven.¹³⁵ Hvilke regler som skal anvendes i et konkret tilfelle må bero på en vurdering av de aktiviteter som til en hver tid foregår. Et slikt tosporet system opererer man med i andre deler av petroleumsvirksomheten som grenser opp mot annen virksomhet, for eksempel ved seismiske undersøkelser i grunnen. Ved utførelsen av seismiske undersøkelser vil selve båten eller de oppgaver som knytter seg til navigasjonen av den være regulert av sjøfartslovgivningen, mens aktiviteten som knytter seg til de seismiske undersøkelsene vil være omfattet av petroleumsloven.

Lasting av store konstruksjoner over på skip vil på samme måte som ved slep av hele innretninger være en krevende teknisk operasjon på grunn av at det dreier seg om svært store konstruksjoner. Også her må det tas særlige forholdsregler for å sikre at skipet ikke får slagside under vekten av innretningen. I tillegg må innretningen sikres svært nøye sånn at den ikke forskyver seg under transporten. På samme måte som ved transport ved slep er de særlige risikoene som foreligger typiske for petroleumsvirksomheten.

¹³⁴ Jf. Ot.prp. nr. 43 (1995–1996) s. 30.

¹³⁵ Jf. Hammer mfl., s. 55.

Det kan også stilles spørsmål ved om det kan sondres mellom tilfellene der transporten skjer i containere og tilfellene der store deler av innretninger fraktes inn på lekter. Dersom innretningen fraktes i containere vil aktiviteten i transportfasen være svært lik vanlig godstransport, som reguleres av sjøfartslovgivningen. De særskilte forholdene som ble skissert ovenfor vedrørende slep av hele innretninger og frakt av større deler på skip vil ikke foreligge ved frakt i containere. Tvert imot medfører containertransport ingen særskilt risiko som ikke også foreligger ved annen frakt av gods. Dette tilsier at man i slike tilfeller har beveget seg bort fra hva som kan betegnes som petroleumsvirksomhet.

Etter dette synes det å være grunn til å sondre mellom de ulike måtene å frakte en innretning på, slik at rettighetshaver kan holdes ansvarlig etter reglene i petroleumsløven for skader i de tilfeller der konstruksjonen fremdeles bærer preg av å være en petroleumsinnetning under transportfasen, med de særlige risikoer det følger med seg. Ved frakt av små deler i containere, vil verken selve aktiviteten eller skaderisikoen ha en like sterk tilknytning til petroleumsvirksomheten, noe som taler for at det bør være regulert av sjøfartslovgivningen og falle utenfor rettighetshavers ansvarsområde.

Også i de situasjoner der transportfasen er omfattet av petroleumsløvgivningen og underlagt rettighetshavers ansvar, vil rettighetshaver kunne fritas for ansvar for forhold som ikke har noen forbindelse til petroleumsvirksomheten. Et eksempel der det oppstår en skade på tredjemann som er knyttet utelukkende til forhold som har med navigasjon å gjøre, for eksempel et sammenstøt mellom lekteren og et annet fartøy, vil dette trolig reguleres av sjøfartslovgivningen og det vil være rederen som holdes ansvarlig. Dersom det på den annen side skjer en ulykke som knytter seg til den innretningen som er under transport, for eksempel en lekkasje av miljøgifter fra innretningen eller at innretningen velter av skipet og forårsaker skade eller ulempe for tredjemann, vil denne skaden ha skjedd som følge av «*petroleumsvirksomhet*» og skadelidte vil kunne søke erstatning etter reglene i petroleumsløven.

Innenfor et slikt tosporet system vil det i praksis nok dukke opp tilfeller som er vanskeligere å plassere. Dersom det for eksempel skjer et

sammenstøt mellom skipet som frakter innretningen og et annet fartøy, og innretningen på grunn av mangelfull sikring sliter seg og påfører det andre skipet en skade, vil skaden være forårsaket av samvirkende feil som både knytter seg til navigasjon og petroleumsvirksomhet. Likedan dersom innretningens dimensjoner fører til at skipet blir for sårbart for vær og vind eller på annen måte vanskeliggjør navigasjonen slik at en skade oppstår. Dette er forhold som rettighetshaver burde forutsett under planleggingsfasen, men som også rederen eller hans folk burde kunnet forutse. Da må resultatet trolig bli at begge parter kan holdes ansvarlige for skader påført tredjemann. Der flere parter hver for seg er ansvarlige for samme skade er den alminnelige regelen at de hefter solidarisk for kravet, jf. skadeserstatningsloven § 5-3.

En løsning der ansvarsforholdet fastlegges etter en konkret vurdering av den aktiviteten som foregår vil være i tråd med den funksjonelle avgrensningen av petroleumslovens virkeområde, og under transportfasen fremstår skillet også som hensiktsmessig ut fra de sentrale hensynene i erstatningsretten. Navigasjonen av fartøyet som står for transporten befinner seg utenfor rettighetshavers kontrollsfære, og i valget mellom ansvarssubjekter står rederen nærmere enn rettighetshaver til å bære risikoen for skade som knytter seg til navigasjon eller andre forhold som utelukkende knytter seg til sjøtransporten. Det er også rederen som lettest kan iverksette tiltak for å minimere denne risikoen.

4.8 Sluttdisponeringsfasen

4.8.1 Risikobildet i sluttdisponeringsfasen

Som nevnt innledningsvis betegner sluttdisponeringsfasen arbeidet som skjer på mottaksanlegget på land. Her skal plattformene renses for avfall og miljøgifter, hugges opp i mindre biter som kan resirkuleres, og de ulike materialtypene skal sorteres. Farlig avfall må disponeres på en trygg og miljøvennlig måte.

Erfaringer viser at de fleste miljøutfordringene aktualiseres når rivningen på land starter. Som vi har sett kan det være stor usikkerhet

knyttet til hvilke materialer og eventuelt farlig avfall som fremdeles befinner seg på innretningen, og hvilken tilstand den befinner seg i. Det kan finnes farlig avfall på steder med dårlig tilgang og som det har vært vanskelig å få oversikt over på et tidligere tidspunkt.¹³⁶ I sluttdisponeringsfasen skal innretningen renses for alle disse stoffene, og det er en betydelig fare for utslipp. Det er også ved anleggene på land at det er størst fare for skade på tredjemenn, da disse anleggene befinner seg nærmere bebygde strøk og naturområder som benyttes av mennesker. De skadelige stoffene kan lekke ut i vann eller spres med vinden som støv, noe som gjør at en eventuell skade kan ramme et stort område og være til skade for nærings- og friluftsinnteresser og utgjøre en helserisiko for de som ferdes i området.

De store proporsjonene på innretningene som tas inn til land utgjør også en risiko for skade. Dette gjelder i størst grad der innretninger er fjernet med tungløftsmetoden eller single lift-metoden, der det er enorme konstruksjoner som skal flyttes på og hugges opp. Man kan tenke seg at det skjer et uhell når innretningen skal løftes fra lekter til land slik at innretningen velter, eller at en innretning ikke sikres tilstrekkelig når den er blitt plassert på området der det videre arbeidet skal skje. En slik hendelse vil kunne medføre store skader på mennesker og eiendommer. Som regel pågår imidlertid dette arbeidet på industriområder hvor uvedkommende ikke har adgang. Dette fører til at risikoen for personskade i størst grad knytter seg til de ansatte ved bedriften.

Lastebøyen «*Draugen FLP*» ble slept fra Nordsjøen i oktober 2012 for opphugging ved Stord. Oppgaven med å heise lastebøyen opp på land viste seg å være langt mer teknisk krevende enn både eieren av lastebøyen og fjerningsselskapet hadde regnet med. Lastebøyen måtte derfor ankres opp i fjorden utenfor Stord, og har fått tillatelse til å stå der fram til 1. juni 2014.¹³⁷ Hendelsen illustrerer problemet med å planlegge og å gjennomføre slike operasjoner. I en slik situasjon kan innretningen som står på vent forårsake ulemper for andre brukere av kystområdet.

¹³⁶ Jf. Klif s. 24-25.

¹³⁷ Jf. Sunnhordland avis, 9. november 2013, s. 9.

4.8.2 Petroleumslovens virkeområde under sluttdisponeringsfasen

4.8.2.1 Skader som er voldt på et tidligere tidspunkt

Under vurderingen av hvorvidt rettighetshaver kan pålegges erstatningsansvar i sluttdisponeringsfasen, må man skille ut de tilfellene der skader oppstår som følge av feil begått under driftsfasen av petroleumsvirksomheten. Der en feil som blir begått på et tidligere tidspunkt materialiserer seg som en skade under sluttdisponeringsfasen, er det liten tvil om at rettighetshaver kan holdes ansvarlig. Et eksempel på dette er at planleggingen av fjerningsoperasjonen har vært så mangelfull at det kan betegnes som uaktsomt, jf. punkt 4.4.1. I et slikt tilfelle er den skadevoldende handlingen eller unnlåtelsen utført på et tidspunkt der det er utvilsomt at rettighetshaver er ansvarlig. Ansvaret påhviler således rettighetshaver uavhengig av hvilke aktiviteter som foregår eller hvem som har rådighet over innretningen når skaden på et senere tidspunkt materialiserer seg. Så lenge det er tilstrekkelig årsakssammenheng mellom den skadevoldende handlingen eller unnlåtelsen, og den skaden som senere materialiserer seg er det uten betydning at skaden først materialiserer seg senere og på et annet sted. I det følgende er spørsmålet om rettighetshaver også er ansvarlig etter petroleumsloven for skader som forvoldes under sluttdisponeringsfasen. Som i de tidligere fasene er det avgjørende hvorvidt aktivitetene er «*petroleumsvirksomhet*» jf. § 1-4. I tillegg vil spørsmålet om rettighetshavers ansvar bli vurdert ut fra de generelle erstatningsrettslige hensyn som ble presentert under punkt 1.4.

4.8.2.2 Nærmere avgrensning av begrepet «*petroleumsvirksomhet*»

Begrepet «*petroleumsvirksomhet*» er vanskelig å avgrense. Det er naturlig å assosiere begrepet med aktiviteter knyttet til seismiske undersøkelser, boring av brønner og arbeidet med å utvinne petroleum fra grunnen. Tolker man begrepet på denne måten synes de aktivitetene som skjer i sluttdisponeringsfasen å falle utenfor begrepets rekkevidde. Disse akti-

vitetene er tilsynelatende vesensforskjellige fra det som knytter seg til selve utvinningen av petroleum. Det er imidlertid på det rene at begrepet «*petroleumsvirksomhet*» i lovens forstand er ment å dekke en videre virksomhet enn undersøkelser og utvinning av petroleum, som vi også har sett tidligere. Avslutning av virksomheten er også omfattet, jf. § 1-6, og som vist under punkt 4.3 er det lagt til grunn i forarbeidene at aktiviteter knyttet til disponering, herunder for eksempel det å fjerne en innretning, er omfattet av begrepet petroleumsvirksomhet. «*Petroleumsvirksomhet*» i lovens forstand har altså en langt videre betydning enn det som kanskje er naturlig å tenke seg ut fra ordlyden, og det er dette brede begrepet man må ta utgangspunkt i ved den nærmere fastleggelsen av lovens virkeområde i sluttdisponeringsfasen.

Bestemmelsen i § 5-4 pålegger ansvar for skade voldt i forbindelse med «*disponering av innretningen eller gjennomføring av [disponerings] vedtaket ellers*». Rettighetshaver er også pålagt ansvaret for å gjennomføre disponeringsvedtaket i petroleumsloven § 5-3. Dette tilsier at de aktiviteter som er beskrevet i disponeringsvedtaket faller inn under begrepet «*petroleumsvirksomhet*». I det følgende vil det bli redegjort for innholdet i tre ulike disponeringsvedtak, og hvilke aktiviteter i avslutningsfasen som synes å være omfattet av disse vedtakene.¹³⁸

Alle disponeringsvedtakene inneholder en angivelse av hvilke innretninger det gjelder, og hvilken disponeringsløsning som skal gjennomføres. I vedtaket om disponering av innretninger på Frigg-feltet finner man blant annet følgende formulering: «*Stålplattformen DP2, stålunderstellet DP1 og overbygningen på betonginstallasjonen TCP2 fjernes og tas inn til land for disponering.*»¹³⁹ I disponeringsvedtaket for innretninger på Ekofisk-feltet står det at «*14 plattformer og Ekofisktankens overbygning skal fjernes og disponeres på land*». Vedtaket inneholder videre en summarisk beskrivelse av feltet og den anbefalte disponeringsløsningen med Oljedirektoratets og ulike høringsinstansers kommentarer og vurderinger. Det fremgår at vedtaket innebærer en godkjennelse av

¹³⁸ Vedtak om disponering av innretninger på Frigg-feltet, Ekofisk-feltet og Huldra-feltet.

¹³⁹ Jf. Disponeringsvedtak Frigg, Olje- og energidepartementet, 1. oktober 2003.

avslutningsplanen og konsekvensutredningen som rettighetshaver har lagt frem. I avslutningsplanen og konsekvensutredningen blir metoder og tiltak beskrevet i større utstrekning og detalj. Beskrivelsen av disponeringsløsningen i vedtaket er således en oppsummering av det som følger av avslutningsplanen og konsekvensutredningen. Både selve vedtaket og disponeringsplanen inneholder vurderinger av forhold som knytter seg til sluttdisponeringsfasen, hvilket tilsier at også sluttdisponeringsfasen er del av «gjennomføring av [disponerings]vedtaket» i petrl. § 5-4.

I disponeringsvedtaket for Ekofisk-innretningene fremgår det videre at «[i]nstallasjonene [...] skal være fjernet fra sine lokasjoner offshore innen 31. desember 2013». Fristen som fremgår i disponeringsvedtaket knytter seg til det tidspunkt innretningene er fjernet fra sine lokasjoner offshore. Det fastsettes ingen frist for ferdigstillingen av det videre arbeidet på land. Dette kan tilsi at sluttdisponeringsfasen ikke er omfattet av disponeringsvedtaket, men at de aktivitetene som finner sted her er en etterfølgende håndtering. Man finner imidlertid ikke igjen en tilsvarende formulering i de andre disponeringsvedtakene. I vedtaket som gjelder Frigg-feltet fremgår det at «[f]jerningsarbeidet skal være gjennomført innen 2013». Denne fristen korresponderer med den rettighetshaver selv har angitt i avslutningsplanen, og omfatter både fjerningsoperasjonene offshore og det etterfølgende arbeidet på land.¹⁴⁰ I vedtaket vedrørende Huldra-feltet settes fristen for «gjennomføring av vedtaket til 31.12.2021». Da vedtaket ble fattet hadde rettighetshaver ennå ikke truffet en endelig beslutning om hvorvidt innretningen skulle selges eller tas inn til land for disponering. Det er dermed ikke grunnlag for å vurdere hvilke tiltak fristen knytter seg til i dette tilfellet. Det fremgår også av disponeringsvedtaket knyttet til Ekofisk-feltet at rettighetshaver ikke hadde inngått noen kontrakt med et fjerningsselskap på det tidspunktet da disponeringsvedtaket ble fattet. De hadde dermed ikke kunnet vurdere forhold knyttet til ilandføringen og arbeidet på land, ettersom det fremdeles var usikkert hvor innretningen ville bli brakt i land. Dette kan også forklare hvorfor departementets frist ikke omfattet det arbeidet som skulle finne

¹⁴⁰ Jf. Frigg Cessation Plan s. 237.

sted etter at innretningene var fjernet fra lokasjonen offshore.

Etter dette ser vi at innholdet og formuleringene i disponeringsvedtakene varierer fra sak til sak. Variasjonene kan være tilfeldige eller de kan komme av at kunnskapsgrunnlaget som vedtaket baseres på vil variere fra tilfelle til tilfelle. I alle tilfelle gir de aktuelle disponeringsvedtakene liten veiledning i vurderingen av hvilke aktiviteter som faller inn under «gjennomføring av [disponerings]vedtaket» og dermed avgrensningen av begrepet «*petroleumsvirksomhet*» i sluttdisponeringsfasen.

Under punkt 1.5.4 så vi at det stilles krav til en meget bred vurdering av miljømessige forhold i disponeringsplanen. Spørsmålet her blir hvorvidt rekkevidden av kravene som stilles til disponeringsplanen kan gi veiledning i avgrensningen av begrepet «*petroleumsvirksomhet*». Dersom man ser på de forhold lovgiver forventer at rettighetshaver skal ta hensyn til ved planleggingen av virksomhetsavslutningen, ser man at konsekvensutredningen skal inneholde en vurdering av negative konsekvenser for nærings- og miljømessige forhold. Dette kravet gjelder ikke kun til havs, men også i nærområdet til landanleggene som tar imot innretningene. Rettighetshaver skal vurdere hva som kan gjøres for å redusere utslipp knyttet til disponering og avbøte eventuelle skader og ulemper. At rettighetshaver skal utrede metoder og konsekvenser av aktiviteter i sluttdisponeringsfasen tilsier at man har ment at også denne fasen anses som avslutning av virksomheten som er omfattet av begrepet «*petroleumsvirksomhet*».

Valget av disponeringsløsning skjer på grunnlag av en bred samfunnsøkonomisk vurdering, der sentrale tema blant annet er de samlede kostnadene ved operasjonen og disponeringsløsningens konsekvenser for miljøet. I denne vurderingen er det sentralt hvor mye av innretningen som kan gjenvinnes og hvordan man disponerer farlig avfall. Fjerning av en innretning vil for eksempel føre til større utslipp mens gjennomføringen av selve fjerningsoperasjonen pågår, blant annet fra eksos fra fartøyene som kutter og frakter innretningen. I tillegg medfører operasjonen en større risiko for akutte utslipp. Til gjengjeld vil man ved fjerning unngå faren for senere utslipp fra etterlatte innretninger, og man vil oppnå redusert ressursbruk ved å gjenvinne materialer fra innretningen

sammenlignet med hva som kreves for å produsere nye materialer. For at de forutsetningene som disponeringsvedtaket bygger på skal være korrekte, er det dermed av betydning at gjenvinning av materialer og disponering av farlig avfall faktisk skjer på den måten som er forutsatt i disponeringsvedtaket. Dette tilsier at vedtaket ikke kan anses å være gjennomført før også arbeidet som skjer på land er fullført. Ansvaret i § 5-4 som gjelder «gjennomføring av [disponerings]vedtaket» bør følgelig også omfatte aktivitetene i sluttdisponeringsfasen.

Dersom man ser nærmere på aktivitetene i de ulike stadiene av fjerningsarbeidet ser man at de operasjonene som skjer i sluttdisponeringsfasen tilsvarer, og i mange tilfeller kan erstatte, flere av de operasjonene som skjer i fjerningsfasen. Når innretningene ankommer mot-taksanlegget på land vil løfteoperasjonene for å få dem inn på land i mange tilfeller tilsvare løfteoperasjonene som må til for å få innretningene opp på skipet under fjerningsfasen. Når innretningene hugges opp på land benyttes de samme metodene som når de skjæres løs under fjerningsfasen. Hvilke operasjoner som skjer under fjerningsfasen og hvilke som skjer under sluttdisponeringsfasen avhenger av hvilken metode som anvendes. Dersom man velger «*piece small*»- metoden, der innretningen hugges opp i mindre biter mens den fremdeles befinner seg til havs, vil en større del av huggearbeidet skje under fjerningsfasen og det vil være færre store løft både offshore og ved land. I dette tilfellet vil en større del av arbeidet gjennomføres under fjerningsfasen, hvor det synes å være uomtvistet at det dreier seg om «*petroleumsvirksomhet*». Velger man derimot tungløft- eller singelløftmetoden vil både fjerningsfasen og sluttdisponeringsfasen innebære tunge løft med kran, og størsteparten av huggingen vil skje på land, slik at det er på land at skaderisikoen forbundet med dette arbeidet blir aktualisert. Vi ser altså at den eneste virkelige forskjellen på arbeidet i henholdsvis fjernings- og sluttdisponeringsfasen er hvor arbeidet finner sted.

Uavhengig av hvilken metode man velger er det først i sluttdisponeringsfasen at mesteparten av arbeidet med å rense innretningen for skadelige stoffer finner sted. Disse skadelige stoffene omfatter som vi har sett blant annet avleiringer av lavradioaktivt materiale, kadmium,

kvikksølv, bly og arsen. Disse biproduktene er typiske for petroleumsvirksomheten, og vil alltid forekomme ved utvinningen av petroleum. Dette tilsier at rensearbeidet har en tilstrekkelig nær tilknytning til petroleumsvirksomheten til at det må omfattes av begrepet «*petroleumsvirksomhet*».

Aktivitetene og skaderisikoene i sluttdisponeringsfasen er typiske for petroleumsvirksomheten. Når operasjonene som skjer i sluttdisponeringsfasen har så sterke fellestrekk med operasjonene i tidligere faser tilsier hensynet til sammenheng i regelverket at rettighetshaver også kan holdes ansvarlig når skaden inntreffer på land. En slik tolkning sikrer også at hensynet til erstatningsansvar ikke får spille inn i rettighetshavers forslag til sluttdisponering. Her bør andre hensyn, som hensynet til sikkerhet og miljø, være avgjørende.

4.8.2.3 Erstatningsansvar i sammenheng med påse-ansvar

Et viktig moment i vurderingen av grensene for petroleumslovens virkeområde er at dersom loven får anvendelse i sluttdisponeringsfasen vil dette også innebære at rettighetshavers påse-plikt etter § 10-6, som ble behandlet i punkt 3.3.2, også vil gjelde for mottaksanlegget på land. Denne påse-plikten har nær sammenheng med erstatningsansvaret som rettighetshaver er pålagt etter petroleumsloven. Dersom rettighetshaver har en plikt til å følge opp virksomheten, har han også i større grad styringsmulighet over den virksomheten som finner sted i sluttdisponeringsfasen og det fremstår som rimelig at han også kan holdes ansvarlig for eventuelle skader som voldes under arbeidet. Dersom rettighetshaver derimot ikke har hverken plikt eller anledning til å føre slikt tilsyn har han også mindre kontroll over arbeidet, som gjør at de nevnte hensyn ikke gjør seg gjeldende.

Som vi har sett under punkt 4.4.3, vil påse-plikten i alle tilfeller gjelde under kontraktsinngåelsen med fjerningsselskapet, slik at rettighetshaver før og under kontraktsinngåelse samt ved gjennomføring av virksomheten, skal føre kontroll med at alle deltagere er kompetente og kvalifiserte til å drive petroleumsvirksomhet. Videre skal rettighetshaver følge opp disse ved utøvelsen av petroleumsvirksomheten. Dersom man anser

arbeidet som skjer under sluttdisponeringsfasen som «*petroleumsvirksomhet*», vil altså rettighetshaver være forpliktet til å følge opp fjerningsselskapet ved utøvelsen av virksomheten på land. Dersom man ikke anser arbeidet i sluttdisponeringsfasen som «*petroleumsvirksomhet*», vil rettighetshaver fremdeles måtte påse at selskapet er kvalifisert og kompetent i forbindelse med kontraktsinngåelsen, men han vil ikke ha den samme plikten til å følge opp fjerningsselskapet ved utførelsen av arbeidet.

I sluttdisponeringsfasen er forholdet mellom rettighetshavers og fjerningsselskapets ansvarsområder mer kompleks enn i de tidligere fasene. Det at arbeidet i praksis utføres av en selvstendig oppdragstaker utgjør ikke i seg selv noe argument for at påse-plikten ikke skal gjelde eller at rettighetshaver ikke kan holdes ansvarlig for en skade. Dette har også vært tilfelle i de tidligere fasene. I sluttdisponeringsfasen skjer imidlertid arbeidet på et anlegg som drives av fjerningsselskapet og som ikke nødvendigvis kun behandler utrangerte offshoreinstallasjoner, men også andre konstruksjoner. Videre er disse anleggene regulert av annen lovgivning og må ha egne driftstillatelser og utslippstillatelser fra statlige myndigheter. Fjerningsselskapets rolle har altså gått fra å bære tydelig preg av en oppdragstaker som utfører arbeid på rettighetshavers geografiske domene, til å innta en mye mer selvstendig posisjon. Rettighetshavers rolle blir tilsvarende svekket. I de tidligere fasene skjedde arbeidet på feltet der rettighetshaver er den som driver virksomheten, og det er helt naturlig at rettighetshaver har overblikk over alle delene av arbeidet. Under sluttdisponeringsfasen, når arbeidet skjer på et anlegg som fjerningsselskapet selv driver, er det ikke like selvsagt at rettighetshaver fremdeles skal ha like inngående kunnskap om og kontroll over måten virksomheten drives på. Tvert imot kan man tenke seg at det vil skape administrative vansker dersom rettighetshaver skal pålegges inngående kontroll med virksomheten. Det kan også hevdes at det vil være urimelig ressurskrevende for rettighetshaver å føre tilsyn med driften på landanlegget, og at rettighetshaver bør kunne gå ut fra at driften skjer på en tilfredsstillende måte all den tid fjerningsselskapet kan fremlegge dokumentasjon på at de innehar den krevde kompetanse og nødvendige offentlige tillatelser ved kontraktsinngåelsen.

På den annen side har rettighetshaver allerede ansvar for en stor og kompleks virksomhet, og vil allerede ha et slikt påse-ansvar for en rekke aktører. Det er lite trolig at et påse-ansvar for anlegget som forestår arbeidet i slutttdisponeringsfasen vil medføre en mer urimelig byrde på rettighetshaver enn det påse-ansvaret som allerede påhviler ham. Videre vil rettighetshaver, ved å følge opp driften, være den aktøren som står i best posisjon til å sikre at arbeidet i slutttdisponeringsfasen faktisk blir gjennomført på den foreskrevne måten.

4.8.2.4 Avgrensning ut fra reelle hensyn

Skadevolderprinsippet tilsier at den som volder en skade på tredjemann bør bære ansvaret for skaden. På anlegget på land er det fjerningsselskapet som eier og driver virksomheten, og som således volder skaden. Det forholdet at kilden til skaderisikoen knytter seg direkte til rettighetshavers virksomhet, og at en rekke av de forholdene som utgjør en skaderisiko er typiske for petroleumsvirksomheten, gjør at skadevolderprinsippet også slår inn mot rettighetshaver.

På samme måte tilsier polluter pays-prinsippet og interessehensynet at den som driver og har inntektene fra en forurensende virksomhet bør kunne stilles til ansvar for eventuelle skader virksomheten påfører omgivelsene. Det er petroleumsvirksomheten og rettighetshaverne som i sin tid har skapt forurensningspotensialet til de utrangerte installasjonene som det arbeides med, og som har tjent på å benytte installasjonene i sin virksomhet. Samtidig kan det argumenteres for at det er fjerningsselskapet som er eier og driver av anlegget, og som tjener på å utføre selve rivningsarbeidet. Hvem som i dette tilfellet er «polluter», forurenseren, avhenger altså av hvilket perspektiv man anlegger for vurderingen. Når det gjelder spørsmålet om identifikasjon vil det mest sentrale likevel være at det er i rettighetshaverens interesse at innretningen er blitt bygget og brukt, og det er rettighetshavers virksomhet som har skapt behovet for å gjennomføre fjerningsarbeidet og de risikoer som følger med dette.

Som vi har sett er det først når rivningen på land starter at de største miljømessige utfordringene gjør seg gjeldende på grunn av bruken av miljøfarlige stoffer og at eksistensen av disse kan være dårlig dokumentert

og vanskelig å få oversikt over. Ut fra prevensjonshensynet er det mest naturlig å pålegge ansvar på den parten som kan implementere tiltak som i fremtiden vil minimere risikoen for at skade oppstår. På den ene siden kan det anføres at dette er rettighetshavergruppen. Det er rettighetshaver som har hatt rådighet over innretningen mens den har vært i bruk, og innretningens skadepotensiale følger direkte av petroleumsvirksomheten, som har blitt drevet av rettighetshaver. Ved å implementere rutiner slik at man i størst mulig grad får oversikt over hvor det er brukt stoffer som potensielt kan være miljøskadelige vil rettighetshaver bedre kunne kartlegge risikobildet i fjerningsfasen, og dermed redusere risikoen for skade. Ved om mulig å erstatte bruken av skadelige stoffer med mindre skadelige stoffer vil man ytterligere kunne minimere risikoen. På den andre siden kan det innvendes at prevensjonshensynet også tilsier at fjerningsselskapet må stå til ansvar, da disse også kan implementere sikkerhetsrutiner og teknologi på sitt anlegg som minimerer faren for skade på omgivelsene ved bearbeidelsen av innretningene. Det kan eksempelvis besluttes at arbeidet skal skje innendørs for å minimere spredning av støv og partikler fra skjærebrenning.

Det er tydelig at reelle hensyn kan tale for å pålegge ansvar både på rettighetshaver og fjerningsselskapet. Begge har en sterk tilknytning til virksomheten og skaderisikoen i sluttdisponeringsfasen. På mange måter ligner forholdet på situasjonen i byggefasen. Også i byggefasen foregår arbeidet på egne anlegg på land, som på samme måte som anleggene som hugger opp utrangerte innretninger er regulert også av annen lovgivning. Aktiviteten i byggefasen er også av en annen art enn den som foregår offshore under utvinningsfasen.

Det følger av petrl. § 1-6 at bygging og planlegging av innretning for utvinning av petroleum er omfattet av begrepet «*petroleumsvirksomhet*». Rettighetshaver vil med andre ord være ansvarlig for skader som skjer i forbindelse med bygging og planlegging blant annet etter bestemmelsen om solidarisk ansvar i petroleumsloven § 10-9. I forarbeidene begrunnes ønsket om å omfatte bygging og planlegging i begrepet «*petroleumsvirksomhet*» i at kontrollmyndighetene har behov for å stille krav av sikkerhetsmessig art allerede på planleggings- og byggestadiet. Ved å enga-

sjere seg på et tidlig tidspunkt vil myndighetene kunne medvirke til at sikkerhetsmessige krav implementeres så tidlig som mulig, slik at det unngås forsinkelser og omkostninger ved at tilleggsutrustninger eller ombygginger ellers må kreves før innretningen plasseres.¹⁴¹ Med andre ord er det et ønske om å sikre effektivitet ved utbyggingen og kontroll med implementering av sikkerhetskrav som var hovedgrunnen for at petroleumsloven ble gitt anvendelse på planlegging og bygging av innretninger. De nevnte hensynene begrunner imidlertid bare offentligrettslig reguleringer og pålegg, og ikke erstatningsansvar. Når det gjelder erstatningsansvaret er det interessehensynet og hensynet til å sikre at skadelidte får dekket sitt tap som fremstår som de mest fremtredende argumentene som begrunner et slikt ansvar. Innretningen er avgjørende for rettighetshavers produksjon og verdiskapning. Rettighetshaver bør derfor bære risikoen for de skader som måtte forårsakes under bygging og plassering av innretningen.

Lovgivers ønske om å sikre at avslutningen av virksomheten skjer på en måte som best mulig ivaretar samfunnsmessige hensyn er også årsaken til at avslutningen av petroleumsvirksomhet er underlagt detaljert regulering i petroleumsloven. Ved å holde rettighetshaver ansvarlig for alle stadiene av avslutningsprosessen oppnår man et kontinuerlig og tydelig ansvarsforhold. Interessehensynet og hensynet til å sikre at skadelidte får dekket sitt tap fremstår også i sluttdisponeringsfasen som et fremtredende argument for å holde rettighetshaver ansvarlig for skader som oppstår. Her kommer interessehensynet inn ved at innretningen har vært benyttet i en virksomhet som har skjedd i rettighetshavers interesse. Fjerningsarbeidet og de risikoer som dette medfører er en konsekvens av denne virksomheten. Rettighetshaver har inntektene av virksomheten og bør også ha risikoen for forurensningsskadene som den fører med seg, selv om disse i tid materialiserer seg etter at selve utvinningen av petroleum har opphørt. Denne argumentasjonen finner vi igjen i forarbeidene til bestemmelsene i petroleumsloven kapittel 7 om ansvar for skader som følger av utslipp av petroleum.¹⁴²

¹⁴¹ Jf. Ot.prp. Nr 72 (1982-1983) s. 37.

¹⁴² Jf. Ot.prp. nr. 72 (1982-1983) s. 72.

4.8.2.5 Samlet vurdering

Overfor har vi sett at de vanskeligste spørsmålene rundt ansvarsfordelingen mellom rettighetshaver og fjerningsselskap reiser seg i sluttdisponeringsfasen. For det første er det vanskelig å trekke grensen mellom hvilke aktiviteter som er «*petroleumsvirksomhet*» og hvilke som ikke er det ut fra ordlyden i de relevante bestemmelsene i petroleumsloven. Dette gjør at grensen for petroleumslovens anvendelsesområde blir utfordrende å trekke. For det andre gjør heller ikke en vurdering av de underliggende reelle hensyn at en av de involverte partene peker seg ut som klart mer nærliggende enn den andre til å bære risikoen for en skadeforvoldelse.

Det har imidlertid kommet frem at det ikke nødvendigvis er noen forskjell på de aktiviteter som skjer før innretningen tas inn til land og etter at den er ankommet anlegget på land. Man vil som hovedregel se flere av de samme operasjonene utført offshore under klargjørings- og fjerningsfasen som på land under sluttdisponeringsfasen. Dette tyder også på at det er liten grunn til å avgrense rettighetshavers ansvar til forhold som aktualiserer seg under de to første fasene av fjerningsarbeidet mens innretningen fortsatt befinner seg offshore.

De lovfestede erstatningsreglene bør der de åpner for tolkning i størst mulig grad ivareta underliggende prinsipper og hensyn. Ansvarssubjektet bør være det naturlige ansvarssubjektet i henhold til en konkret risikoavveining som også er den som best mulig kan ivareta de verdier som lovgiver har tillagt særlig verdi. Et nærmere blikk på aktivitetene som foregår og partenes tilknytning til disse i de ulike fasene av petroleumsvirksomheten har vist at flere erstatningsrettslige hensyn taler for å holde rettighetshaver ansvarlig for skader som oppstår gjennom hele fjerningsprosessen, til og med sluttdisponeringsfasen.

Som vi har sett går prevensjonshensynet igjen som et hensyn som taler for at rettighetshaver skal bære ansvaret for skader som oppstår under hele fjerningsprosessen. Dersom rettighetshaver holdes ansvarlig for avslutnings- og fjerningsprosessen i sin helhet, vil dette gi en sterkere oppfordring til å ha avslutningsfasen i tankene ved planlegging og bygging av innretninger og ved eventuelle modifieringsarbeider. Dette kan bidra til at innretningen blir konstruert og vedlikeholdt på en slik måte at en

senere fjerningsoperasjon blir mindre risikofylt. Det vil også gi en ekstra oppfordring til å holde oversikt over tilstedeværelsen av skadelige stoffer på innretninger slik at disse kan sikres best mulig. Da vil rettighetshaver ha et helhetlig og overordnet ansvar for innretningen gjennom hele dens livsløp – fra bygging til hugging.

Et annet fremtredende hensyn som tilsier at rettighetshaver bør holdes ansvarlig gjennom alle fasene av fjerningsarbeidet er interessehensynet. Rettighetshaver har hatt enorme økonomiske gevinster av petroleumsvirksomheten. Det fremstår derfor som rimelig at rettighetshaver også skal bære ansvaret for de skaderisikoene og negative konsekvensene som virksomheten påfører samfunnet. Dette må også innebære arbeidet med å rydde opp etter virksomheten og å bære risikoen for skade som følger med opprydningen. De fleste av disse risikoene er direkte og uløselig knyttet til innretningens tidligere bruk i petroleumsvirksomheten. Ut fra dette hensynet er det vanskelig å se noen grunn til at rettighetshavers ansvar for innretningen skal opphøre når innretningene flyttes over på skip eller når innretningene er fraktet inn til land. Også etter dette tidspunktet står store deler av disponeringsarbeidet igjen og det foreligger risiko for skade som stammer direkte fra petroleumsvirksomheten.

Samtidig som en rekke hensyn taler for at både rettighetshaver og fjerningsselskap skal holdes ansvarlig for avslutningsfasen i petroleumsvirksomheten, er det også hensyn som taler imot en slik løsning. Et hensyn som taler imot å holde begge parter ansvarlige er at det kan føre til dobbeltforsikring og dermed være lite samfunnsøkonomisk effektivt. Dersom bare en av partene holdes ansvarlige vil avslutningsfasen i petroleumsvirksomheten medføre lavere kostnader totalt sett.

Et annet argument mot å holde begge parter ansvarlige er at det kan føre til at den preventive effekten blir svakere dersom ansvaret spres på flere parter. På den andre siden er rettighetshaver og fjerningsselskapet i to helt ulike posisjoner med tanke på risikoeliminering. Fjerningsselskapet har i motsetning til rettighetshaver ingen mulighet til å påvirke konstruksjon eller drift av innretningen for å minimere risikoen for skade. Innretningens tilstand i det den tas ut av produksjon, og oversikten over hvilke miljøgifter som kan være tilstede, er forhold som ligger

innenfor rettighetshavers kontrollsfære. Fjerningsselskapet er imidlertid den som står nærmest til å iverksette tiltak på landanlegget, for eksempel å sørge for at arbeid som medfører høy forurensningsfare blir utført på et område med tett dekke og tak og eventuelle andre sikringstiltak mot utslipp, søl og spredning av miljøgifter. I forbindelse med slike tiltak er rettighetshavers posisjon og styringsmulighet mer avledet. Det fremstår etter dette som at det vil ha sterkere preventiv effekt å holde begge parter ansvarlige, ettersom partene kan implementere tiltak fra hver sin kant, og innenfor hvert sitt ekspertiseområde.

Petroleumsloven legger selv opp til et delt ansvar mellom rettighetshaver og hans oppdragstakere innenfor petroleumsvirksomheten. Gjennom bestemmelsen om solidarisk ansvar i petroleumsloven § 10-9 hefter rettighetshaver i samme omfang og solidarisk med sine oppdragstakere dersom de pådrar seg et erstatningsansvar. Det vil si at så lenge aktiviteten i fjerningsfasen kan betegnes som petroleumsvirksomhet, vil rettighetshaver bli solidarisk ansvarlig med sine oppdragstakere. Så lenge loven selv legger opp til et delt ansvar mellom oppdragsgiver og oppdragstaker kan det ikke legges for stor vekt på de potensielt negative sidene ved en spredning av ansvaret.

Å pålegge rettighetshaver et overordnet ansvar gjennom hele innretningens livsløp vil også være i tråd med to sentrale legislative hensyn som er blitt fremhevet flere ganger i loven og forarbeidene: For det første ønsket om en helhetlig regulering av petroleumsvirksomheten. Petroleumsloven skal være det sentrale lovverk for petroleumsvirksomhet knyttet til undersjøiske petroleumsforekomster og skal samlet reflektere de krav som stilles til den som driver slik virksomhet.¹⁴³ For det andre at rettighetshaver er den som er tildelt rettigheter og har det overordnede ansvaret for å drive petroleumsvirksomheten på en forsvarlig måte. Ved å trekke inn andre deltakere bør rettighetshaver ha styring og kontroll med utøvelsen av den samlede virksomheten for å sikre kompetanse og sikkerhet i alle ledd. Dette ansvaret bør vedvare inntil alle oppgaver i forbindelse med disponering av innretningen er gjennomført.

¹⁴³ Jf. Ot.prp. nr. 43 (1995-1996) s. 9.

5 Ansvar ved annen bruk offshore

5.1 Innledning

Petroleumsloven åpner for at innretninger som tas ut av bruk i stedet for å fjernes eller etterlates på stedes kan overdras til «*annen bruk*».¹⁴⁴ Det vil si at innretningen blir stående på sokkelen, og brukes videre til et annet formål enn petroleumsvirksomhet. Dette alternativet har ikke blitt anvendt på norsk sokkel per dags dato, men i forarbeidene nevner man at det blant annet kan være aktuelt å bruke tidligere petroleumsinnretninger til forskningsformål innenfor fiskeri eller meteorologi.¹⁴⁵ Man kan også tenke seg at en sokkel fra en oljeplattform blir brukt videre som sokkel for en vindmølle til havs. I det følgende blir spørsmålet hvordan erstatningsansvaret for eventuelle skader skal fordeles mellom rettighetshaver og den nye brukeren.

5.2 Ansvar etter petroleumsloven

Dersom en innretning overlates til annen bruk, er det den nye brukeren som blir ansvarlig for eventuell skade som blir forårsaket av den nye bruken. Ettersom det ikke lenger er petroleumsvirksomhet som drives fra innretningen, vil ikke den nye brukeren være omfattet av petroleumslovens regler. Et eventuelt erstatningskrav for skade som er voldt av den nye brukeren må fremmes på annet grunnlag. Ettersom det ikke er petroleumsvirksomhet som foregår, kommer petroleumsloven overhodet ikke til anvendelse, og heller ikke rettighetshaver kan holdes ansvarlig for skader som voldes mens den nye bruken pågår.

Man kan imidlertid tenke seg at forhold ved innretningen som stammer fra den tidligere bruken i petroleumsvirksomheten gjør at en skade materialiserer seg etter at den nye brukeren har tatt over. I et slikt tilfelle må det vurderes om rettighetshaver kan holdes ansvarlig for

¹⁴⁴ Jf. Petrl. § 5-1.

¹⁴⁵ Jf. Ot.prp. nr. 43 (1995–1996) s. 51.

skaden, og om den nye brukeren også kan holdes ansvarlig.

Et eksempel på en skade fra petroleumsvirksomheten kan være at avleiringer av miljøgifter etter en tid begynner å lekke ut fra et rør som ikke er fullstendig rensset og skader fiskebestanden og annet marint liv i området. Dette kan påføre fiskere i området et økonomisk tap. Petroleumsloven § 8-3 pålegger rettighetshaver et objektivt ansvar for forurensning og avfall fra petroleumsvirksomheten som forårsaker et økonomisk tap for norske fiskere, eller utgifter for å begrense eller avverge slik skade eller tap. En forurensningsskade som skissert over vil nokså klart falle inn under begrepet forurensning slik det er definert i § 8-1. Det dreier seg klart nok om forurensning som stammer fra petroleumsvirksomheten selv om skaden ikke materialiserer seg før etter at petroleumsvirksomheten har opphørt. Etter at den nye brukeren tar over innretningen vil det riktig nok ikke foreligge noen formell rettighetshaver. Så lenge skaden ble voldt på et tidspunkt da aktivitetene var regulert av petroleumslovgivningen, må imidlertid vurderingen av erstatningskravet ta utgangspunkt i forholdene på dette tidligere tidspunktet. Dette tilsier at petroleumsloven kommer til anvendelse og at siste rettighetshaver i et slikt tilfelle kan holdes ansvarlig etter bestemmelsen i § 8-3.

5.3 Ansvar etter forurensningsloven

Spørsmålet om fordeling av ansvar mellom rettighetshaveren og den nye brukeren oppstår også ved anvendelsen av reglene i forurensningsloven. Dersom det skjer et utslipp som stammer fra petroleumsvirksomheten, vil det være tidligere rettighetshaver eller den nye brukeren som skal holdes ansvarlig etter forurensningsloven? Både rettighetshaver og den nye brukeren kan sies å være «eier» av «*virksomhet som volder forurensningsskade*» og dermed oppfylle kriteriet i § 55.¹⁴⁶ Rettighetshaver er den som «*volder*» skaden etter § 55, selv om den først materialiserer seg etter at rettighetshavers virksomhet har opphørt. På det tidspunktet skaden ble voldt var rettighetshaver «eier» og «*driver*» av virksomheten og oppfylte dermed de øvrige ansvarskriteriene i § 55. Det erstatningsretts-

¹⁴⁶ Jf. Bugge s. 627 om en tilsvarende situasjon.

lige utgangspunktet er at det er ansvarssubjektet på det tidspunkt skaden blir voldt som er avgjørende. Dette taler for å holde tidligere rettighetshaver ansvarlig. Synspunktet finner også støtte i blant annet prevensjonshensynet og interessehensynet.¹⁴⁷ Dersom tidligere rettighetshaver også kan bli ansvarlig for skade som oppstår etter at han overlater innretningen til den nye brukeren vil det gi en sterkere oppfordring til å sørge for at skaderisikoen minimeres. Videre er det i rettighetshavers interesse at risikokilden har oppstått, og han har hatt stor økonomisk gevinst av den virksomheten som har forårsaket skaden. På den annen side kan innretningshensynet tale mot at tidligere rettighetshaver holdes ansvarlig for skade som skjer etter at han har overgitt innretningen til en annen og således ikke lenger har noen forbindelse til den. Dette hensynets vekt er imidlertid mindre i dette tilfellet enn ved salg av en vanlig eiendom eller anlegg, ettersom tidligere rettighetshaver fremdeles vil ha forpliktelser knyttet til innretningen etter at innretningen overdras.

Videre må det vurderes om også den nye brukeren kan holdes ansvarlig for en forurensningsskade som stammer fra petroleumsvirksomheten. Etter forurensningsloven § 55 er eieren eller den som driver et anlegg som volder forurensningsskade ansvarlig for denne skaden uten hensyn til skyld. I et slikt tilfelle vil imidlertid den nye brukeren presumtivt ikke ha kjennskap til skadepotensialet og han har heller ikke bidratt til at skaden har oppstått. Ordlyden tilsier likevel nokså klart at den nye brukeren kan holdes ansvarlig etter denne bestemmelsen. For forhold som dreier seg om eiendommer og anlegg på land er et hensyn bak en slik løsning blant annet at kjøpere av fast eiendom skal utvise større aktsomhet ved å undersøke eiendommen grundigere og bidra til å utvikle miljørevisjon.¹⁴⁸ Disse hensynene slår ikke like tungt inn når det gjelder en ny bruker av en petroleumsvirksomhet. Ved kjøpt av fast eiendom eller anlegg på land vil den nye brukeren for det første ha større praktisk mulighet til å kontrollere forholdene på eiendommen enn det som er tilfelle når det gjelder en offshoreinnretning. Både konstruksjonens utforming og det faktum at den er plassert til havs gjør en fullstendig

¹⁴⁷ Se tilsvarende Bugge s. 629.

¹⁴⁸ Jf. Bugge, s. 628.

kartlegging svært utfordrende. For det andre vil det ofte finnes begrenset informasjon om innretningens tilstand. Tidligere modifikasjoner av konstruksjonen og vanskelig tilgjengelighet gjør at dokumentasjonen av innretningens tilstand kan være mangelfull.

Petroleumslovens forarbeider nevner som eksempler på nye brukere meteorologer og fiskere. Slike brukere vil ha interesse av å bruke plattformen på grunn av dens beliggenhet, men den nye bruken vil være av en vesentlig ulik art enn petroleumsvirksomheten. Den nye brukeren vil kunne ha svært begrenset kunnskap om potensielle forurensningskilder, og liten mulighet til å føre kontroll med slike forhold sammenlignet med en kjøper eller leietaker av en fast eiendom på land. Dersom innretningen brukes som forskerstasjon vil denne bruken trolig ikke ha noe med gjenværende rørsystemer å gjøre, og den nye brukeren må kunne slå seg til ro med at disse er tilstrekkelig sikret. Dette tilsier at forholdene er annerledes enn hva som vil være normalsituasjonen etter forurensningsloven, og da slik at det synes å være mindre grunn til å holde den nye brukeren ansvarlig. Siden ordlyden i forurensningsloven klart tilsier at også den nye brukeren kan holdes ansvarlig, må imidlertid dette også bli konklusjonen.

5.4 Ansvar for sluttdisponering etter annen bruk

Petroleumsloven § 5-3 inneholder en bestemmelse om at rettighetshaver og eier i fellesskap med den nye brukeren er forpliktet til å sørge for at fremtidige disponeringsvedtak blir gjennomført. Når den nye bruken opphører, er altså tidligere rettighetshaver sammen med den nye brukeren ansvarlig for å sørge for at innretningen blir endelig disponert, hvilket som hovedregel vil si fjerning.

Den nye brukeren vil ikke nødvendigvis ha teknisk eller økonomisk kompetanse til alene å skulle sørge for fremtidig fjerning, og det er derfor naturlig at rettighetshaver og eiers ansvar ikke faller bort ved overdragelsen av innretningen. Et annet moment er at rettighetshaver ville «slippe billig unna» ved å kunne overlate bruken til en annen og på den måten fri seg fra alt ansvar knyttet til det etterfølgende fjerningsoppdraget.

Ved bruk til et annet formål på sokkelen er altså rettighetshaver og eier sammen med den nye brukeren ansvarlige for å gjennomføre fremtidige disponeringsvedtak. Det forutsettes at det fremtidige disponeringsvedtaket som det siktes til skal fattes med hjemmel i samme bestemmelse i petroleumsloven. Annen bruk enn til petroleumsvirksomhet vil imidlertid føre til at innretningen ikke lenger omfattes av petroleumsloven.¹⁴⁹ Ettersom petroleumsloven ikke kommer til anvendelse, mangler hjemmelen til departementet for å fatte disponeringsvedtak. Å fatte vedtak om en innretning som ikke brukes til petroleumsvirksomhet vil ligge utenfor petroleumsmyndighetens ansvars- og myndighetsområde. En tenkelig løsning på problemet kan være å tolke bestemmelsen i § 5-3 slik at den gir petroleumsmyndighetene hjemmel til å fatte vedtak om disponering også etter at den nye bruken opphører. Det ville i så fall være å strekke ordlyden i § 5-3 langt utenfor den naturlige forståelsen av ordlyden, men vil på den annen side føre til en hensiktsmessig løsning. Petroleumsmyndighetene har erfaring med vedtak om fjerning av denne typen innretninger og de nasjonale og folkerettslige kravene til fjerning.

En annen tenkelig løsning er at departementet ved overlatelse av innretningen til annen bruk, vil kunne innta et vilkår i det første disponeringsvedtaket om at når den nye bruken opphører skal det utarbeides en ny disponeringsplan etter petroleumsloven § 5-3, med påfølgende vedtak fra departementet.¹⁵⁰ Bestemmelsen i § 5-3 første ledd gir departementet hjemmel til å stille vilkår i forbindelse med disponeringsvedtak. Det er fastslått i forarbeidene at slike vilkår kan rette seg mot den etterfølgende bruk eller de deler av innretningen som eventuelt blir etterlatt. Slik kan man sikre at innretningen til syvende og sist blir disponert på forsvarlig måte og i tråd med folkeretten.

Samlet sett fremstår det som at overlatelse av en gammel innretning til annen bruk kan føre til en lite gunstig situasjon for begge parter. Den nye brukeren kan holdes ansvarlig for forurensningsskader som stammer

¹⁴⁹ Jf. Petrl § 1-4. Det er også uttrykkelig sagt i Ot.prp. nr. 43 (1995-1996) s. 23 at annen bruk vil føre til at petroleumsloven ikke lenger kommer til anvendelse.

¹⁵⁰ Jf. Ot.prp. nr. 43 (1995-1996) s. 21.

fra petroleumsvirksomheten til tross for at det vil være svært krevende å få oversikt over potensielle forurensningsrisikoer og å forhindre at en forurensning skjer. Dette kan utgjøre en stor risiko for den nye brukeren. I tillegg vil den nye brukeren påta seg en enorm økonomisk byrde ved at han blir medansvarlig for den etterfølgende disponeringen av innretningen. Rettighetshaver vil på sin side ikke bli fri fra ansvaret for endelig disponering av innretningen etter at den nye bruken opphører. Således vil han ha en fremtidig forpliktelse hengende over seg mens den nye bruken pågår. I tillegg må begge parter være oppmerksomme på at innretningens struktur kan svekkes mens den nye bruken pågår. For å unngå at den senere fjerningen blir mer risikabel og kostnadskrevede må den vedlikeholdes tilstrekkelig mens den nye bruken pågår. Hvem som skal bære ansvaret for vedlikehold av innretningen mens den nye bruken pågår er ikke regulert i loven. Samlet sett synes ansvarsforholdene ved et slikt disponeringsalternativ å skape svært dårlig forutberegnelighet både for rettighetshavere og potensielle andre brukere.

Dersom en innretning blir besluttet tatt inn til land for så å tjene et annet formål vil petroleumsloven og bestemmelsene om avslutning av virksomheten ikke komme til anvendelse, ettersom den nye bruken ikke vil være i petroleumsvirksomheten. Siden innretningen allerede er fraktet bort fra sin opprinnelige plassering offshore, er det heller ikke behov for å fatte noe fremtidig disponeringsvedtak. For eksempel ble understellet fra plattformen Maureen, som tidligere var plassert i britisk sektor, gitt et nytt liv som fundament for en kai ved Leirvik på Stord.¹⁵¹ Dersom denne på et tidspunkt skal rives vil denne operasjonen dekkes av andre lovregler, og Olje- og energidepartementet vil naturligvis ikke være involvert.

¹⁵¹ Jf. Gunnleiv Hadland, «Fjerning av oljeinstallasjoner i Nordsjøen», *Norsk oljemuseum Årbok 2006*, s. 33.

6 Ansvar ved etterlatelse

6.1 Innledning

Ved disponering av store betonginnretninger eller plattformer som er havarerte, kan fjerning fra sokkelen medføre så store tekniske og sikkerhetsmessige utfordringer at det ikke anses forsvarlig å iverksette slike tiltak.¹⁵² I visse tilfeller kan en samlet vurdering av kostnad, risiko og miljøpåvirkning også tilsi at etterlatelse er den mest gunstige løsningen. Særlig eldre betongkonstruksjoner kan være svært kompliserte og ressurskrevende å fjerne, og vil i mange tilfeller medføre en uakseptabel risiko for skade. I slike tilfeller kan det besluttes at innretningen skal bli stående på feltet.¹⁵³

6.2 Ansvar etter petroleumsloven

Det følger av petrl. § 5-4 at dersom departementet beslutter at en innretning skal etterlates på sokkelen, er rettighetshaver og eier ansvarlige for skader som voldes forsettlig eller uaktsomt i forbindelse med den etterlatte innretningen. For alle de alternative disponeringsmåtene, også der en innretning besluttes etterlatt på sokkelen, er det rettighetshaver og eier som er ansvarlige for gjennomføringen av disponeringsvedtaket etter § 5-3. Med «*gjennomføringen av disponeringsvedtaket*» må man i denne sammenhengen forstå de pliktene som knytter seg til etterlatte innretninger. Dette omfatter blant annet nødvendig merking og tilsyn med innretningen for å sikre sikkerhet til sjøs.¹⁵⁴ En slik forståelse av bestemmelsen henter støtte i forarbeidene der det uttales at «*[i] den grad det knyttes plikter til etterlatte innretninger, regnes imidlertid dette også som*

¹⁵² Jf. Ot.prp. Nr. 43 (1995-1996) s. 19-20.

¹⁵³ Utgangspunktet er imidlertid at alle plattformer skal fjernes. Vedtak om etterlatelse krever etter reglene i OSPAR-traktaten ikke bare nasjonal godkjenning, men må også gjennom en konsultasjon med de øvrige partene til traktaten, jf. OSPAR Desicion 98/3 art. 4.

¹⁵⁴ Jf. Oljeindustriens landsforening, «Ansvar ved etterlatte innretninger», s. 4.

en del av avslutningen som inngår i begrepet petroleumsvirksomhet.»¹⁵⁵

Det mest nærliggende skadealternativet ved etterlatte innretninger er at et fartøy kan komme til å kolliderer med innretningen. Spørsmålet blir om rettighetshaver kan bli ansvarlig for en slik skade. Sikkerhetssonen rundt den etterlatte innretningen vil bli opprettholdt, noe som gjør at sannsynligheten for at det skjer en kollisjon blir vesentlig redusert. Det kreves normalt ikke at sikkerhetssoner skal merkes.¹⁵⁶ Dette er fordi disse sonene burde være kjent ved etableringen, da kunngjøring av sikkerhetssone skal oversendes Statens Kartverk som skal sørge for kunngjøring i [*«Etterretninger for sjøfarende»*] og i fiskeripressen etter rutiner som er fastsatt av Arbeidsdepartementet.¹⁵⁷ Man anser også at den sikkerhetsmessige verdien av merkingen er liten. Merkebøyene kan dessuten slite seg, og kan på den måten utgjøre en fare for innretninger og fartøy.

Sikkerhetssonen rundt plattformen vil således være etablert og kunngjort før produksjonsstart, og rettighetshaver trenger ikke å foreta seg noe i forbindelse med avslutningen, ettersom sikkerhetssonen vil fortsette å gjelde som før. Selve innretningen må imidlertid merkes med navigasjonshjelpemiddel som lys og elektronisk merking. Dersom det ikke installeres tilstrekkelige navigasjonshjelpemidler eller rettighetshaver ikke vedlikeholder disse, vil dette trolig være erstatningsbetingende etter petrl. § 5-4 dersom det skulle føre til skader på andre fartøy.

Innretningen vil med tiden bli brutt ned av elementene. For at denne nedbrytningen skal skje på en kontrollert måte vil rettighetshaver også ha ansvar for å føre tilsyn med innretningens tilstand og om nødvendig iverksette vedlikeholdstiltak eller endre merkingen av området dersom nedbrytningen skjer på en slik måte at det medfører økt risiko for andre brukere av havet.¹⁵⁸ Dersom store deler av innretningen løsner og blir liggende på havbunnen og fraktet utenfor sikkerhetssonen av havstrømmene, kan dette medføre en risiko for skade på andre brukere av havet. Dersom en slik skade oppstår og det kan påvises mangelfullt ettersyn

¹⁵⁵ Jf. Ot.prp. nr. 43 (1995–1996) s. 29.

¹⁵⁶ Jf. Rammeforskriften § 60.

¹⁵⁷ Jf. Rammeforskriften § 61.

¹⁵⁸ Jf. Ot.prp. nr. 43 (1995–1996).

med innretningen i forhold til hva som kan forventes ut fra innretningens plassering og de til en hver tid teknologiske forutsetninger, vil trolig dette kunne være ansvarsbetingende i henhold til § 5-4, slik at et erstatningskrav kan rettes mot rettighetshaver.

En slik forsøpling av havbunnen vil i første rekke kunne være til hinder for fiskere ved at tråler og annet utstyr henger seg fast og blir ødelagt. Disse vil kunne rette krav etter en særregel i petrl. § 8-5 som pålegger rettighetshaver et objektivt ansvar for innretninger som volder skade. For at denne regelen skal komme til anvendelse på etterlatte innretninger må man også tolke begrepet rettighetshaver utvidende, ettersom det ikke vil foreligge noen formell rettighetshaver.

Dersom det skjer et utslipp av petroleum fra en etterlatt brønn eller annen innretning, blir spørsmålet om skader et slikt utslipp medfører kan kreves dekket etter reglene i petroleumsløven kapittel 7. Etter at innretningen er etterlatt vil det ikke foreligge noen formell rettighetshaver. Som omtalt tidligere under punkt 4.2 synes det imidlertid ikke å være noen tungtveiende grunn til å legge avgjørende vekt på dette. De argumentasjonslinjene som begrunner at rettighetshaver i utgangspunktet skal bære ansvaret for forurensningsskader som følger av utslipp av petroleum, opphører ikke å gjøre seg gjeldende selv om utvinningstillatelsen opphører. Dersom det foreligger en risiko for utslipp av petroleum fra etterlatte innretninger, vil denne risikoen være et resultat av den petroleumsvirksomheten som rettighetshaver har drevet fra innretningen. Det kan imidlertid synes urimelig å pålegge et objektivt ansvar for forurensningsskader som skal vedvare i ubegrenset tid etter at rettighetshavers virksomhet har opphørt. På den annen side vil rettighetshaver som vi har sett være forpliktet til å føre tilsyn med den etterlatte innretningen og å vedlikeholde den, og vil således fremdeles ha en aktiv tilknytning til den etterlatte innretningen. Konklusjonen blir derfor at rettighetshaver bør kunne holdes ansvarlig etter reglene i petrl. kapittel 7 for utslipp av petroleum fra etterlatte innretninger også etter at utvinningstillatelsen er utløpt.

6.3 Ansvarets varighet

Et interessant moment i forbindelse med ansvaret for etterlatte innretninger er varigheten av ansvaret. Etterlatte deler av innretninger kan bestå i flere hundre år før de brytes ned av elementene.¹⁵⁹ Det er ikke inntatt noen begrensning i ansvarets varighet i petroleumsloven. Utgangspunktet er at ansvaret består så lenge innretningen befinner seg på sokkelen, med andre ord til evig tid, eller fram til innretningen til slutt brytes fullstendig ned av elementene.

Da det nye kapittel 5 om avslutningsfasen i petroleumsvirksomheten skulle utformes, foreslo lovutvalget at staten alltid skulle overta eierskapet til etterlatte innretninger.¹⁶⁰ Utvalget viste til at ansvarsperioden kunne bli meget lang, og dette kunne gjøre det problematisk å plassere ansvaret hos rettighetshaverne, blant annet fordi rettighetshavere kan nedlegge sin virksomhet i Norge slik at det kan by på problemer å få dekket de deler av et eventuelt erstatningsbeløp som faller på dem.

Dette forslaget ble ikke fulgt opp i proposisjonen, der det uttales at *«[s]elskapene som eier innretningene har både finansiell styrke til å bære kostnadene forbundet med et slikt ansvar, og teknisk kompetanse til å utføre nødvendige tiltak og ettersyn»*.¹⁶¹ Proposisjonen drøfter imidlertid ikke problemene som kan følge med et så langvarig ansvar.

I praksis kan det oppstå problemer med å pålegge et så langvarig ansvar på et selskap. Etterlatte deler av innretninger kan som nevnt bestå i flere hundre år før de brytes ned av elementene, mens svært få private selskaper har en tilsvarende lang levetid. Videre hersker det stor usikkerhet rundt hvor lenge det vil være oljevirksomhet i Nordsjøen. For det første vet man ikke med sikkerhet hvor mye olje som finnes på kontinentalsokkelen, og i tillegg kan det tenkes at klimaendringer, politisk press eller synkende etterspørsel etter petroleum vil føre til at driften fases ut før reservene går tomme. Myndighetene kan stille krav om en form for garanti dersom et selskap avslutter virksomheten i Norge, men

¹⁵⁹ Jf. Rapport fra Oljeindustriens landsforening, «Ansvar ved etterlatte innretninger», 1998, s 6.

¹⁶⁰ Jf. NOU 1993:25 s. 28.

¹⁶¹ Jf. Ot.prp. nr 43 (1995-1996) s. 23.

med de lange tidshorizontene og det relativt store antallet selskaper som er involvert, kan det føre til svekket økonomisk sikkerhet, økt juridisk uklarhet og administrativ kompleksitet å legge ansvaret for etterlatte innretninger på private selskaper.¹⁶² Staten har på den annen side tilstrekkelig stabilitet og kompetanse til å påta seg et slikt ansvar. Hensynet til utenforstående tredjemenn og til miljømessig forsvarlig håndtering av problemene knyttet til etterlatte innretninger tilsier at staten er best egnet til å ta ansvaret for etterlatte innretninger og derved ansvaret for vedlikeholdsforpliktelser og eventuell fremtidig fjerning.

Selv om hovedregelen etter gjeldende rett er at ansvaret blir hos siste eier og rettighetshaver, åpner loven for at det kan avtales mellom rettighetshaverne og eierne på den ene side og staten på den andre side at fremtidig vedlikehold og ansvar skal overtas av staten mot en avtalefestet økonomisk kompensasjon.¹⁶³ I tråd med de argumentene som er presentert overfor fremstår det som den beste løsningen at staten overtar ansvaret for innretninger som etterlates.

6.4 Ansvar etter forurensningsloven

Som vi har sett over i punkt 2.2, er det kun norske fiskere som kan kreve erstatning etter reglene i petroleumsløven § 8-3, og ansvarsregelen i § 7-3 om forurensningsskade gjelder kun forurensning som er et resultat av en utstrømming av petroleum. Forurensningsskader som ikke skyldes utslipp av petroleum og som rammer andre enn norske fiskere er ikke særskilt regulert i petroleumsløven. I slike tilfeller må altså et erstatningskrav mot rettighetshaver bygge på andre regler. Spørsmålet blir således om også siste rettighetshaver vil kunne holdes ansvarlig etter forurensningsloven § 55.

Vilkåret for at rettighetshaver skal kunne holdes ansvarlig for forurensningsskader er som vi har sett at han må eie innretningen og samtidig «drive, bruke eller inneha» den.¹⁶⁴ Når innretningen er etterlatt på sokkelen

¹⁶² Jf. Oljeindustriens landsforening, «Ansvar ved etterlatte innretninger», s. 8.

¹⁶³ Jf. Petrl. § 5-4 fjerde ledd.

¹⁶⁴ Jf. Forurl. § 55.

vil det ikke være noen aktivitet på den bortsett fra eventuelt vedlikeholdsarbeid. Det aktuelle alternativet er altså å «*inneha*» innretningen. En naturlig forståelse av å «*inneha*» er at vedkommende må besitte eller ha rådighet over den forurensende innretningen. Rettighetshaver «*innehar*» en etterlatt innretning, ettersom han vil være pålagt ansvaret for å vedlikeholde den. Dersom det skjer en forurensningsskade som ikke blir omfattet av petroleumslovens særlige regulering av forurensningsskader, kan rettighetshaver holdes ansvarlig etter reglene i forurensningsloven.

7 Forholdet mellom de ulike ansvarsgrunnlagene

7.1 Forhold mellom bestemmelsene

Flere av ansvarsreglene i petroleumsloven kan i utgangspunktet komme til anvendelse på samme forhold. Spørsmålet blir hvordan de ulike erstatningsreglene skal anvendes i forhold til hverandre. Forholdet mellom bestemmelsene om forurensningsansvar i § 8-3 og § 7-3 fremgår av petroleumsloven § 8-1. Det saklige virkeområdet til kapittel 8 er begrenset slik at det ikke gjelder for de typene forurensningsskader som er regulert i kap. 7. Det er altså ingen overlapping i virkeområdene til § 7-3 og § 8-3. I avslutningsfasen kommer imidlertid bestemmelsen i § 5-4 inn. § 5-4 gjelder alle skader og ulemper i avslutningsfasen. Ettersom § 5-4 bygger på uaktsomhet, vil ikke vurderingen av erstatningskravet være den samme om man bygger på § 5-4 som etter § 7-3 eller § 8-3. Dersom det skjer en forurensningsskade under avslutningsfasen, blir spørsmålet om forholdet skal reguleres av uaktsomhetsansvaret i § 5-4 eller av det objektive ansvaret i § 7-3 eller § 8-3. Svaret finner man i forarbeidene til § 5-4. Her fremgår det at «[a]nsvaret [etter § 5-4] kommer i tillegg til og ikke som erstatning for andre ansvarsregler i loven. Bestemmelsen begrenser med andre ord ikke rekkevidden for erstatningsreglene i kapittel 7 og 8».¹⁶⁵ Resultatet må dermed bli at bestemmelsene i § 7-3 og § 8-3 vil gå foran § 5-4 så langt de gjelder, mens § 5-4 gjelder for alle øvrige skader.

I utgangspunktet synes både petroleumslovens og forurensningslovens regler å kunne få anvendelse på aktivitetene i avslutningsfasen av petroleumsvirksomhet. Spørsmålet blir hvordan de ulike ansvarsgrunnlagene anvendes i forhold til hverandre. Forurensningsloven inneholder en bestemmelse der det fremgår at erstatningsreglene kan vike tilbake for andre regler. Det følger av forurl. § 53 at «[k]apitlet her gjelder plikten til å betale erstatning for forurensningsskade, for så vidt ansvarsspørsmålet

¹⁶⁵ Jf. Ot.prp. nr. 43 (1995-1996) s. 52.

ikke er særskilt regulert i annen lovgivning». Hva som egentlig ligger i at noe er «*særskilt regulert*», er gjenstand for tolkning og har vært drøftet i teorien. I det følgende vil det bli drøftet hvordan erstatningsreglene i forurensningsloven får anvendelse i forhold til bestemmelsene i petroleumsloven.

Det følger av forarbeidene til bestemmelsen i § 53 at «*særskilt regulert*» først og fremst tar sikte på særreguleringer av erstatningsgrunnlaget og ansvarssubjektet når det gjelder forurensningsskader. Her nevnes daværende petrl. § 39 som eksempel på en bestemmelse som vil gå foran reglene i forurensningsloven. Daværende § 39 er den samme regelen som i dag fremgår av bestemmelsene i petroleumsloven kapittel 7 om erstatning for forurensningsskade. I petroleumsloven § 7-4 er det presisert at «*[e]rstatningsansvar mot rettighetshaver for forurensningsskade kan bare gjøres gjeldende etter reglene i denne lov*». For forurensningsskader innen petroleumsvirksomheten som stammer fra utslipp eller utstrømming av petroleum vil altså petroleumslovens egne regler ha forrang. Dette innebærer for eksempel at petroleumsloven kapittel 7 sine særregler om ansvarskanalisering vil gå foran forurensningslovens regler som «*særskilt reguler[ing]*». De ansvarssubjektene som fritas for ansvar etter petroleumslovens kapittel 7, kan dermed ikke holdes ansvarlige med grunnlag i forurensningsloven.

Det fremgår videre av forarbeidene at forurensningsloven så langt den passer må kunne supplere slike særlige ansvarsregler i andre lover, der tilsvarende regler som i forurensningsloven ikke finnes. For rettighetshaver, som er den ansvarlige etter petroleumslovens regler, vil forurensningslovens regler kunne supplere reglene i petroleumsloven, slik at for eksempel også skader på allemannsretter kan kreves erstattet i tråd med bestemmelsen i forurl. § 58.¹⁶⁶

Bestemmelsene om erstatning for skader påført norske fiskere i petroleumsloven kap. 8 vil også gå foran bestemmelsene i forurensningsloven. Forurensningslovens regler vil ikke kunne gis anvendelse på disse situasjonene, ettersom petroleumslovens særregler regulerer

¹⁶⁶ Jf. Nygaard (1997) s. 787.

både ansvarsgrunnlag, ansvarssubjekt og oppgjørsmåte.¹⁶⁷

Hvordan forholder så forurensningslovens erstatningsregler seg til den mer generelle bestemmelsen i petrl. § 5-4 som gjelder i avslutningsfasen? Reglene i kapittel 7 og 8 vil som vi har sett gis forrang foran både forurensningsloven § 55 og foran petroleumsloven § 5-4. Spørsmålet blir om også § 5-4 skal gis forrang foran forurensningsloven § 55. I motsetning til bestemmelsene i petroleumsloven kapittel 7 og § 8-3, gjelder ikke bestemmelsen i § 5-4 kun for forurensningsskader, men enhver form for skade og ulempe. Uttrykket «*særskilt regulert*» i forurensningsloven § 53 gjelder imidlertid ikke kun for regler som utelukkende retter seg mot forurensningsskade. Det kan likevel innvendes at bestemmelsen i petrl. § 5-4 er for generell til at man kan snakke om noen særskilt regulering. I teorien er det også lagt til grunn at forurensningslovens regler ikke skyves til side selv om et forhold fanges opp av alminnelige erstatningsregler, også der disse er lovfestede.¹⁶⁸ Nygaard mener blant annet at arbeidsgiveransvaret i skadeserstatningsloven § 2-1 og rederansvaret i sjøloven § 151¹⁶⁹ er for generelle til at disse skal gå foran erstatningsreglene i forurensningsloven. Resultatet må bli det samme for petroleumsloven § 5-4, siden bestemmelsen på samme måte som rederansvaret i § 151 er svært generelt utformet.¹⁷⁰

Konklusjonen blir at petroleumslovens særregler om forurensningsskade i kapitlene 7 og 8 vil gå foran forurensningsloven. Forurensningslovens erstatningsregler vil imidlertid ha forrang foran det generelle culpa-ansvaret i § 5-4. Det vil si at alle reglene som særskilt regulerer forurensningsskade vil gå foran den generelle erstatningsregelen i § 5-4 så langt de gjelder.

¹⁶⁷ Jf. Ot.prp. nr. 33 (1988-1989) s. 100.

¹⁶⁸ Jf. Falkanger s. 160 og Nygaard (1997) s. 787.

¹⁶⁹ Lov 24. juni 1994 nr. 39 om sjøfarten.

¹⁷⁰ Hammer mfl. legger også til grunn at forurensningsloven § 55 for forurensningsskader vil gå foran reglene i petrl. § 5-4, jf. s. 461.

7.2 Betydningen av å skille mellom ulike ansvarsgrunnlag

Som vi har sett kan et erstatningskrav bygge på ulike ansvarsgrunnlag. Vi har også sett at anvendelsesområdet til de ulike bestemmelsene til dels overlapper. I det følgende vil betydningen av å skille mellom ulike ansvarsgrunnlag bli oppsummert.

For det første er det verdt å understreke at ansvarsreglene i petroleumsloven pålegger rettighetshaver et ansvar for selvstendige oppdragstakere som går lenger enn alminnelig erstatningsrett. Rettighetshaver skal ha det overordnede ansvaret for å drive petroleumsvirksomheten på en forsvarlig måte i alle faser av arbeidet. Etter reglene i petroleumsloven holdes rettighetshaver direkte ansvarlig for feil begått av sine oppdragstakere. Det er ikke klart i hvilken grad man kan stille opp et slikt oppdragsgiveransvar etter alminnelig erstatningsrett.

Når det gjelder forurensningsskader vil det i visse tilfeller være av stor betydning hvilke erstatningsregler et krav bygges på. Som vist under punkt 2.2, har de erstatningsreglene i petroleumsloven og forurensningsloven som særskilt retter seg mot forurensningsskader (forurl. § 55 og petrl. §§7-3 og 8-3) et utvidet skadebegrep i forhold til det som følger av alminnelig erstatningsrett og av de øvrige erstatningsreglene i petroleumsloven (§5-4 og § 10-9). Skadebegrepet i disse bestemmelsene omfatter også utgifter til tiltak for å begrense eller avverge forurensningsskader, og er i motsetning til de fleste erstatningsregler ikke strengt knyttet til økonomiske kriterier. Der naturområder har blitt ødelagt vil skadelidte med andre ord kunne få bedre dekning ved å fremme krav etter en bestemmelse som gjelder forurensningsskade enn etter alminnelige erstatningsregler.

Videre har vi sett at reglene om erstatning for forurensningsskade i petroleumsloven kapittel 7 og 8 vil gå foran reglene i forurensningsloven så langt de gjelder. Forurensningsreglene i petroleumsloven er nokså spesifikt utformet, og dekker hovedsakelig de mest typiske skadene som kan oppstå i forbindelse med petroleumsvirksomhet offshore. Reglene i forurensningsloven har en bredere definisjon av forurensning enn de i kapittel 7 i petroleumsloven, og er ikke begrenset til å gjelde en begrenset

gruppe skadelidte. Dette gjør at forurensningslovens regler vil passe bedre på de skadene som kan tenkes å oppstå i sluttdisponeringsfasen.

Det kan også ha betydning for ansvarsforholdet at ansvarssubjektet utpekes på forskjellig måte i de to ulike lovene. Etter petroleumsløven er det kun rettighetshaver som kan holdes ansvarlig, og ansvaret påhviler rettighetshaver så lenge det dreier seg om «*petroleumsvirksomhet*». Avgrensingen skjer dermed hovedsakelig ut fra hvilken aktivitet som foregår. I forurensningsloven er det på sin side avgjørende hvem som «*eier*» og «*driver, bruker eller innehar*» kilden til forurensning. I en del tilfeller i avslutningsfasen vil rettighetshaver kunne holdes ansvarlig etter begge disse lovene. Dersom rettighetshaver selger innretningen til fjernings-selskapet vil han imidlertid ikke være omfattet av den kretsen av ansvars-subjekter som forurensningsloven § 55 angir. Når det gjelder reglene i forurensningsloven kan altså rettighetshaver fri seg fra ansvar ved å inkludere et salg i fjerningskontrakten. For ansvaret etter petroleumsløven er det derimot ingen slik kobling mellom eierskap og ansvar. Petroleumsløven § 5-4 retter seg mot den som er forpliktet til å gjennomføre disponeringsvedtaket, uavhengig av et eventuelt senere salg.

Gjennom oppdragsgiveransvaret i § 10-9 vil rettighetshaver også bli solidarisk ansvarlig med oppdragstakere som pådrar seg erstatningsansvar etter andre regler. Selv om rettighetshaver selger innretningen og dermed ikke kan holdes direkte ansvarlig gjennom reglene i forurensningsloven, vil han bli solidarisk ansvarlig dersom et krav etter de samme reglene rettes mot fjerningsselskapet som utfører oppdrag for ham.

8 Avsluttende betraktninger

Avslutningsfasen i petroleumsvirksomheten medfører en stor risiko for at tredjemann påføres en skade. Særlig i fremtiden når man forventer å se en stor økning i antall innretninger som skal tas ut av bruk, vil det trolig oppstå flere situasjoner der etterlatte innretninger eller innretninger som er i ferd med å fjernes volder skade på omgivelsene. Det er dermed behov for klare ansvarsregler som tydeliggjør hvem skadelidte har mulighet til å rette krav mot. Dersom erstatningsreglenes forebyggende virkning skal føre til samfunnsøkonomisk effektivitet, må den ansvarlige ha full informasjon om alle kostnader som kan inngå i et potensielt erstatningsansvar.¹⁷¹ Klare ansvarsregler vil videre kunne bidra til at den potensielt ansvarlige fører økt tilsyn med virksomheten og retter oppmerksomhet mot minimering av risiko for skade. Behovet for klare ansvarsregler er også understreket i forarbeidene til kapittel 5 i petroleumsloven. Likevel synes dagens situasjon å gi opphav til en rekke uavklarte problemstillinger.

En del av årsaken til at ansvarsforholdene i avslutningsfasen er vanskelige å fastlegge er at et erstatningskrav kan bygge på mange ulike ansvarsgrunnlag. Bare i petroleumsloven finner vi fire ulike lovbestemmelser om erstatningsansvar som i varierende grad overlapper med hverandre. Det er for eksempel vanskelig å danne seg et klart bilde av hvordan bestemmelsene i henholdsvis § 10-9 og § 5-4 skal forholde seg til hverandre. Begge bestemmelsene pålegger rettighetshaver et ansvar for oppdragstakeres erstatningsbetingende handlinger. Bestemmelsen i § 5-4 forutsetter at det må være utvist uaktsomhet, mens § 10-9 kan bygge på ethvert ansvarsgrunnlag, både objektivt og uaktsomhetsansvar, lovfestet eller ulovfestet. § 10-9 pålegger et solidarisk ansvar, mens § 5-4 kun legger ansvaret på rettighetshaver. Forholdet mellom bestemmelsene er ikke nærmere klarlagt i forarbeidene. I tillegg kan rettighetshaver pådra seg ansvar etter andre ansvarsgrunnlag utenfor petroleumsloven, blant annet på grunnlag av forurensningslovens regler, arbeidsgiveran-

¹⁷¹ Jf. Bugge s. 99.

svar, ulovfestede erstatningsregler og så videre. Dette «lappeteppet» av ansvarsgrunnlag gjør fastleggingen av gjeldende rett komplisert. På denne bakgrunn kan det argumenteres for at en bedre løsning ville være å pålegge rettighetshaver et generelt lovfestet ansvar for skadeforvoldelser i petroleumsvirksomheten.¹⁷²

Både når det gjelder erstatningsreglene i forurensningsloven og petroleumsloven er det vanskelig å slutte klart ut fra ordlyden i bestemmelsene hvorvidt rettighetshaver kan holdes ansvarlig i alle fasene av avslutningen av petroleumsvirksomheten, særlig når en innretning skal fjernes.

Når det gjelder petroleumsloven er det vanskelig å fastslå grensene for lovens virkeområde når en innretning skal fjernes. Heller ikke forarbeidene gir noen tilfredsstillende veiledning på dette punktet, til tross for at det presiseres at regelverket klart må plassere ansvaret for skader innretningen kan volde gjennom hele avslutningsfasen. Problemet er at hverken lovteksten eller forarbeidene gir noen klar avgrensning av hvilke aktiviteter som skal være omfattet av avslutningsfasen, og dermed rettighetshavers ansvarsområde. Som vi har sett er denne grensen ikke enkel å trekke ut fra de aktivitetene som foregår eller de underliggende hensyn, og løsningen er ikke åpenbar.

Ved utformingen av lovens § 1-4 som angir virkeområdet var det trolig ikke erstatningsansvar man hadde i tankene. Plasseringen av erstatningsansvar etter alminnelige erstatningsrettslige argumentasjonslinjer vil ikke nødvendigvis ha noe å gjøre med hvilken aktivitet som til en hver tid foregår, men i større grad være knyttet til vurderinger av hvem som har interesse av den virksomheten som skaden springer ut av, hvem som er best i stand til å iverksette preventive tiltak, og hvem som best kan sikre skadelidte dekning for sitt krav. En avgrensning av rettighetshavers ansvar i avslutningsfasen ut fra begrepet «*petroleumsvirksomhet*» kan derfor være lite heldig. De lovfestede erstatningsreglene bør i størst mulig grad ivareta de underliggende prinsipper og hensyn slik at ansvarssubjektet loven peker ut samsvarer med de argumentasjonslinjene som ligger bak erstatningsretten.

¹⁷² Bull (1988) argumenterer også for en slik løsning på s. 21.

I det foregående har det blitt argumentert for at rettighetshavers ansvar etter petroleumsloven bør vedvare helt til sluttdisponeringsfasen er gjennomført, med et mulig opphold i de tilfellene der transporten inn til land skjer i containere. Lovteksten og forarbeidsuttalelsene om lovens virkeområde gir ingen grunn til skille mellom det arbeidet som skjer på feltet offshore og de som skjer på land. Etersom aktivitetene i sluttdisponeringsfasen er av samme art som aktivitetene som skjer tidligere i fjerningsoperasjonen, er det naturlig å anse dem som petroleumsvirksomhet. Skadepotensialet som ligger i innretningene som konsekvens av petroleumsvirksomheten kan aktualisere seg på alle stadier av fjerningsarbeidet, også i sluttdisponeringsfasen. Dette tilser at rettighetshavers ansvar bør vedvare inntil alle aktiviteter i sluttdisponeringsfasen er fullført. Det vil ivareta hensynet til prevensjon og være i tråd med det alminnelige skadevolderprinsippet og polluter pays-prinsippet. Ikke minst vil det bidra til å sikre et helhetlig ansvar for gjennomføringen av fjerningsarbeidet fra start til slutt. I praksis vil den endelige fordelingen av ansvar mellom rettighetshaver og fjerningsselskap følge av kontrakten mellom partene. Der står de fritt til å avtale en annen ansvarsfordeling enn den som følger av lovens system. For skadelidte vil det imidlertid kunne ha betydning at rettighetshaver kan holdes ansvarlig i tillegg til fjerningsselskapet. Ved å kunne rette krav mot rettighetshaver vil skadelidte ha større sikkerhet for å få dekning for sitt krav.

Et annet moment er at petroleumslovens regler om forurensningsskade er begrenset til å gjelde de forurensningstypene som man har ansett som mest typiske for petroleumsvirksomheten, da særlig forurensning fra utslipp av petroleum. Slik forurensning har vært gjenstand for stor oppmerksomhet internasjonalt etter at verdenssamfunnet har vært vitne til store ødeleggelser som følge av oljesøl. Som følge av dette er petroleumsforurensning og ansvaret for dette strengt regulert også i norsk lov. I tillegg har en annen viktig maritim næring, fiskerne, blitt gitt et sterkt erstatningsrettslig vern i petroleumsloven.

Petroleumslovens særregler om forurensningsskade knytter seg hovedsakelig til risikobildet under produksjonsfasen av virksomheten. I avslutningsfasen er det imidlertid høy fare for andre typer forurensnings-

skader, som ikke er særskilt regulert i petroleumsloven. Selv om man vet at petroleumsvirksomheten også medfører bruk og produksjon av andre miljøgifter, vil et eventuelt utslipp av andre miljøgifter ikke være av samme størrelsesorden som oljeutslipp kan være, og er heller ikke like synlig. Like fullt kan de få alvorlige konsekvenser. Under avslutningsfasen av petroleumsvirksomhet må innretningene renses for alle disse stoffene, hvilket gjør at risikoen for utslipp stiger. Det kan tenkes at man vil se økende oppmerksomhet rundt også denne typen forurensningsskader fra petroleumsvirksomheten når et stort antall innretninger skal tas ut av bruk i de kommende tiårene.

Litteraturliste

Litteratur

- Oljeindustriens landsforening, «Ansvar ved etterlatte innretninger» (1998).
- Askeland, Bjarte, *Erstatningsrettslig identifikasjon* (Oslo 2002).
- Bugge, Hans Christian, *Forurensningsansvaret* (Oslo 1999).
- Bull, Hans Jacob, «Erstatningsansvar i petroleumsvirksomheten», *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 1986 s. 86–139.
- Bull, Hans Jacob, *Tredjemannsdekninger i forsikringsforhold* (Oslo 1988).
- Evenshaug, Geir, «Avslutningsfasen i petroleumsvirksomheten: Folkerettslige, forvaltningsrettslige og erstatningsrettslige problemstillinger ved fjerning og etterlatelse av innretninger på norsk sokkel» i *Marius nr. 245*. (Oslo 1999).
- Falkanger, Thor, «Sjøtransportøren og den norske forurensningsloven» i *Festskrift till Kurt Grönfors*, Lars Gorton, Jan Ramberg og Jan Sandström (red.), (Stockholm 1991) s. 147-168.
- Hadland, Gunnleiv, «Fjerning av oljeinstallasjoner i Nordsjøen» i *Norsk oljemuseum: Årbok 2006 med årsmelding*, Meek, Kari mfl. (red.) (Stavanger 2006) s. 27-40.
- Hammer, Ulf mfl., *Petroleumsloven*, (Oslo 2009).
- Hellner, Jan, og Marcus Radetzki, *Skadeståndsrätt*. (Stockholm 2010).
- Det Norske Veritas, «Håndbok i Konsekvensutredning ved offshore avvikling» (Stavanger 2001).
- Hjort, Harald, og Gunnar Meyer, *Forurensningsansvar i oljevirksomheten*, (Oslo 1981).
- Kaasen, Knut, «Erstatningsrettslige konsekvenser av sikkerhetsmessig svikt under petroleumsvirksomhet» i *Marius nr. 95*. (Oslo 1984).

- Karlsen, Morten, «Fjerningskontrakter i petroleumsvirksomheten: Særlig om fordeling av risiko for innretningens tilstand» i *Marius nr. 409*. (Oslo 2012).
- Lødrup, Peter, *Lærebok i erstatningsrett*. (Oslo 2005).
- Norsk Sokkel Nr. 2*. (Stavanger, 2010).
- Nygaard, Nils, «Om ansvarssubjekt etter forurensingslova § 55» i *Ånd og rett: festskrift til Birger Stuevold Lassen på 70-årsdagen 19. august 1997*, Aarbakke, Magnus mfl. (red.) (Oslo 1997) s. 783-793.
- Nygaard, Nils, *Skade og ansvar*, 5. utgave (Bergen 2000).
- Nåmdal, Endre, *Ansvarsgjennombrot som grunnlag for aksjonæransvar for miljøskadar*. (Bergen 2008)
- Selvig, Erling, «Miljøskadeansvar i Norge», *Jussens Venner*, 1984 s. 93-97.
- Sollund, Trond og Lars Ragnar Mysen, «Kontraktsmessige utfordringer ved fjerning av innretninger på sokkelen» *Lov Og Rett*, 2009 s. 515-531.
- Stavang, Endre, «Erstatningsansvar som virkemiddel i miljøretten» i *Festskrift til Per Stavang; Stat, politikk og folkestyre*, (Bergen 1998)s. 165-184.
- Stavang, Endre, «Det erstatningsrettslige skillet mellom økonomisk og ikke-økonomisk tap», *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 2006 s. 163-193.
- Sunnhordland Avis 9. november 2013.

Forarbeider

- Innstilling 2: Om forskning og utnyttelse av undersjøiske petroleumsforekomster med utkast til kongelig resolusjon. Utredninger nr. 44, Oslo 1965
- NOU 1973: 8 Erstatningsansvar for forurensingsskader.
- NOU 1979: 43 Petroleumslov med forskrifter.

NOU 1981: 33 Erstatningsansvar for forurensningsskade som følge av petroleumsvirksomhet på norsk kontinentalsokkel.

NOU 1982: 19 Generelle lovregler om erstatning for forurensningsskade.

NOU 1993: 25 Avslutning av petroleumproduksjon.

Ot.prp. nr. 72 (1982-1983) Lov om petroleumsvirksomhet.

Ot.prp. nr. 43 (1995-96) Petroleumsvirksomhet.

Offentlige dokumenter

St.meld. nr. 47 (1999-2000) Disponering av utrangerte kabler og rørledninger på norsk sokkel.

Olje- og energidepartementet, Disponeringsvedtak Ekofisk, 27. februar 2002.

Olje- og energidepartementet, Disponeringsvedtak Frigg, 1. oktober 2003.

Klima- og forurensningsdirektoratet, «Avvikling av utrangerte offshoreinstallasjoner» (Oslo 2010).

Oljedirektoratet, «Disponering av betonginnretninger» (Stavanger 2012)

St.meld. nr. 28 (2010-2011) En næring for framtida – om petroleumsvirksomheten.

Olje- og energidepartementet, Disponeringsvedtak Huldra, 10. mars 2014.

Tillatelse til virksomhet etter forurensningsloven for AF Decom Offshore AS Miljøbase Vats, tilgjengelig på <http://www.norskeutslipp.no>.

Petroleumstilsynet, «Veiledning til rammeforskriften», tilgjengelig på http://www.ptil.no/rammeforskriften/category386.html#_Toc358372865 (besøkt 3. november 2014)

Nettsider

<http://www.ptil.no/om-samtykker/fjerningsfasen-article9928-764.html>
(besøkt 3. november 2014)

<http://www.nrk.no/rogaland/frifunnet-for-forurensning-1.11545260>
(besøkt 3. november 2014)

<http://www.h-avis.no/nyheter/ikke-hoyt-kvikksolvniva-1.8254731>
(besøkt 3. november 2014)

Sjørettsfondets utgivelser

Sjørettsfondet fremmer forskning innen sjørett, transportrett, forsikring, petroleumsrett, energirett og beslektede juridiske emner. I tidsskriftet *MarIus*, inkludert *Scandinavian Institute Maritime and Petroleum Law Yearbook (SIMPLY)*, publiserer studenter og forskere sine arbeider. Fondet utgir også pensumlitteratur for studenter.

Tidsskriftet *MarIus* - siste utgaver

438	TVEIT, Eirik	Praktiske kommentarer til standard samarbeidsavtale. 2014. 369 s.
439	PLUR, Natasja Svenneby	Regulering av festeavgift ved feste av tomt til bolig-og fritidshus. 2014. 150 s.
440	BJØRNEBYE, Henrik
ALVIK, Ivar	Contract models in a common Nordic electricity retail market.2014. 82 p.
441	STARBERG, Martin
BRUUN, Tommy	State Intervention and Claim for Reimbursement. 2014. 110 s.
442	TORGRIMSBY,
Henrik Fabien	Kontraktperioden i subseacertepartier Basert på Norwegian Subsea Contract 2005 2014. 136 s.
443	OLUFSEN, Madelen Julie	Havrettsdomstolens jurisdiksjon i saker om midlertidig forføyning. 2014. 67 s.
444	MØSE, Kristine	... men ikke sånne som deg. Om adgangen til å nekte EØS-borgere innreise og opphold av hensyn til den offentlige orden, sikkerhet eller folkehelse. 2014. 156 s.
445	HAMMERSVIK, Simen	Tilgi våre synder...Om misligheter som avvisningsgrunn ved offentlige anskaffelser. 2014. 158 s.
446	EU Renewable Energy Law.
Legal challenges and new perspectives	Contributions from: Angus Johnston, Juliane Steffens, Lydia Scholz, Sirja-Leena Penttinen, Kim Talus, Thea Sveen, Carsten König. 2014. 206 p.

Bøker utgitt av Sjørettsfondet

- Syversen, Jan: Skatt på petroleumsutvinning. 762 s. 1991. ISBN 82-90260-33-4
- Askheim, Bale, Gombrii, Herrem, Kolstad, Lund, Sanfelt, Scheel og Thoresen: Skipsfart og samarbeid. Maritime joint ventures i rettslig belysning. 1119 s. 1991. ISBN 82-90260-34-2
- Brækhus, Sjur og Alex Rein: Håndbok i kaskoforsikring På grunnlag av Norsk Sjøforsikringsplan av 1964. 663 s. 1993. ISBN 82-90260-37-7
- Hans Peter Michelet: Last og ansvar. Funksjons- og risiko- fordeling ved transport av gods under tidscerteparti. (Hefte) 180 s. 1993. ISBN 82-90260-36-9
- Røsæg, Erik: Organisational Maritime Law. 121 s. 1993. (Utsolgt)
- Nygaard, Dagfinn: Andres bruk av utvinningsinnretninger. 365 s. 1997. ISBN 82-90260-40-7
- Bull, Hans Jacob: Hefte i sjøforsikringsrett. 60 s. 2. utg. 1997. (Utsolgt)
- Michelet, Hans Peter: Håndbok i tidsbefraktning. 600 s. 1997. ISBN 82-90260-31-8
- Arnesen, Finn, Hans Jacob Bull, Henrik Bull, Tore Bråthen, Thor Falkanger, Hans Petter Graver: Næringsreguleringsrett 187 s. 1998. ISBN 82-90260-42-3
- Brautaset, Are, Eirik Høiby, Rune O. Pedersen og Christian Fredrik Michelet: Norsk Gassavsetning - Rettslige hovedelementer 611 s. 1998. ISBN 82-90260-43-1
- Karset, Martin, Torkjel Kleppo Grøndalen, Amund Lunne: Den nye reguleringen av oppstrøms gassrørledningsnett. 344 s. 2005. ISBN 89-90260-47-4
- Falkanger, Thor og Hans Jacob Bull: Sjørett. 7. utg. 602 s. 2010. ISBN 978-82-90260-48-9

Distribusjon

Bøker, pensum og tidsskriftet MarIus distribueres via Den norske bokbyen og andre bokhandler. Sjørettsfondet og Nordisk institutt for sjørett håndterer ikke bestillinger.

Informasjon om priser på enkeltnummer av MarIus er oppdatert på <http://bokbyen.no/butikk>. Du kan bestille på nett via butikkløsningen, e-post til post@bokbyen.no eller telefon 57 69 22 10.

Fullstendig oversikt over Sjørettsfondets utgivelser finnes på nettsidene til Nordisk institutt for sjørett: jus.uio.no/nifs. Se banneret MarIus nede til høyre på siden.

Tidsskriftet MarIus – abonnement

Sjørettsfondet tilbyr abonnement med flere valgmuligheter. Du kan abonnere på disse kategoriene:

A: Alle utgaver

B: Innbundet årgang

C: Sjørett (på norsk og engelsk)

D: Petroleums- og energirett (på norsk og engelsk)

E: Utgaver på engelsk, inkludert SIMPLY
(både sjørett, petroleums- og energirett)

F: SIMPLY

For å tegne abonnement, send e-post til post@bokbyen.no. Faktura basert på kostnader sendes i etterkant et par ganger i året. Prisen vil variere med sidetall per publikasjon og antall utgivelser i året.

Årgang 2014, tjue utgaver på totalt 3 215 sider, kostet tilsammen ca 8 500 kr i utsalg og 6 430 kr i abonnement.

Ivar Alvik

Fartøystjenesteleie

Om bakgrunnsrett og risikofordeling ved tidsbaserte fartøystjenester

Fartøystjenesteleie behandler noen av de mest grunnleggende risikospørsmålene i kontrakter om rigg- og fartøystjenester i offshorepetroleumsvirksomhet. Disse kontraktene kjennetegnes ved at de gjerne inngår i komplekse offshoreoperasjoner og ofte er utformet etter modell av kontraktstandarder for offshore-konstruksjon og -installasjon. Samtidig er vederlaget i kontraktene gjerne basert på dagrater. Formålet med boken er i lys av dette både å analysere kontraktens grunnleggende natur og gjøre rede for hvilken bakgrunnsrett og alminnelige prinsipper de aktualiserer.

Boken vil være nyttig for advokater og andre som jobber med kontrakter innenfor shipping og offshorenæringen.

ISBN: 978-82-05-47710-0 • Pris: 650,- • I salg fra 13. januar 2015

ISBN e-bok: 978-82-05-47711-7 • Pris e-bok: 520,-

GYLDENDAL
JURIDISK

THE SCANDINAVIAN INSTITUTE OF MARITIME LAW is a part of the University of Oslo and hosts the faculty's Centre for European Law. It is also a part of the cooperation between Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden through the Nordic Council of Ministers. The Institute offers one master programme and several graduate courses.

The core research areas of the Institute are maritime and other transport law as well as petroleum and energy law, but the members of the Institute also engage in teaching and research in general commercial law.

In MARIUS, issued at irregular intervals, articles are published in the Nordic languages or English.

ISSN: 0332-7868

